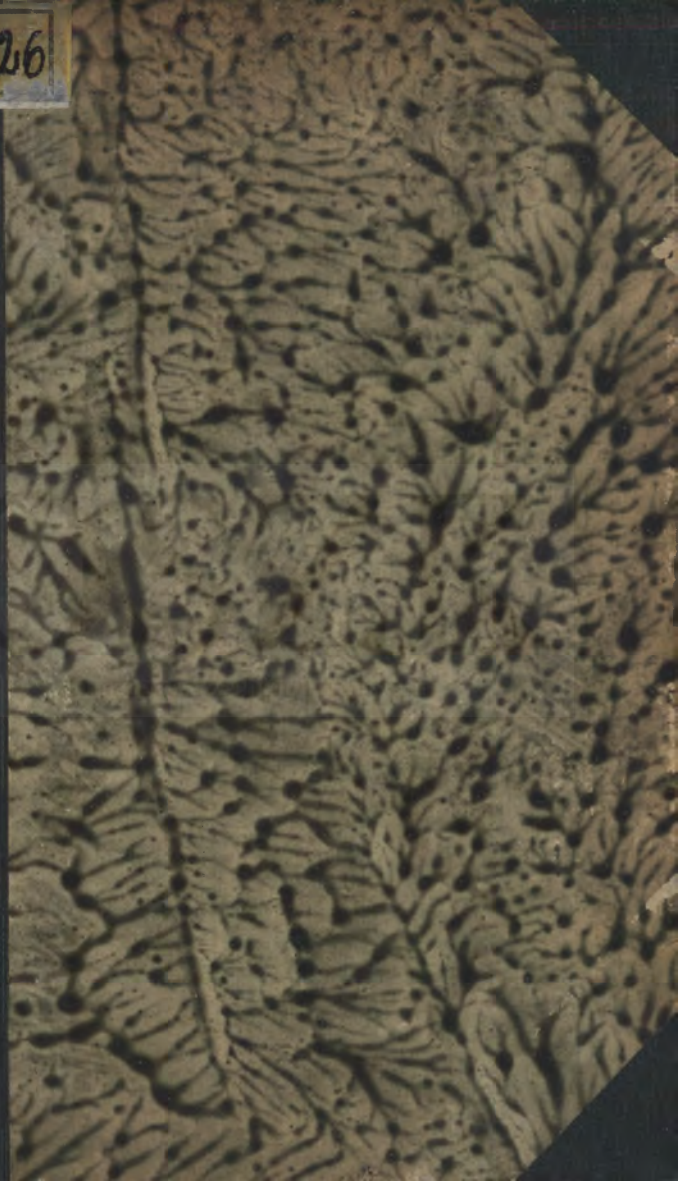

84626

SÁRKÖZI

Mint
oldott
kéve

OSZK

I

N. M.

SÁRKÖZI GYÖRGY

MINT OLDOTT
KÉVE

PANTHEON KIADÁS

SZERZŐ EGYÉB MUNKÁI:

Angyalok harca. Versek. Athenaeum, 1926.

Váltott lélekkel. Versek. Athenaeum, 1927.

Országos Széchényi Könyvtár

S Á R K Ö Z I G Y Ö R G Y
MINT OLDOTT KÉVE

TÖRTÉNELMI REGÉNY

I

PANTHEON-KIADÁS

Repülj, repülj! és délen valahol
A bujdosókkal ha találkozol:
Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk ...

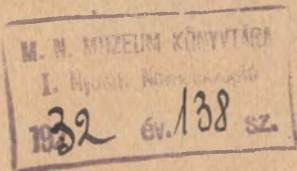
Sokra sir, sokra vak börtön borúl,
Kik élünk, járunk búsan, szótlantul;
Van aki felkél és sírván, megyen
Új hont keresni túl a tengeren.

Tompa: A gólyához (1850)

84626

~~24. 5. 1965~~

ELSŐ RÉSZ.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I. FEJEZET.

Mikor a Vág hangos csobogással, hánykolódó sietéssel elindul a magas Krivánon, az örökké nyugtalan, rúgkapáló, gögicsélő bölcsőgyermekhez hasonlatos. S mire hosszú vándorlás után elér útjának végére, a sírbalépő agg csöndes nyugalmaival és megadásával ömlik bele a széles Dunába.

De közben egy egész élet minden csapongását, minden nyugtalanságát és minden változását átéli: mint sájduló vérű kamasz hánykódik ágyában, mint erejével nem bíró férfi csap szét a partokon, fut komor sziklák és pálás, zöld rétek között, harsog évszázados kővárak alján és nevetve pacskolja a fahidak korhatag cölöpeit, sziklákat tép, melyeket kavicsá morzsolva halotti lepélként terít az addig termő mezőre s csöndes békével, juhászodva ringatja hátán az áruval rakott tutajokat.

Jó kőhajításnyira egymástól három vagy négy fél-tutajt sodor lefelé a víz. Egy-egy csupaszkepű, szálas hornyák áll a tutajok alsó és felső végén, s hosszú lapáttal simogatja, terelgeti a szürke hullámokat. Vállig erő, zsiros hajuk csillog a bárányfelhős égről csurgó dél-előtti langyos napfényben, széleskarimájú kalapjukat lábukhoz, a nedves tutajgerendákra, vagy a kupacba rakott fabödönökre vetették. A bödönökből enyhén csípős illat furakodik ki, melyet a szél elkap és messze visz: friss juhtúró zöld hegyi legelőkre, messziről kolompoló juhnyájakra, teli tejessajtárokra emlékeztető, édes-erős, ingerlő illata.

A folyamvölgy egyszerre csak kiszélesedik, a dombok körben szétszaladnak, mint a disznócsorda, mikor közébe cserdít a kondás.

Az egyik hornyák tótul kiált valamit a társának, s föllegyint a földreborult, erdősörtés dombok közül váratlanul, s ijesztő meredeken fölágaskodó meztelen sziklafokra. A magasból elomlott falu vár néz vissza, málló ablaküreg-szemekkel, mint óriás csontkoponya. Egy bástyafal, csorbafogú peremével, erőszakos állkapocsként ugrik előre: a vár még halálában is gögös, fenséges és fenyegető. A tutajos tót fölnéz, mond valami csúnyát és gyűlölettel köp a folyóba Bolondóc vára előtt.

A Vág völgyében minden várnak legendája van, amelyet a hegyek betűtudatlan lakosai jól ismernek. Sötét legendák ezek, de Bolondócé a nép szemében legsötétebb mind között; a vár ura, a hatalmas és kegyetlen Stibor vajda valamikor onnan lökette a mélybe egy nyomorult, vén szolgatársukat, aki a várúr kedves kutyáját meg merte suhintani. S esztendő múltán Stibor vajda viperamarta szemmel, félőrülten maga is lezuhant ugyanarról a fokról, ahonnan szolgáját dobatta le.

A sors igazságtétele azonban nem békítette meg a kutyaként sokszor megsuhintott, félállati életet élő tót jobbágyokat. Az ősi bosszúérzés ki-kicsapott homállyal telt lelkükből, mint a Vág vize mély ágyából, — még nem múlt el egy évtized a nagy kolerajárvány dúlása óta, amikor azt gyanítván, hogy az urak mérgezik meg kútjaikat, a legszörnyűbb gyilkosságokban tombolták ki bosszúvágyukat. Akkoriban mindenki a vérengzésekről beszélt: hogy egy tizenötéves lánykának levágták emlőit, majd karót döftek testén keresztül, egy őrjárat hadnagyának pedig kiszúrták szemét, lenyisszantották fülét-orrát, s testét fölaprítva az utcákon szerteszórták.

Aztán, hogy a rendcsinálásra kiküldött királyi biztos elvégezte a parasztokénál is kegyetlenebb és embertelenebb munkáját, a földült lelkekből kiszabadult érzések ismét visszahúzódtak a sötétbe, a vért ki-ki lemosta kezé-

ről s a tutajokat vízrebocsátották, megrakva házfedésre való zsindellyel, vagy éhes gyomrokba kínálkozó illatos juhsajttal.

*

A Stiborok véréből alig egy-két csepp ha forog a mostani várurak ereiben. A hajdani mesebeli gazdagságból is vajmi kevés maradt. Stibor vajdának — úgy mesélik — tizenégy vára volt. Mednyánszky József báróé csak ez az egy volna, ha száz évvel elébb a vörös kakas tornyára nem száll. Az akkor már amúgy is romlásnak indult hatalmas vár rommá hamvadt s a családnak alább kellett ereszkednie, az alsó várudvarban épített pirostető, emeletes kastélyba, amely — külsejében legalább — semmivel sem különb a ferences barátok sárgára meszelt, régi klastrománál. Belül persze mindenütt meglátszik a francia asszony kezenyoma, akit a báró még fiatal huszártiszt korában hódított, mint egyik elegáns és békés szándékú kapitánya a Napoleon elűzetése után Franciaország északkeleti várait megszálló szövetséges seregeknek. A katona-háziurak súlyos lépteitől megkopott falépcsőkre piros futószőnyeg került, a barátságtalan, hosszú folyosók falaira empire-ízlésű metszetek, a rideg, boltíves szobákba finom francia kárpitok, melyekből árad a nyugati kultúra és irodalmi műveltség. A nagy szalon kárpitja például színes jeleneteket ábrázol az Odysszeából, a báróné szobájában Őrjögő Lóránt dül-fül a falakon, az úriszobában viszont Don Quijote hóbortos tetteit lehet megbámulni.

Csak a gyerekszobába nem engedte be az apa a francia tapétákat, meg a gyerekszoba mellett lévő tanulószobába: az „iskolába“, ahogy a fiúk nevezik. A fehér falon itt kis vívókardok, vívókesztyűk, arcrostélyok lógnak, amelyekkel a két fiú, Eduárd és Cézár, miután apjuk jó korán kiugrasztja őket a meleg ágyból, minden reggel megverekszik. A vívófelszerelésen kívül néhány lovasjelenetet ábrázoló angol metszet díszíti a gyerekek szobáit,

amiből arra lehet következtetni, hogy a lovaglást is ambícióval űzik.

Ám ez a katonás nevelés korántsem jelenti azt, hogy ebben a házban csupa marcona katona nevelkedik a császár serege számára. A szülők már régen döntöttek a gyerekek jövődő pályája felől. László, a legnagyobb, aki most Bécsben szolgál a nemesi testőrségben, kapja egy tagban a beckói uradalmat, s gazdálkodni fog. Eduárd, a kisebbek közül a kevésbé eszes, államhivatalnok lesz: a kancelláriába kerül, vagy talán Alajos bácsihoz vétetik fel, a kamarába, s ő kapja a szőlőbirtokot. Cézár pedig, a legkisebb, minthogy őrá már semmi sem jut, legföllebb a beckói égett vár, pap lesz — s Isten segítségével előbb-utóbb püspök.

Igaz, hogy a kis püspökjelöltben egyelőre semmi sem vall szent hivatására: reggelenként vad lábdobbantásokkal s fürge karral püföli a bátyját, s az apának minduntalan közbe kell vetnie magát, mert nagyobb fiát a bandázs sem védi meg nekidühödött öccse eltévedt suhintásaitól. Eduárd mérkőzés után rendesen néhány kék csíkkal gazdagodva s könnyes szemmel rázza le kesztyűit, míg Cézár a gyors mozgástól hevülten s pirosan s aranybarna szemében a verekedés örömének különös csillogásával akasztja szegre a kardot.

Vívás után a következő programmpont régebben az volt, hogy a báró mindkét fiát a magasba emelte és az egyiknek vigaszul, a másiknak jutalmul egy-egy cuppanó csókot adott. Mostanában azonban a magasbaemelés elmarad, mert a báró felett múlik az idő, közeljár az ötvenhez, s karjában holmi csúzos fájások jelentkeznek, — de meg a fiúk is napról-napra hosszabbodnak és súlyosodnak. Valóságos legénykéek már: Eduard tizenöt, Cézár tizennégy esztendő. A csók is szinte fölösleges érzégsnek látszik: a fiúk nem gyerekek többé, kezdenek rá-rátekintgetni a nőcselédekre s a nagyobbik orra alatt mintha valami pehelyféle is ütközne.

Az anyjuk a reggelinél, mikor a fiúk kézcsókra hajol-

nak, kutatva néz a szemükbe s a nadrágszárakra pillant, melynek lassú rövidülésén méri a szakértő anyai szem a gyerekek növekedését. Aztán lopva az urára tekint, mintegy tükörbe, az ura deresedő hajára, kiélesedő vonásaira, az elmélyülő ráncokra kissé hajlott orra és lágy, szabálytalan szája szögletén. A báró néha megérzi a felesége tekintetét és kezét a kezére teszi egy pillanatra. Aztán nyomban visszakapja, mintha elszégyelné magát gyöngédségéért. A báróné pedig valami közömbös tárgyról kezd beszélni, vagy gyorsan megkavarja a bécsi porcelláncszében a barna és erős teát. Az ő haja is fehérül már a halántéka mellett, de a komorna befésüli az ősz szálakat a dús barna haj alá s a finom piros arc, s a világosbarna nagy szemek még nem árulják el, hogy csaknem húszéves legényfia is van. Csak ha egyszer-egyszer látogatást tesz a gyerekszobában, kiválasztva a pillanatot, mikor senki nincs ott, s a fehér ajtófélfán megpillantja a sűrűn egymás fölött húzódó s már-már elmosódó karcolásokat, melyek fölé oda van írva: László négy éves korában, László hat éves korában, László nyolc éves korában, s aztán fön magasan: László tizenhat éves, Eduárd tizenkét éves, Cézár tizenegy éves... akkor vonódik szája mellé egy elboruló, fájdalmas, vékony ránc, mintha egyszerre rázuhanna a múltó idő mozgásának irtózatossága.

*

A reggelizés elég sok időt vesz igénybe — van benne valami ünnepélyes lassúság, mintha az álomhalálból ébredt test fölfohászkozása volna a mindennapi életért. Csöndesen, minden fölösleges zörej, csörömpölés nélkül esznek, meglehetősen sokat, bár a temérdek étel felét így is visszahordja a konyhába az inasruhába bujtatott tót legény, akinek horgolt fehér kesztyűvel csinosított hatalmas mancsai ide-oda röpködnek, mint két fehér galamb.

Az asztal tele van tálakkal, tányérokkal: sárgábfoszló kalács, kövéren dagadó szalonna, sötétvörös kolbász, rózsálló hideg pulyka, zsírjába dermedt, barnakérgű liba-

máj, bágyadtfényű füstölt ostyepka, aranyos, áttetsző méz, harsányszínű gyümölcs, fehérből kipirosuló tejfölös málna henteregnek szanaszét, ragyogón és illatosan kínálgatva magukat. Enni bőven lehet Magyarországon, — a Habsburgok úgy tartják az országot, mint a mesebeli boszorkány a Jancsi fiút: ketrecbe zárva hízlalják, hadd fulladjon saját zsírjába (a zsebe úgyis üres), hogy azután egy szép napon, ha már nagyon kövér, levágják és megegyék, vagyis bekebelezzék.

A fiúkon s szülőikön kívül még ketten ülnek az asztal mellett: Konkoly Kelemen, a nevelő úr és madmoiselle Nanette, a ráncosnyakú, öreg francia társalkodónő, akit a báróné kislánykorából őrzött meg, mint egy már-már szétporló préselt virágot.

Nanette lehetetlenül vékony és hegyes ujjjaival csak csípked az ételből, kényeskedve eszeget, mint a beteg csirke, a kolbászhoz, szalonnához, s hasonló barbár ételekhez meg hozzá se nyúl.

— Merci, merci, — csipog a báró felé, aki húsz év alatt nem únta el, hogy incselkedve vérvörösre paprikázott szalonnával kínálja minden reggel a házinyúlhúshoz szokott öreg hölgyet. — Ce n'est pas pour moi.

Ellenben Konkoly Kelemen, aki pedig szintén nem manyílt rózsa, annál alaposabban nekilát, mintha arra akarná szentelni hátralévő napjait, hogy pótolja, amit ifjúságában, a kilencgyerekes kurtanemes ínséges házában elmulasztott. Csupán az a megfoghatatlan, hogy hová lesz az a rengeteg táplálék, amit a nevelő úr magához vesz? Mert ha Nanette olyan vékony, mint egy kötőtű, Kelemen viszont olyan sovány, mint egy nádpálca. S ráncos, csupasz arca, melyről csak oldalt lóg le két hosszú, szürke szakállpamacs, savanykás, mint akinek rossz étvágya van.

— Cézár, — gyötri máris a kisebbik fiút, akinek orra még alig emelkedett ki a kávésfindzsából, — hogy mondaná azt deákul, hogy ostyepka?

— Caseus in Slovacorum montibus actus, — vágja

rá a fiú, aki ismeri a nevelő úr bogarait és nagy készlete van előre megszerkesztett új-latin szavakból.

A nevelő elismeréssel bólint s az apa szeme csillog a büszke örömtől, — de a csillogás egyszerre aggodalmasan elfakul, mikor a nagyobbikra kerül a sor. A fiú is riadt oldalpillantással kap be egy jókora darab sajtot, s buzgón, kitartóan, sokáig rágicsálja.

Konkoly Kelemen nyugodtan vár, amíg a sajt utolsó morzsája is eltűnik Eduárd nyelvéről, azután gúnyos mosollyal lecsap.

— Mondja csak . . . hát azt hogy mondták a latinok, hogy kolbász?

— Farcimen . . . — felel a fiú félénken, egy kis gondolkodás után.

De Konkoly Kelemen elégedetlenül rázza fejét. Homlokán ráncok gyűlnek, föl egészen a tar koponyáig, mely sárgán ragyog a mély ablakokon át beeső nyári napfényben, mint a toronygomb.

— Egy római hentes talán így mondta volna, — dűnnyögi megvetéssel s aztán fölemeli rekedtes hangját; — de Cicero így: *farcimen in suis visceribus refertum*.

A fiú sápadtan tűri a csúfolódást, s keze az asztal alatt ökölbe szorul. A báró is idegesen babrál bajusza végével s fojtottan mormolja:

— Jó, jó . . . hiszen ismerjük a kegyed nagy tudományát . . . De egy gyerektől mégsem lehet kívánni . . .

A nevelő kemény mosollyal összevont, színtelen ajakkal elhallgat, s félrenéz, mintha megvolna a maga véleménye a gyerek fölháborító tudatlanságáról, s csak a kényszer hallgattatná el vele azt, amit mondani akart.

Egy kis kínos csönd áll be, mely alatt csak a nevelő úr kése csikordul végig a tányéron. De a csönd nem tart sokáig. Az egyik ablak nyitva van s kékszárnyú, rebegő pille száll be rajta, vonva a méz és gyümölcs édes szagától. Nanette széttárja vékonyka karját s szaporán rezgetve szempilláit, elragadtatott mosollyal s pergő francia szavakkal kiált föl cérnaszál hangján:

— Un papillon! Ah, kedves vándor, mely illatos virágról lebegsz felém?

A költői kitörésen mindenki elmosolyodik, még a báróné is. A fiúk kuncogva dugdossák orrukat az asztalkendő mögé. Csak a tót inas áll mereven az ajtóban, aki nem érti a francia szót, de még ha értené is, füle már hozzászokott, hogy csak azt hallja meg az urak beszédéből, ami parancs.

— Hernyó az, — legyint a báró fanyarkásan a lepke felé s két ujjal megérinti Nanette hűvös kezét, — csak úgy mutatja magát, mintha pille volna.

— Mint a magyar élet, — dörmögi a nevelő és elnyomja a főúri asztalnál keserű böffentését.

A báró süketen néz rá, az inas süketen áll az ajtóban, csak a két fiú, aki mellette ül, hallja a vén száj mormolását és nem tudja, hogy ez az eljövendő évek közelítő moraja.

Nanette elbűvölt mosollyal néz a pille után, egy-néhányszor fölsóhajt s álmatagon lehúnyja szemét.

*

Az „iskola“ udvarra nyíló ablakai felől elrekedt, vad kiáltozás hallatszik s visszhangot ver a puszta udvar falain. Zengő, kopogó, sístergő latin szavak peregnek jégverésként, megzavarva a földszint árkádos folyosóinak álmos nyugalmit. Az eresz alól riadt csiripeléssel rebbennek elő az acélkék fecskék s a tágas ég felé menekülnek.

Odabenn, a tanulószobában, Konkoly Kelemen nekihevülve, kivörösödve, levegőbemarkoló kézzel szavalja Ciceró beszédét Archias érdekében. Dohányszínű, kopott frakkjának szárnyai lengenek, mintha maga is a fecskék után akarna rebbenni lelkesültségében; régimódi, állig csavart nyakkendője csaknem szétbomlik a szónoki pátosz nagy lendületeiben.

A fiúk félfüllel odahallgatnak a remekül hangsúlyozott körmondatokra, — az ablakon beáradó erős, sűrű, jóillatú levegő azonban elkábítja, megzavarja, szórako-

zottá teszi őket. Az udvaron nagy csönd van, csak a kerek kút láncának csörömpölése s a vödör tompa puffanása a mélyben hallatszik néha, amint vízért szalad valamelyik házicseléd, — s távoli, elfúlt kutyaugatás, kocsizörgés, a falu örök hangjai, rezzentik a kótyagos sugarakkal telt csöndet. A terembe egy arany-fekete poszméh került valahogy s szentelenül beledöng a nevelő úr orációjába: cseppet sem érdekli őt, hogy Archiast megilleti-e a római polgárjog, avagy sem.

A két fiú virgonc és napról-napra új csodákra ocsudó képzeletének is száraz szalma zörgése csupán Konkoly Kelemen dörgedelmes előadása. Az ő lelkük is csupa döngés-zsongás, csupa vágy a szabadság, a magasság, a valóságtól való elrugaszkodás után — s ugyanekkor vérüket valami delejes vonzás húzza-vonzza a föld, a test, a lét öröme felé.

Nyugtalan és figyelmetlen mindkettő. Cézár finom, hosszúkás arca szinte szendergőnek látszik gyermeki elrévedésében s aranyvörös csillogású szemének tüze tűnődve elfátyolozódik: a kis cseléd gyengédhajlású, meztelen lábára gondol, amelyet súrolás közben térdhajlásig látott, s képzelete kíváncsian kutat tovább a felfedezett úton. Eduárd ujjai már ki is tapasztalták a lányarcok lágy símaságát s a lánykeblek gömbölyűségét, s komikus kappanhangjával már rávihogott egy-egy csinosabb fehér-cselédre. Nanette csak a minap kapta rajta, amint a folyosón át akarta fogni egy maszatos kis konyhalány derekát. Persze az úrfi hajatövéig vörösödve inalt el s Nanette, a jó lélek, a világért sem szólt volna senkinek.

Míg odafenn ilyenéknép folyik a fiúk tanulása, a szülők körülsétálnak a nagy, árnyas parkban. Méltóságos plátánok és gledicsiák szegik a vesszőseprűvel tisztogatott utakat, amelyek aztán összeszűkülve kanyarodnak fel a hegyoldalba, a görbe tölgyek és a sötét fenyőfák közé. A sűrű lomb magasságában rigók fütyörésznek és csízek beszélgetnek egymással, — az úton pedig komolyan tipogve, meg-meglebbentett szárnnal szürke „konyhás“

darvak sétálnak s kinyújtva sovány nyakukat, figyelmesen fölszegve vörösfoltos fejüket, bánatos krúgatásokat küldenek a messzeségbe.

A bárónak fontos beszéde lehet a feleségével, mert kedves agarát sem veszi észre, aki egyre dörgölődik a lábához s kapkod az ura kezében lengő pálca után. Közeledik az őszi concursus ideje s Cézárt fölvételre kell küldeni a nagyszombati kis-szemináriumba.

— A legnagyobb után a legkisebb... Sorra elkerülnek a gyerekek a háztól... — sóhajt a báróné s bő ruháját előrecsapva, fáradtan ereszkedik le egy kőpadra.

— Ez így van rendjén... A férfigyermek végre is nem ülhet a konyhán, vagy a klavir mellett, elő kell, hogy készüljön életbeli hivatására... — mondja a báró és okoskodásával mintha önmagát akarná meggyőzni.

— Igaz... s az ő hivatása, hogy Isten szolgája legyen.

— Az ő hivatása, hogy úr legyen. A mi fiúnk úr marad Isten szolgálói között is.

— Nem volna szabad így beszélnie... Én nagyon fogok szomorkodni Cézár után és csak az vigasztal, hogy Istennek adom oda.

A báró szokott szórakozott mozdulatával megbirizgálja bajusza végét s bizonytalanul, langyos helyesléssel dörmögi:

— Hát persze... persze...

De a báróné most egészen föllekesülve, hevesen kezd érvelni az amúgy is másíthatatlan terv mellett.

— Igen, Istent és az Egyházat az illeti, ami a halandó embernek a legkedvesebb... Az első zsenge... s a legkisebb gyermek... S ha Cézárt papnak szántuk, legyen egészen papi lélek és egészen ment a kísértésektől. Most kell őt a szemináriumba adni, amíg meg nem érintették a világ gyarlóságai és vágyai. A falu olyan, mint a meztelen test... Az állatok nem ismernek erkölcsöt és szégyent... s az emberek majdnem állatok... S a sok nőcseléd a kastély körül... Tudja, Lászlóért hogy bolondul-

tak... Drágám, gyönyörű fiam... Mennyit aggódom: Bécsben annyi a rossz nő! ... De Cézár még gyermek... a lelke tiszta, mint egy angyalé... Ma — és holnap ki tudja?

A kétely nem tud olyan szenvedélyes lenni, mint a hit, s hozzá a báró még kötelességének is érzi, hogy takargassa felesége előtt szkepszisét. Leül mellé és azzal a szomorkás gyöngédséggel csókolja meg a kezét, amellyel a rezignált emberek bánnak a hívőn lelkesekkel, akiket nem akarnak légváraikból kizavarni.

— A maga lelke is tiszta, mint egy angyalé, kedves... De az én gondolataim sivár emberi gondolatok. Én nem tudok Cézár lelkével törődni: mert a sorsával kell törődnöm... A birtokrészünk aránylag kicsi. A vagyonunk nem sok. Ha újra három részre osztjuk, mint ahogy már annyiszor osztzkodtak rajta eleim, hamar koldusmágnások lesznek a Mednyánszkyak... De így Cézár püspök lehet... Talán éppen nyitrai... S Beckó vára helyett Nyitra vára lesz az övé, amely úgyszólván a családunké volt valaha... Igen, számolnunk kell avval, hogy az Egyház tud hatalmat és gazdagságot adni. S az Egyház büszke lehet rá, hogy egy báró Mednyánszky, aki senkitől sem fogad el semmit, az ő kezéből elfogadja a gazdagságot. Végtére is, az őseim királyokat szolgáltak s tőlük kapták, amijük volt. Cézár a leghatalmasabb király szolgálatába áll... És idővel megkapja jutalmát, mint a vitéz katona... Hűbért, vagy ha úgy tetszik, zsoldot...

— Dehát hogy beszélhet így... Mi nem ezért... Mi...

A báróné könnyen piros arca mélyebbre pirul s szeretné elmondani, aminek igazságát tökéletesen érzi, hogy elhatározásuk döntő oka mégis csak az Isten és az Egyház iránt való szeretet és alázat. De attól fél, hogy férje makacsodni fog, s a vitában túlságos nyersen mutat rá azokra az igen prózai indítékokra, amelyeket ő már annyi éven és éjen át oly fölismerhetetlenül átlelkesített. A báró pedig észreveszi, hogy máris kíméletlen volt felesége leg-

féltettebb illuzióival szemben, holott az ilyenfajta belső átértelmezéseket sohasem lehet és talán nem is szükséges megingatni. Vannak olyan semmiből szőtt képzelgéseink, öncsalásaink, amelyek csodálatos úton-módon szobrokká sűrűsödnek, s olyan köszilárdak lesznek, hogy csak egész életünket megsemmisítő pörölycsapásokkal lehet szétrombolni őket. Jobb tehát fejet hajtani előttük. S a báró le-hajtott fővel megint csak ezt dörmögi:

— Hát persze . . . persze . . .

Nagy, de mégis finom s hosszúujjú kezét ráteszi felesége fehér kezére, amely kétszer is elférne a tenyerében, s e könnyed testi érintésben benne remeg a régi, gyetyafényes colmari báléjszaka szédült emléke, amelyen megismerték egymást, a nászhetek önkívületben elrobogó, ziháló csikóboldogsága, a szép esték a rózsaszín-baldachinos nagy nyoszolyában, ahol gyermekeiket nemzették, a csendes gyöngédségek és apró lázongások közt közös gondban és örömben eltelt évek, — s mindez nem elég, hogy egy percre ne csapjon középük az idegenség szürke füstje, lelküknek valamely egymás előtt is ismeretlen, titkos zsarátnokot rejtő zugából.

*

A cselédházban nagy pohárzengéssel, tányércsörömpöléssel, fogcsattogtatással, torokköszörüléssel, hörpöléssel, csámcsogással folyik az ebéd. A parádés kocsis áll alá lógó fekete bajúszáról még mindig csorog a zsíros leves, a konyhalányok ujjai ellenben már a birkapaprikás vörös levétől foltosak, a szobalány fitos orrán pedig egy sárgásszürke csöpp remeg, a buzgón kiszopogatott velőscsont maradványa.

Az asztalfőn a szakácsnő trónol, a cselédház királynője, hatalmasan és téglavörösen, a szék szélén túlduzzadó combokkal, fölfujt dudára emlékeztető keblekkel és olyan fejjel, amely már semmire sem emlékeztet, hacsak nem arra a kivájt tökre, amelybe a parasztgyerekek szemet,

száját, orrot fúrnak, hogy aztán belülről kivilágítva körülhordozzák az esti szürkületben. A bajusza nem vetekedhetik ugyan a parádéskocsisával, de azért az sem utolsó, s a hangja olyan, mintha a pincéből jönne, ahová valóban gyakran jár, bort szopni a lopóval.

Ezt a félelmetes nőszemélyt mégis mindenki szereti: minthogy ő méri a tányérokba az ételt, s meg kell adni, senkitől sem sajnálja a falatot. Néha akad egy-egy bátor férfiú, aki megosztja Juli nénivel éjszakáit, s ilyenkor a jó asszony egész nap dalol, nevet s olyan adagokat rak a tányérokba, hogy a cselédeknek a füle is kétfelé áll a zabálástól. Máskor azonban oktanul elkomorodik, pöröl, zsörtölődik, keresztülszúr a szemével mindenkit, s ha valaki kétszer mer kérni a túrósgaluskából, iszonyatos haraggal rádörög:

— Még mit nem? Te feneketlen bendőjű! Mind fölennéd az egész házat... Holnap aztán mehetünk koldulni!

Ilyen napokon a báróné is fél tőle, s az esti tárgyalások perceiben, mikor meghányják-vetik a másnapi ételital kérdését, mindig Juli néni akarata győz. Hiába szeretne a báróné mandulatorát, ha a szakácsné szemrehányó tekintettel s keserves hangon ráfordul:

— Kifogyunk abból a kis mandulánkból... Akkor aztán mit csinálunk? Mehetünk koldulni!

A báróné úgy tesz, mintha maga is megijedne ettől a lehetőségtől s csendes hangon ráhagyja:

— Jól van hát, Juli... legyen, ahogy te akarsz. Csinálj citromfagylaltot.

Azután még valamiért áll nagy becsben Juli néni. Ő a ház javasasszonya. Nemcsak a cselédeket és a parasztokat gyógyíttatja füvekkel és gyökerekkel, ecettel és sóval, vérrel és pókhálóval, köpéssel és macskafarkával, s ha kell, ráolvasással, hanem az urak orvosságos-szekrényébe is csak neki szabad nyúlni a ricinusért, árnikaért, rebarbaraért, vizikátorért, s a mindenféle kenőcsért,

flastromért, csöppekért. Még borogatást is csak ő tud adni, pedig sohasem hallotta Priessnitz hírét.

S most éppen nagy szükség van a tudományára. Mert alig nyelte le az utolsó falatot, kezefejével végigtörölvén zsíros arcát, hogy a konyhába siessen s a későn ebédelő urak levesét levegye a tűzről, s az ijedt-kék szemű inas alig kapta magára piroshajtókás kabátját s húzta föl retkes ujjaira a fehér kesztyűt, hogy a kapualatti bronztányéron ebédre döngessen, mikor a kert felől lópaták tompa dobogása és kereplő kerékszörgés hallatszik, s nagy, poros útibatár teteje súrolja végig a bejárattól a kastélyig vonuló faszor összeboruló lombjait.

A batárból pedig egy magas, elegáns, köcsögkalapos úr száll ki, aki egy természetes hölgyet, s egy fiatal, karcsú leánykát segít maga után. Mednyánszky Alajos báró, a háziúr testvérbátyja érkezett meg feleségével s leányával.

A háziak egy perc alatt összegyűlnek a kastély előtt. A fiúk valahonnan a vár felé vezető szerpentinről robognak alá, vendégszagot érezve. Ott repes Nanette is, elragadtatott mosollyal, a nevelő úr is előkerül, komoran köszörülve torkát az előkelő vendégek üdvözlésére. A cselédek az úti-mantillákat és a poggyászokat kapkodják szét, vagy a ziháló lovak leszerszámozása körül foglaltoskodnak.

— Alajos!... Ágnes!... Hedvig!... — hangzanak az örvendező kiáltások a vendégek felé s ekkor egyszerre mindenki észreveszi, hogy a vendég hölgy széles arca halálsápadt s árnyas szemét lehúnyja s egy pillanat múlva térdei megrogynak s férje és sógora karjába esik. A kosáralakú kalap lecsúszik fejről s hosszú zöld szalagjai elnyúlnak a földön, mint lehasadt gallyak.

A viszontlátás örömét ijedség váltja föl. Nanette reszketve kapaszkodik Kelemen úr karjába s csaknem elalél maga is, a fiúk pedig kedvetlenül somfordálnak el, érezve, hogy ma nyomott hangulatú s kései ebédben lesz részük.

— Juli!... Az üvegcsét!... — hangzik a báróné parancsa s a szakácsnő izgalomtól vörös arccal, s terjedelméhez képest csodálatos gyorsasággal lohol fölfelé a lépcsőn, a belső szobák felé, ahová az ájult nőt vitték.

A fiatal lány egyszerre magára marad a porlepte batár mellett, amelyet még nem toltak be a hűvös kocsi-színbe, csak megizzadt lovait fogták ki, hogy megjárassák őket a hátsó udvaron. Halványzöld útiruhájában, fehér sállal a vállán s kis könyvvel a kezében tanács-talanul álldogál a ház előtt, de virágos kalapja alól azért kíváncsian és majdnem nyugodtan tekintget szét a kevéssé ismerős helyen. Szürke szeme egy pillanatra megcsillan s kicsi és nagyon piros szája mosolyra húzódik, mikor a darvak elébetipegnek, s meggörbített nyakkal rábandzsítanak. Aztán egy vállrándítással leül egy kőpadra, melyet két szárnyas oroszlán fog közre és föl-üti kis könyvét.

Nanette kerül vissza hozzá elsőnek a fölfordulásból.

— Ah, mademoiselle Hedvig! Mille pardons! Szinte itt feleedtük... S szegény báróné... Bizonyára az úti izgalmak...

A lány nyugodt és tiszta hangon, mintha nem tulajdonítana semmi jelentőséget anyja elalélásának, feleli:

— Összerázta az út és a rázás mindig rosszat tesz a gyomrának... Egyik kátyuból ki, a másikba be... És közben egyre nyeltük a port... Különben is a mama szeret rosszul lenni... Mondja, kedves, nem kaphatnék egy pohár vizet? Egészen kiszáradt a torkom.

Nanette megbotránkozva, dermedten bámul a lányra, aztán hirtelen fölkapog, mint aki valami nagyon vidámat hallott, majd ismét, attól félve, hogy nem jól értette a szavakat, elszomorodott arccal, sűrű pislogással fordul a bárókisasszonyhoz:

— Szegény gyermekem... De reméljük, a báróné állapota csakhamar jobbra fordul...

— Legyen nyugodt, mademoiselle, nagyon jó ét-vággyal fog ebédelni.

Nanette azt gondolja, hogy a kislánynak ugyancsak fölvtágták a nyelvét, mióta utoljára látta, s zavartan tesékeli föl az ebédlőbe, hogy frissítővel szolgáljon.

A két fiú pedig ismét előkerül a park valamelyik rejtett zugából, s éhségtől fátyolos szemmel, elfanyalodva állapítja meg, hogy a bronztányért senkise döngeti s egyelőre beláthatatlan ideig várni kell az ebédre.

— Tán illene Hedvigtől megkérdezni, mi újság? — tétovázik Eduárd, némi lelkiismeretfurdalással, hogy a vendégek elől olyan kurtán-furcsán elinaltak.

— Ugyan, mit beszélhetnénk vele? — tüzel Cézár, — mit lehet beszélni egyáltalában lányokkal? Nem látad, milyen buta arca van?

— Ellenkezőleg, nagyon csinos... — védi gavallérosan Eduárd, s kissé esetlen kezével (egy idő óta minden tagja és minden mozdulata egyre esetlenebb lesz) meghuzigálja a néhány szőrszálat az orra alatt.

— Kérlek, ha mindenáron csevegni akarsz vele... — adja meg magát született udvariassággal a kisebbik, — én nem ijedek meg száz lánytól sem... Gyerünk...

S a pirosszönyeges falépcsőn elindulnak fölkeresni unokanővérüket. De amint közelednek az ebédlőhöz, arcuk egyre aggodalmasabb lesz, szívük egyre szorongóbb. Hirtelen végtelen butának és üresfejűnek érzik magukat, arra gondolva, vajjon mit és hogyan fognak beszélni evvel a nyugodt és fölényes hölgyel, aki végre is joggal tekintheti gyermekeknek őket, hiszen legalább egy évvel idősebb Eduárdnál és teljes kettővel Cézárnál!

*

— Tétesd be, drágám, az ablakot: hűvös van, — kéri a háziasszonyt sógornője, aki kerek vállán és domború kebelén fázósan húzza össze a vastag horgolt kendőt. — Tudod, hogy a tudóm milyen érzékeny, a doktor is mindig mondja, hogy vigyázzak magamra.

Az ablakot becsukják, pedig csak a végtelen, égtől-

földig érő csönd árad be rajta, amely az alvó faü fajtott lélekzéséből, a szendergő földek tompa lihegéséből, a szélrebbentette lombok méla suhogásából, a tücskök összefolyó, egyhangú zengéséből, s az örökösen locsogó folyó távol morajából tevődik össze. Mintha egy hatalmas anya virrasztana titokzatos susogással a bölcső felett, amely ring, ring, ring, az álmok néma birodalmába ringatva gyermekét.

Kinn puha csönd és tömör sötétség, melyet csak a magas ég csillagai és a kastély világos ablakai lyuggatnak még fényükkel. De benn a nagy szalónban minden gyertya ég, s hosszú fehér szakálla nőtt már mindegyiknek. A nagy Claude Lorraine-kép aransárga csillogása most még rejtelmesebb, mint nappal és a gyertyavilág clair-obscuré-jében a vitrin porcelláncsészéin szinte megelevenednek a tarka papagájok, a hajlékony pálmák és páfrányok, s a távoli világrészek groteszk fiai. A falakról, tompafényű aranyrámákból, finom repedésekkel hálózott olajképek néznek alá: az ősök képei. Nagybajuszú, marcona vitézek és csupaszképű, púderes hajú udvaroncok közül vidáman és ravaszul csillogó szemmel kacsint unokáira egy szép szál férfi, aki addig legyeskedett kegyes királynője, Mária Terézia körül, míg egy nap bárói koronával tért meg a beckói birtokra. S a festett ősök legtöbbjének ajka körül ott bujkál az az alig észrevehető, kissé gúnyos és fanyar mosoly, amellyel csak a minden titkon túl jutott holtak képei tudnak mosolyogni.

A holtak képei alatt, a meggyzínhuzatú karosszékben, kört formálva ülnek az eleven utódok, akiknek arcára még a meleg vér keringése s nem a festő ecsetje festi a piros színt. Az asszonyok szorgalmasan kötögetnek, acéltűik csillogva táncolnak ujjai közt. Szemüket munkájukra sítve, szapora nyelvvel mondják el egymásnak jóideje felgyűlt fecsegnivalójukat a családi eseményekről, a gyerekekről, a divat változásairól. A vendég-hölgy rosszulléte múlt volt, a jó ebéd és a jó vacsora

visszaadta erejét, — s most az újonnan megismert erdélyi ételek receptjeit meséli el sógornőjének, amelyekből azonban mind nem ehet, mert a gyomrát félti. Nanette orrán pápaszem s azon át bámulja, föl-föltekintve az ujjai alatt gyorsan növekedő fehér harisnyáról, a vendéget, de különös áhitattal Alajos bárót.

Alajos valóban szemrevaló férfi: magas, egyenes, széparcú, s üvegesen tiszta, világítóan világos szeméből nyugalom, fölény és nagy önbiztonság sugárzik. Külsején minden rendes és gondozott, mintha önmagának öröklétre szánt képe volna; őszbecsavarodott haja halántékán gondosan előre fésülve, nyírottvégű bajusza szabályosan kétfelé sodorva, fehér nyakkendője ízléssel megkötve, térdben buggyanó szürke nankingnadrágja és sárgagombos kék frakkja tökéletesen szabva — s férfias, mély hangján nyomát se érezni a hosszadalmas és fárasztó utazás törődésének. Szavai is rendesek, gondosak, megfésültek és jólszabottak, s itt-ott költői képekbe lendülők, mert hiszen Alajos amellett, hogy főispán és alkincstáros és titkos tanácsos és több bizottmány és választmány elnöke, mint ahány lik van a rostán, még író és tudós is, az akadémiának tiszteleti tagja.

Őccse fátyolos szemmel, fáradtan hallgatja szabatos és kissé vontatott beszédét, holott ő az egész napot ott-hon töltötte s ebéd után elvonulva szundított is egy kicsit: s ahelyett, hogy a józan és meggyőző szavak értelmére figyelne, magában azon csodálkozik, hogy honnan meríti bátyja ezt a roppant energiát és mindenirányú érdeklődést. S miközben Alajos az erdélyi kamarai kezelés rendetlenségeiről, vagy az új oktatási rendszer életbe-léptetéséről beszél, az ügy fontossága tudatának méltóságával és komolyságával, József néha kutatva ráemeli bágyadt-kék szemét, mintha azt kérdezné:

— Tegyük föl, hogy Erdélyben rendetlenül folyik a kamarai kezelés; hát érdemes ezzel bajmolódní? Micsoda porszemnyi rendet lehet teremteni a világ nagy rendetlenségében? S tegyük föl, hogy a régi iskolai rendszer

rossz volt; hát az új jobb lesz? Ki mondja meg, hogy mi a jó és mi a rossz?

S néha mintha meg is nyílna a szája, hogy hangosan elmondja ezt a kérdést, amelyet a bátyja, elfoglalva saját gondolataival, a szeméből nem akar megérteni, — de aztán mégse szól semmit, mert nagyon fáradtnak érzi magát s irigyli a vén nevelőt, aki a vendégektől való irtó-zásában már régen aludni ment. Igent bólint az állítá-sokra, amelyekre nemet mond szívében, s mikor azt kellene kiáltania: mennyi hazugság! önáltatás! álmo-dozás! az ágybavágyó ember megadásával csendesen szól:

— Igazad van... úgy van, ahogy mondod...

Pedig fölösleges ennyit is mondania, mert a bátyja úgylis tudja, hogy neki mindig igaza van.

Az ifjúság külön sarokba húzódva tépi egymást. A délután folyamán a testi ügyességekben mérkőztek meg s bár a versenyfutás csaknem szégyent hozott a fiúk fejére, de a célbanyilazásban Cézár győzött s megmentette a férfinem becsületét. Annál inkább meg vannak szo-rulva most, a szellemi tornán, amikor a versengés azon folyik, hogy ki ismer több regényalakot a világiroda-lomból. Cézár csüggedten emlegeti Pált és Virginiát, míg Eduárdnak Atalán kívül semmi sem jut eszébe. Ám Hedvig már ismeri Esmeraldát és Quasimódot is, nem is beszélve Walter Scott és Richardson szépnevű hősei-ről. Tömegesen sorolja föl a regényes csengésű neveket s mindegyiknél fölkapog, látva a fiúk megnyúlt orrát, akik hírét sem hallották egyiknek sem. Eduárd szeretné viszonzásul deákversenyre hívni unokanővérét, hogy megkérdezze tőle, mi is a kolbász latinul (de úgy ahogy Ciceró mondaná) — ám mielőtt odavethetné a kesztyűt, a felnőttek azt követelik Hedvigtől, hogy üljön a zongorá-hoz és játsszon valamit.

A vékony, tompán zengő hangok megszólalnak, a beszélgetés félbeszakad, Alajos abbahagyja megkezdett mondatát, melyben éppen ott tart, hogy: evvel szem-

ben... s mindnyájan a gyengén kipiruló arcú fiatal lányra figyelnek. A fiúk most megint úgy érzik, hogy Hedvig nem az övék, a felnőttekhez tartozik, csak leereszkedett hozzájuk egy rövidke időre. Elnézik, amint hosszú és fúrge ujjai fel-alá futkosnak s kalapálnak a sárgás billentyűkön, amint szája megnyílik s kiröppen rajta a hang, mint fészkből a hajnalhasadtát érző madár. S olyan idegen ez a magas, tiszta hang is, s csengésében valami titok tudása bujkál, amit ők nem ismernek s talán csak nagyon sokára fognak megismerni.

Csendes völgy ölében kit fed
 e setét kápolna itt?
 Mért szemed kisírva lányka,
 mért ily búban arcaid?

A dalocska zümmögve röpköd-csapkod a teremben, mint egy eltévedt éji bogár s néha süketen nekimegy a falnak: egy makacs billentyű sehogysem akar szólani. A házigazda picinyke ásitást fojt el, a hölgyek egy-egy mosolygó, suttgó szóval dícsérik a lánykát, s Nanette néma önkívületbe esik az elragadtatástól.

Cézár a kottaállványhoz támaszkodva nézi unokanővére szép arcát, s hófehér, alacsony homlokát, melyre csigábaszedett szőke fürtök hullanak. Mikor először nyitja meg száját, nevetni szeretne: a tátogó piros kis száj olyan komikus, mint egy kukacért csipogó verébfióka csőre. Küzdenie kell magával, hogy elnyomja a nevetés ingerét, kivált mikor Eduárd szája körül is az elfojtott vihogás kínos vonaglását veszi észre. De aztán a lány szomorúsággal csengő hang körültekerőzik agyán, szívéen, egész testén, mint a repkény a kertben álló antik oszlopon s egyszerre csak ő is magában érzi azt a lány szomorúságot, édes zibbadást, ami a hangból árad. A szeme megtelik könnyel, s könnyein keresztül csak a piros kis száját látja, amint édesen s lágyan mozdul, — ó, hogy szeretne most rátapadni, elnémítani, megcsókolni!...

S ekkorra a dalnak már vége is van. A felnőttek komolyan bólogatnak s dícsérik Hedviget, Nanette pedig fűrgén odatipeg hozzá és hideg, színtelen ajkával megcsókolja... Persze csak a homlokát, a szőke fürtök között... S közben ujjai közt veszedelmesen csillognak kötőtűi, s a földig fityeg a csaknem kész fehér harisnya... Cézárnak most már semmi kedve megcsókolni a szép száját, amelyből újra repdesni kezdenek a hangok. S a varázslat is eloszlott: minden hang olyan affektált, cincogó, nevetséges!

Ó nagy eeegek, rátok apelláhálok,
 Hogyha mééég nagyobb kínra taláhálok,
 Szerte-om-lott hahamvahaihi tehestehemnek
 Lesznek áááldozati szeherel-mem-nek.

Cézár most már nem állhatja a kacagást: míg Eduárd vérvörösen fuldokol mellette, kétségbeesett bátorsággal kirohan a szobából, s csak az ajtóban vakkantja el magát. Egy sötét szobán végigoszson, a következőben azonban megbotlik egy széknél s nagy zajjal elvágódik. Egy percig még a földön is vinnog, aztán a fájdalom elnyomja nevető kedvét s érzi, hogy homloka búbosodni kezd. Mire föltápászkodik, anyja áll mellette, karos gyertyatartóval a kezében, s szigorú, keskeny szájjal, szemrehányó tekintettel néz rá. Nem csókolja meg búbos homlokát, mint kicsiny korában, nem vonja ölébe izgalomtól és fájdalomtól zsibbadt fejét, hanem fojtott és fölindult hangon csak ezt suttogja:

— Szégyeld magad! Egy-kettő: lefeküdni!

Azzal megfordul s otthagyja a sötétben.

Cézár lesujtva és elhült szívvel magára marad a feketeségben. S miközben tapogatózva a szobájába botorkál s szégyentől égő arccal bebújik ágyába, képzeletben elkapja az éneklő lány fehér nyakát s gyűlölettel szorítja-szorítja, amíg a hangok mind kifogynak a tüdejéből s piros vér buggyan ki száján. Sokáig rázza a hideg testet görcsös ujjai közt, — aztán ujjai elernyednek...

agya elhomályosodik . . . úgy érzi, mintha egy száj puhán és melegen az ő száját érintené . . . azután öntudatlanul átzuhan az álmok sebesen forgó, szédült világába.

II. FEJEZET.

A Szent Ulrik-templom sekrestyése megköpködi tenyerét és erősen megrándítja a harangkötelet: hatszor egymásután. Közeli s távoli harangok bongása felel.

A lovászok pislogva, ásítva kezdik vakarni a pompás, csillogószőrű, fehér paripákat, amelyek nyihegő prüsszen-tésekkel s lomha farkcsapkodással ásítanak vissza gondozóikra.

A kapus gyorsan kanalazza a rántottlevest, közbe-közbe egy jó karaj kenyérből nagyokat harapva sárgászöld fogaival s a rágás és nyelés között még arra is marad ideje, hogy a feleségét szidja, aki fehér hálórékliben s piros alsószoknyában ritkás haját fésüli egy tenyérnyi tükördarab előtt.

A trombitás kiáll az udvar közepére, megreszeli a torkát, köp egyet, azután szájához emeli a trombitát s egyszerre rákvörösre pirulva s békaként földagadva ráreccsent a hosszú, rivalgó, falakonátható, ablakrezegettő ébresztőre.

A magyar nemes testőrség bécsi palotájának hálószobáiban megroppannak az ágyak. Az öklök a szemekhez emelkednek, a szájak ásításra tárulnak, karok vágódnak szét izmaikat ébresztve, s meztelen talpak csapódnak a földre.

— Hat óra, — mondja egy mély hang az egyik ágyban, aztán a hang gazdája gyors mozdulattal megvakarja kurtára nyírt, tüskés, sötétszőke haját, mely éles háromszögben nyúlik homlokába s egy pillanat múlva kirobban az ágyból. A következő pillanatban már a mosdótál előtt áll s végigönti izmos, barna testét a hideg vízzel, erélyesen megcsutakolva minden tagját.

— Hat óra? — hangzik gyöngén s álomittasan a másik ágyból s nagy kék szemek nyílnak föl lassan, melyek még véresek az alvástól. A fül mögött hullámos csigákba duzzadó gesztenyeszínű haj zilált és csapzott s a jobb arcon piros rajzot hagyott a vánkosra hímzett koronás monogrammm. A szemekben egy kis kétely tükröződik az idő állása felől, de csakhamar elfoszlik s az álmos legény csak úgy, néhány pillanat nyérése végett, ásítva megkérdezi szobatársát: — Mi az, Artur, te már mosakszol?

— Nem, Lacikám, már törölközöm, — feleli a másik kajánul, miközben a hurkává csavart törölközőt sebesen huzigálja víztől csillogó testén. S mire a másik kikecmereg a takaró alól, ő már gondosan kifényesített csizmáját húzza a lábára, óvatosan, hogy sehol meg ne törjön.

Mednyánszky László óvatosan emeli ki lábát a paplan alól s ökölbeszorított kézzel, elcsavart nyakkal, fél-szemét behúnyva nagyot nyujtózik az ágy előtt. Jóval magasabb a lakótársánál, Görgey Arturnál, aki éppenhogy megüti a köteles öt láb és nyolc hüvelyket. (Mert testőr nem lehet akárki: a lombos nemesi családfán kívül a köteles testmagasság is elő van írva; noha kivételesen, nagy protekció és különös érdemek esetén, egy-két hüvelyket mindkettőből elengednek.) Artur viszont vállban szélesebb és szívósabbnak, ruganyosabbnak látszik, — meg aztán egy keveset még nőhet is.

László lassan mosakszik, körülményesen öltözködik, s mikor az inas behozza a reggelit, még mindig szép fűrtjeit fésüli, kinézegetve a magas ablakon. A könnyű reggeli köd lassan száll föl Bécs városáról, mint a patyolat-ing, melyet a fürdőbe lépő lány feje fölé emel, hogy kibujjék belőle. A város, szégyentelenül, egyre többet mutat meg meztelen, nagy testéből: az oszladozó ködön lilásan derengenek át a népkert sárga-vörös, őszi fáí, a vár-bástya kígyózó vonala, a Burg hatalmas tömege, a háztetők, tornyok, kémények szürke, rendetlen sokasága, s lassan föltűnik a Szent István-dóm építőállványokkal körülcsipkézett, sudár tornya is.

Artúr egy darab száraz kenyeret csipeget: ez a reggelije.

— Végy egy kis sonkát, — kínálja László a magáéból.

— Köszönöm, — dörmögi a másik és nem vesz. Sohasem vesz. A kínálás is inkább csak formaszerinti, hiszen mindenki ismeri Artúr bogarait: a szárazkenyér-reggelit és a levegő-vacsorát.

— Ez a májkeményedés még mindig kínoz... gyakran olyan furcsa nyomást érzek... meg szédülök... — mondja aztán komoran s elgondolkozva malmozik hátmögött összefogott keze hüvelykujjával.

A barátja meglepetve néz föl s fürgén rágcsáló fogai ellassúdnak. Artúr nem szokott panaszkodni, sőt inkább, akkor is kitér a kérdezősködések elől, amikor szemmel láthatóan rosszul van s keze reszket az elfojtott fájdalomtól. László egy percig kutatva néz a fiatalember zárkózott, keményállkapcsú, barna arcába s nem tudja, tapintatos-e az érdeklődés?

— Csak nincs valami komoly... valami baj... — mondja mégis, akadozó szóval, — nekem megmondhatod...

— Az ember sohasem tudhatja, mikor patkol el, — feleli Artúr keményen, azután egyszerre, egy arcrándítással hangot változtat s vidáman csap a levegőbe. — No, hiszen csak tréfálok... kutyabajom... beszéljünk másról...

László azonban leteszi a kést-villát s erősen belenéz Artúr hűvös, kék szemébe, amely kék pecsétként zár el mindent, ami mögötte van.

— Nem, beszéljünk csak arról a májkeményedésről... A májadra még jó ideig szükséged lesz ezen a földön... Azt hiszem, nem ártana megint Karlsbadba vinni kicsit megreparálni.

— De ha mondom, hogy semmi különös... Karlsbad nagyon jót tett és egy pár évig még biztosan elhúzom az életet... Még van egy és más kötelességem, amelyeknek eleget akarok tenni.

— Micsoda pár év? Mit karattyolsz itt össze-vissza? Artúr szemöldöke összefut és mogorván legyint.

— Hagyd el, kérlek ...

— Nem én! Micsoda beszéd ez? Alig bujtál ki a tojásból és már haldokolsz! Én, barátom, legalább kilencven esztendeig akarok élni! Azt akarom, hogy hosszú ősz szakállam legyen, a térdemen dédunokák lovagoljanak és én velük együtt egyem a tejbekását, ha már egy fogam se lesz. Ha majd aztán olyan öreg leszek, hogy a hamut is mamunak mondom, — akkor, nem bánom, múljak el végelgyengülésben. Te pedig ... ugyan menj már! ... Se bor, se nő, se kártya: nem adom az életedet száz éven alul!

A fiatalember most már nem is felel, fanyar megnyugvással sorsában vállat ránt, és fütyörészni kezd.

A kilátástalan szóváltást különben sem tudnák folytatni, mert a harangok ismét megszólalnak a Szent Ulrik-templom csillogó bádogtetői alatt és az újból felharsanó kürtszó imára hív. Hét óra van. A visszhangos folyosón gyors léptek zaja, kardcsörgés, sarkantyúpengés, kacagás, hangos beszéd kavarodik össze, mint egy cimbalom zenése-bongása, amelybe ökölrel csapott valaki. A testőrök a telepre sietnek, hogy onnan szakaszonként, kettős sorokban templomba induljanak.

László utolsót simít fürtjein, Artúr is megrángatja kabátját s a kilincs után nyúl.

Ebben a percben az ajtót keményen megdöngetik. Vékonydongájú, fekete fiú dugja be fejét; lantszerűen kiugró pofacsontjai közül egy csomó hófehér fogat vicso-rít rájuk.

— Adjon Isten jórrreggelt, — reccsent társaira a feketarcú, feketeszemű, feketehajú ifjú: Piller Tamás. — Hát beléd mi ütött, Arrrtúr? Mit lógotod az orrod?

S a szobába lépve fölemeli mutatoujját és nyomban énekelni kezd, magas és kissé hamis hangon:

„Brrrüderlein fein, Brrrüderlein fein,
Musst nurrr ja nicht böse sein!“

Miközben dalol, hosszú nyakán fel-alá száll az ádám-csutka s piros alsóajkára egy csepp fehér nyál buggyan. Aztán tarkóra csapott tenyérrel jobbra-balra két-két fűgén bokázó csárdáslépést tesz, ami nem túlságosan illik a bécsi gassenhauerhez, de annál nevetségesebb: Tamás maga nevet elsőnek, harsány s élesen csengő kacagással.

Artúr akarva-nemakarva elmosolyodik s a mosollyal rosszkedve is elszáll, mint a reggeli köd a tetők fölül. Félkarral gyöngéden átöleli Tamást: szereti ezt a lármás és víg cimborát, aki mindig túl tudja kiabálni a sötét gondolatok suhogását magányos lelkében.

*

Az unalmas istentisztelet után még unalmasabb tanórák következnek: katonai tárgyak, nyelvek, számtan, magyar jog, kuriális stílus, vívás, rajz és a jó ég tudja, még mi minden. Aztán kerül sor a legunalmasabbra: az őrszolgálatra a várpalotában. S az „örökifjú gárda“ valósággal ifjú és örökké nyugtalan tagjai, a tejfölösszájú kis hadnagyok, mindezek után boldogan vetik le ezüstsújtásos piros ruhájukat, kócsagtollas fővegüket, meg a párducbőrt, hogy fölvegyék az egyszerű molnárszínű frakkot, a fekete lovaglónadrágot, a libegő szarkatollakkal ékes pofoncsapott kalapot: a kimenőruhát.

Délután öt óra tájban, mikor a sötétség első, még alig észrevehető, sárga füstje leng végig a tágas égen s a száraz, didergő nyárfalevelek szaporábban kezdenek hullani a Glacison, a magyar testőrök palotája egy-kettőre kiürül. Az istállófiúk kockát vetnek az udvaron, tudván, hogy most senki sem csípi nyakon őket, a portás szuszogva alszik szobájában, a fehér gombokkal kivert, vörösre kopott bőrdiványon, abban bizakodva, hogy tán csak nem üt ki tűz az alatt, míg ő szundít egyet, az őrségre rendelt katonák is lábhoz eresztik puskájukat és hosszan utána vigyorognak a palota előtt elhessenő cselédlányoknak.

A mezzanin egyik szobája azonban nem üres: Görgey Artúr hadnagy lépked benne, hátratett kézzel, lekonyított

fővel, elgondolkozva, a nagyon fiatal és nagyon magányos emberek fojtott pátozával.

Idestova huszonegy esztendő és életében még nem villant föl egy szikrányi öröm. Anyja, miután sárga arccal s mozdulatlanul évekig feküdt magasra vetett vánkosain, itthagya őt vakarcs-korában. Apjának hirtelen haragja s fanyar szava száz keserű emléket hagyott lelkében. Az anyagi gond állandóan ott vicsorgatta fogát a szülői házban, s most minden vagyonuk zár alatt áll. Katonának ment kedve ellenére, mert ingyenes helyet kapott a tulli utász-iskolában. A testőrséghez azért kéredzkedett, mert legtöbb a fizetés s mert a gárdából éppen kilépő bátyja levetett testőr-ruháiba, a lovaglástól fényesfenekű piros nadrágba, a megkopott zsinórzatú dolmányba beöltözhetett. Az egészsége gyenge lábön áll: gyermekkorában folytonosan a fülével volt baja, most meg a májával kínlódik. Szerelmes sohasem volt. Pajtásai közül barátjának senkit sem nevezhet. Mednyánszky gazdag fiú, aki nem értheti meg az ő apró gondjait, Pillert nem lehet egészen komolyan venni. És talán jobb is így . . . Akinek nincs barátja, szerelmese, pénze, egyiket sem veszítheti el.

A fiatalember kihúzza a kis íróasztal fiókját s egy gondosan összehajtogatott papirlapot vesz elő. Apai intelmek gyűjteménye; ezt is a bátyjától örökölte a mundérral együtt. Közeltolja az írást rövidlátó szeméhez és hamarosan ráakad a gyakorta olvasott s piros tintával is aláhúzott sorokra.

„Ne kösd magad senkihez, de légy udvarias, előzékeny mindenki iránt.“

„Járj társaságba is: de ne varrj a nyakadba senkit. Jobban fogsz jární egyetlen barát nélkül, mint egy csapat úgynevezett baráttal. Engem, ahány szívbeli barátom volt, mindnyája megcsalt!“

„Pénzt kölcsön ne adj — de ne is végy!“

„A házárdjátékot mindig úgy nézzed, mint felédnyúló kezét a hóhéznak. A bortól is, tanácslom, tartózkodjál.“

— Barát nélkül . . . nő nélkül . . . pénz nélkül . . . bor nélkül . . . — mormolja a fiatalember, s mintha egy kemény kéz tarkón csapta volna, még mélyebbre hajtja fejét. S mikor halkan megkoccintják az ajtót, összerázkódik és elsápad, mint akit valami titkos mesterkedésen értek. Nyersen kiált föl:

— Herein!

Az ajtóban tömzsi háziszolga áll veresen, borzasan, vállára sárga szalmaszál tapad: nyilván délutáni álmából riasztották föl. Félénk pislákolással egy összesodort levelet ad át, amelyet most hoztak a városból. Artúr idegesen simítja ki a papirost. Ez áll rajta:

„Tarroni kávéházában várunk.

László és Tamás.“

— Nohát, csak várjatok . . . — gondolja könnyen elpirulva s int a legénynek, hogy elmehet. Aztán mégis megállítja. Egy lap tiszta papírt vesz ki a fiókból, egy pillanatig gondolkodik, és a papirost végigsimítva tenyerével, visszateszi. Kár érte. A küldött papírszelet üres oldalára írja:

„Sajnálom, nem mehetek.

Artúr.“

Az ablakból látja, amint egy rongyos, hálósapkás utcagyerek átveszi a szolgától a kis írást s nyakába kapva lábát, elrohan a Burg-kereszt felé. A kis lábak hatalmas porfelhőt vernek, mely magasra száll, fehérén kavargog, lassan megdől és szertegomolyogva, lapulva, elhalva visszatapad az anyaföldhöz.

Artúr sokáig áll az ablaknál, homlokát s orrát a hideg, sima üveghez szorítva. Az üveg zöldesfehér foltot nyom barna homlokára s orrát tömpén és ijesztően szétlapítja, — orrlyukai kitépődnek, mint egy táltoslóé. Ha most valami óriás kívülről hirtelen bekukkantana, rémülten hőkölné vissza e sápadt, torz, könnyesszemű arc elől.

Az ég fátylai egyre sűrűbbek és sötétebbek: érezni lehet, hogy nemsokára este lesz. Még egyetlen lámpa se ég, de nemsokára fölgyúlnak a belváros sárga gázlángjai: a kísértő arany arcok, melyek melankólikus, lágy mosolyukkal úgy meg tudják ejteni az esti utcák kószálóinak szívét. A bástyákon kicserélődnek a sétálók, a dadák hazatolják a gyerek-kocsikat, az öreg nénikék esernyőjükre támaszkodva kávévacsorájukhoz totyognak, s helyükben bodrosszakállú, vidám ifjak, karcsúra fűzött, elegáns dá-mák jelennek meg, lépésben hajtó hintók gördülnek elő, cilinderes kocsissal a magas bakon. A kávéházak, táncter-mek, színházak, hangversenytermek megtelnek. Az operá-ban fölzsong — fölzúg — fölmennydörög a zenekar s a német vagy olasz énekesek a reszkető kulisszák közt elhú-zott szájjal és tele tüdővel éneklik a „Zampa“ vagy a „Don Giovanni“ áriáit. A Redouten-saalban talán a hórihorgas Paganini tépi hegedűjét vagy az elragadó Elssler Fanni táncol. A Grabenen és Kohlmarkton ékszerek, selymek, festmények, virágok, párisi ruhák, déligyümölcsök és cuk-rászremekék ragyognak a kirakatokban. Nehezen hozzáférhető helyiségek mélyén vad kártyajáték dúl, pezsgő habzik s részeg férfiak térdén szép mellű szajhák viháncol-nak . . . És a gázlámpák méla fényében, a gyanutlan sé-tálók háta mögött, az opera földszintjén, a kirakatok üvege előtt, az örömtanyák ablakai alatt a titkos-rendőrség hosszúfülű és hosszúorrú spiclijei fülelnek és szaglásznak följelenteneivaló után . . .

— Csak én nem . . . — horkan föl az ifjú hadnagy, de elharapja a szót és elfojtja a gondolatot. Képzeteiben egyszerre látja az egész tündöklő, nyüzsgő nagyvárost, a gyönyörű, csábító, kísértő Bécset, amely őt is húzza-vonja delejes sugaraival s amelynek örömeire az ő örömtelen szíve is éhes . . . De neki nem szabad . . . neki nem lehet . . . Ő szegény apa szegény fia. Koldus ország koldus gyer-meke. S itt minden lélekzet pénzbe kerül. Ezüst forintokba.

Hát csak várjanak Tarroni kávéházában a pajtások!

Az ajtót azonban megint csöndesen megkoccintják. Ugyanaz a borzas legény jelentkezik, aki elébb, ugyanolyan összesodort levéllel. A tartalom is éppoly kurta.

„Ha nem jössz, viszünk!“

S aláírás helyett rajz: egy csökönyös ökör, akit két markos legény vonszol szarvánál fogva ismeretlen cél, bizonyára Tarroni kávéháza felé. Artúr ráismer a rajzban Tamás nyers humorára és László ügyes ceruzájára. S mielőtt ideje lenne dönteni, hogy haragudjon-e, vagy inkább mosolyogjon, a két jókedvű legény nagy lármával, kardcsörtetve beront a szobájába s közrefogva pajtasukat, kisodorják az ajtón s lehurcolják a széles, homályba borult lépcsőkön. A lépcsőház Atlaszai, akik a súlyos mennyezetet görnyedve tartják, komoran néznek alá a rakoncátlan ifjakra s az előcsarnok szfinkszei gúnyos márványmosolyukkal megmosolygják őket. A tömzsi inas vigyorogva szalad utánuk a köpönyeggel és a szarkatollas kalappal.

Artúr elernyedve túri, hogy a pajtások magukkal cipeljék s föltolják a kapu előtt várakozó fiaker hágcsóján. Úgy érzi magát, mint a szűzlány, aki kalapáló szívvel, riadtan küzdene az erőszak ellen, de a szorító férfikarok elveszik erejét, s eltöltik ereit édes zsidbadással. Nem gondol többé zsebében szégyenkező hat forintjára, nem gondol a szigorú atyai intelmekre, nem gondol beteg belsejére, mely hamar bosszút áll az ételben-italban való mértéktelenség bűnéért: lesz, ami lesz!

A kocsis mélyen megemeli kopott cilinderét, s kopasz feje kisüt, mint az égen sápadó hold testvére. Aztán megerezszi a lovak gyeplőjét s orráig csücsörítve vastag, ritkásbajuszú száját, tépődni kezd, hogy a szokásos díjnál húsz vagy harminc krajcárral számítsen többet a vidám uraságoknak?

A Tarroninál lefolyt hosszú billiárd-csata, amely közben egy-egy pohárka pálinkával erősítették magukat, Mednyánszky László győzelmével végződött. A báró karcsú derekát elegánsan meghajlítva, félig húnyn szemmel hosszasan célozva, aztán ujja alatt a dákót gyors elhatározással kilökve, fölényes biztonsággal kergette össze a finoman csörgő csontgolyókat. Az „Arany Pává“-hoz címzett vendéglőben viszont Piller Tamás tett ki legjobban magáért. A legkörmönfontabb ételeket ő találta meg gyors szeméjálásával az étlapon, s az édes-meleg magyar borokból ő nyakalt legtöbbit, fehér foggal kacagva s ugyancsak megdolgoztatva ádámcsutkáját. A népes utcán azonban, amint mindhárman kissé bizonytalan léptekkel s meg-megbotolva hosszú kardjukban az Elizium nevezetű mulatóhely felé igyekeznek, a máskor oly hallgatag Görgey Artúr viszi a szót:

— Carpe diem... élj az idővel... Fiúk! csak azt akarom mondani, hogy... mit is akarok mondani?... hogy rövid az élet... fabatkát sem ér az egész... Meg azt, hogy... várjatok csak... hogy hát... fabatkát sem ér az egész... Ezt akarom mondani... Fabatkát sem... Igaz-e, pajtás? — s akkorát öklöz Tamás hátába, hogy az előretántorodik s majdnem egy szembejövő civil nyakába esik, aki riadtan tér ki az útból.

— Természetesen... mindenben egyetérték veled... — felel Tamás helyett László, akit a bor Artúrral ellentétben szűkszavúvá és elmélázóvá tett, s aki egy-egy hangos szóra szórakozott udvariassággal kapja föl a fejét.

— Ki tudja, holnap élünk-e még?... Az ifjúság elszáll... És azután? A sírverem... Csak annyit mondok: a sírverem... — elmélkedik tovább Artúr s merev szemmel, szögletes gesztusokkal folytatja monológját, egészen a mulató ajtajáig, ahol újból hátbapüffenti Tamást s harsányan megkérdezi: — No, nem igaz?

— Ahogy parancsolod... — felel ismét László, mert Tamás csak ostoba, álmos vihogással tud időnként élet-

jelt adni magáról. S minthogy azt hiszi, hogy ő a legjózanabb, atyai gondoskodással figyelmezteti pajtásait: — Vigyázzatok, az ajtó üvegéből van... Most lépcső következik... Egy-kettő-tizenkilenc... még egy...

Összekapaszkodva botorkálnak le a gúnyos mosolyú, lámpatartó gipsz-szobrok sorfala közt a pincehelyiségbe. Szemükben a kicserélt lélek idegen villogása, — az el tompult öntudat dermedt jókedve. Valaki kinyitja előttük az előcsarnok ajtaját s egyszerre egy aranytól csillogó, drapériás, művirágfüzéres, pompás teremben találják magukat, a legelőkelőbb társaságban. Mindenfelől tompa zsi-bongás, pohárcsengés, evőeszközök csörömpölése s szalvétába rejtett pezsgőspalackok dugójának pukkanása hal-latszík, mintha az asztalok alatt fölfújtpofájú gyerkőcök bujkálnának s öklükkel csapkodnának arcukba. A hosszú terem sárga gázfényben úszik, s a tükrös falak a végte-lenbe tágítják az amúgy is duplán látó szemek előtt a földalatti tündérvilágot.

— Bocsánat... — mormolja Artúr s mint aki rossz álomban eltéved az álombeli, mindig újrakezdődő utcák labirintusában s végül oda lyukad ki, ahol semmit sem akar, tétován s nyugtalan szívvel néz körül. Aztán meg-fogja Tamás karját: — Hol vagyunk?

Tamás azonban ügyet sem vet a kérdésre; egy asztal-nál valamelyik testőrbajtársukat fedezte föl: ingadozó lép-tekkel odamegy hozzá s fölemeli karját, hogy a vállára üssön. De a váll, amelyet pedig ott lát közvetlen közel-ben, a piros fülcimpa alatt, elérhetetlen: keze lesiklik a tükör hideg üvegén. Fekete szemét értetlenül húzza össze s újra vállon legyinti a bajtársat: s ujjai ismét hűvös simaságba ütköznek. S a legkülönösebb, hogy önmagát is ott látja, közvetlenül az orra előtt, amint kezét kétszer is fölemeli és leejti. Ki tudja meddig küszködne még Don Quijote módjára a tükörrel, ha valaki oldalról meg nem fogja karját s hátra nem penderíti: a keresett bajtárs szé-les, szőke arca nevet rá.

— Megvagy, — sóhajt föl Tamás s nyakába hull. Aztán észreveszi, hogy a tisztcske nőtársaságban van. Bambán belenéz az estélyiruhás hölgy rizsposros keblébe, kíváncsian s kajánul ráemelt szemébe, s a nélkül, hogy bemutatkozna, visszaimbolyog pajtásaihoz, akik közben egy üres asztal mellé telepedtek.

— Ki volt az? — kérdi Artúr, akinek rövidlátó szeme előtt az egész csillogó terem összefolyik.

— Grrróf Starhemberg... és egy rrendkívül csinos hölgy...

— Úgy?... Starhemberg Pista... Nem szeretem ezeket az arisztokratákat... — morogja Artúr elégedetlenül és Lászlóhoz fordul: — No, nem igaz?

— Ó... teljesen igazad van... — felel az készségesen s távolian érzett megütődése már szerte is foszlik: ma este mindenhez beleegyezését adja s mindent hajlandó megtenni — jó, hogy nagyobb bolondság nem jut egyiküknek sem eszébe.

A pezsgősdugó diszkrét pukkanása egyszerre az ő asztaluk mellett is fölhangzik s poharukba a magasból fehér hab csorog, hogy nyomban sárga lévé olvadjon. Feketefrakkos, fehérkötényes pincér hajlong az asztaluk mellett, mintha ő is a pezsgősüvegből csorgott volna alá. A fiatal emberek összekoccintják poharukat.

— A házára! — mondja Artúr s bizonytalan foltokban megjelenik képzeletében a toporci szegényes kúria s a nagy kert, melynek vén hársai és örökösen suttogó magas jegenyéi között valamikor testvéreivel játszott. László fülében is megzajdul a sebesfutású Vág s szeme előtt egy pillanatra fölmagasodik Bolondóc vára... Tamás mellére ejtett fővel elbóbiskol: talán a régi eperjesi utcákról, a sárga fűzek alatt kanyargó Tarca patakról álmodik.

De mindez csak egy pillanatig tart... Újra a pohár után nyúlnak s az itt is, ott is fölbukkanó ismerősök üdvözlésére emelik. Égnek fordított arccal, áhítatosan isznak. Nyelvüket végigsimítja az ital édessége, torkukat megmarkolja fanyar ereje s gyomrukban tüzesen árad

szét melege. László azonban a legnagyobb élvezettel nyelt kortynál hirtelen leteszi a poharat és kék szemével, melyet elsötétít a részegség árnyéka, mereven bámul egy távoli asztal felé.

— Alajos bácsi... — dadogja s homlokát gyöngerevették lepi el. — Észrevettek.

Valóban, a hosszú terem közepéről két hölgy integet barátságosan: egy terebélyes, tornyos frizurájú dáma és egy karcsú, csinos leányka. S egy magas, dereshajú férfi könnyedén s mégis méltóságosan biccenti feléjük fejét.

László fölugrik s mintha egyszerre kijózanodott volna, csaknem egyenesen, bár kissé szédülő fejjel, asztalukhoz siet.

— Úgy tudom, a gárdistáknak tizenegykor otthon kell lenniök... legalább is a szabályzat így rendelkezik... — mondja adjonisten helyett Alajos báró s szigorúságát finom s kissé gúnyos mosollyal enyhíti.

— Természetesen... természetesen... — felel László s könnyedén legyint, mintha ezt az ügyet már előzőleg a leglelkiismeretesebben elintézte volna.

— Apja fia... — gondolja a báró, fölhúzva szemöldökét. — Ez a fatalizmus!

— Ugyan, hagyja szegény fiút, — duzzog Ágnes néni s míg rövidujjú, párnás kis kezére a fiú csókot cuppant, a másikkal megsimogatja lehajtott fejét. — Addig éli világát, amíg fiatal... s amíg Bécsben élhet, a világ fővárosában... Maga se volt különb bizonyosan...

— A szabályokhoz mindig alkalmazkodtam, — feleli a báró szigorúan, aztán barátságosabb hangon fordul a hadnagyhoz. — Két öcséd szépen fejlődik... A nyáron Beckón voltunk Ágnessel és Hedviggel... Most Bécsben akadt hivatalos dolgom... A hölgyek persze itt is velem vannak... Megmutatom nekik kissé az éjjeli életet...

Ez mintegy magyarázat, csaknem mentegetőzés az éjjeli mulatóhelyen való találkozásért.

— Természetesen... — felel szórakozottan László és szeretne marokkal az agyába nyúlni, hogy néhány értel-

mes és józan gondolatot facsarjon ki belőle. De Hedvig merőn és nyiltan, tág szürke szemekkel nézi unokafivérét, mint valami festett cégért, s ez még jobban zavarba hozza.

— A kis Cézár nagyon tetszett nekem, — szólal meg hirtelen nyugodt hangon a lány. — Nagyon csinos kölyök. Hasonlít magára . . .

László zavart mosollyal megbiccenti fejét s szép száját egy szerénykedő szóra mozdítja, amelyet azonban nem talál meg s amely így nem is hangzik el.

— Nagyon jól eljátszadotk egymással a gyerekek . . . — mondja feszengve Alajos báró, hogy lánya kissé szabadszájú megjegyzésére az ártatlan gyermekiség fátylát borítsa.

— Oh . . . — sóhajt Hedvig, ajkát biggyesztve s csodálkozik, hogy apja, aki olyan okos, ilyen ostoba tud lenni.

László végre megtalálja a megváltó kérdést, amelyért oly sokáig küszködött.

— És Ágnes néném egészsége? . . . — fordul a vacsorától és hőségtől kipirult arcú hölgyhöz.

— Rosszul áll. A májammal van valami baj újabban . . . — ingatja meg fejét a néni bánatosan s amint nyakába ereszti állát, eddig kifeszült tokája kövér hurkává vastagodik.

László azonban nem mutat semmi részvétet: ellenkezőleg, fölélédve térdére csap s arca diadalmasan fölragyog.

— Nagyon örülök . . . Azaz . . . Ejnye-ejnye . . . Megengedik, hogy idehozzam a barátomat? Szintén a májával van valami baj . . .

S. elrohan a két ifjúért, akik ezenközben az asztalra borulva mélyen elaludtak. Sokáig tart, amíg életet tud verni beléjük. Artúr vörös szemmel néz körül és sehogysen érti, hogyan került erre a különös, nem neki való helyre? Aztán mellére szorítva kezét, keserű szájjal s fanyar arccal kászálódik föl, hogy Alajos bácsiék asztalához telepedjék. A feje kábult, a szeme zavaros, arca fakó:

a báróné nyomban fölismeri benne az igazi rokonlelket, a hamisítatlan májbajost. Nem is késik heves beszélgetésbe bocsátkozni vele a karlsbadi víz gyógyhatásáról, s minthogy a fiatalember az ifjú lány előtt pironkodik kissé, ezt a kérdést is megoldja: táncolni küldi Hedviget Lászlóval és Tamással, akit a pár percnyi alvás teljesen talpraállított.

A nagy táncteremben, amely hatalmas sáturnak van dekorálva, sokkal szabadabb a hangulat. A zenekar vonósai szilajon s lobogó hajjal húzzák a Strauss- és Lannerkeringőket s a fúvósok tűzvörösen köpködnek bele hangszereikbe, közben-közben megfordítva egy-egy trombitát és kirázva belőle a fölgyülemlett nyálat.

A táncosok is megengednek maguknak egy-egy szilajabb mozdulatot. A szőke Starhemberg gróf, magához szorítva szépkeblű táncosnőjét, hevesen integet bajtársai felé. Itt-ott a párok összeütköznek, összetorlódnak, némi szóváltás is támad, de a zenekar szétáradó hangorkánja elnyomja az emberi hang, a dobogás, a suhogás kisebb fuvallatait.

Hedvig Tamással jár egy fordulót, majd László kéri el.

— Milyen szép testvérkéje van... — suttogja lány már kipirultan a táncról, — magához hasonlít... Maga sem volt nagyobb, mikor utoljára láttuk egymást...

S nagy szemével belenéz a fiú föléhajló arcába.

A hegedűvonók vijjogva szállnak föl-alá, a trombiták félelmetesen süvöltenek, a karmester karjai szinte levalának és elrepülnek törzsétől. László előtt körben kering az egész világ s a szédült káoszban csak egy fehér kis arcot lát tisztán, mely rokon és mégis idegen, ismerős és mégis ismeretlen, gyönyörű és borzasztó... Meleg lehellet csap felé s a nagyon piros kis száj mintha egyre kisebbre csücsörödne s puha hernyóként tekeregne előtte... László úgy érzi, hogy csak egy ujjnyira kellene aláhajolni, s elkapni szájával a kis száját, rátapadni és csókolni... Karja megrándul, szívéből lüktetve nyargal a vér halán-

téka felé, — s a lány szemében megrettent diadal szikrázik... De a keringőnek egyszerre vége szakad, a zenekar elhallgat, a párok eleresztik egymást, s ő lehajtott fővel, az el nem követett bűn marcangoló bánatával visszavezeti unokanővérét szülőihez.

— Ostoba, — gondolja magában Hedvig, s arca piros, szeme lángban ég, keble hullámzik a lágy selyem alatt, — Istenem, milyen buták a férfiak...

*

Artúr harmadnap még mindig nincs teljesen rendben: arca zöldes-sárga, szeme beesett, nyelve fehér, mint a tejbedara. De fölkel, mert a házparancsnok nem tűri a hosszas betegeskedést s aki maródi, azt irgalmatlanul leviteti az irgalmasokhoz.

László is sápadt kissé s a szemébe lilagyűrűs, — de neki mintha nem a mértéktelenül fogyasztott alkohol ártott volna meg. A lobogó gyertyafény mellett nagy sóhaj-tásokkal, tenyerébe fojtott apró ásításokkal olvas föl beteg s rosszszemű pajtásának egy vaskos könyvből: Herder történetfilozófiájából.

S ezen az estén a mindig víg Tamás is mosolytalanul, némán nyit be a szobájukba. Leül az asztal mellé, fekete fejét szótlanul ereszti két öklére, aztán sokáig nézi a gyertyaláng röpködő fényét a fölütött könyvön.

— Mi baj? — kérdi meg végül László, abbahagyva az olvasást.

— Végét járja az anyám... Haza kell mennem Eperrresre...

— Hm...

Sokáig hallgatnak. A távoli, ismeretlen öregasszony halálos pihegése szinte hallatszik a nehéz csöndben.

— Tíz gyerrmeket nevelt föl... — motyogja Tamás száraz torokkal. — A lányokat férrejhez adta... A fiúkat emberré tette... Az urát eltemette... Nincs többé dolga e világon.

Megint nagyot hallgatnak. Végre Artúr bizonytalan hangon megszólal:

— Te pajtás... Van egy kérésem... Az öcsém ott tanul az eperjesi kollégiumban. Egy kis zsebkést hoztam neki Karlsbadból, de eddig nem küldtem el... Nem akartam postára költségeskedni... Ha már amúgy is hazamész, tedd a táskádba. Az öcskös az evangélikus lelkész házában kosztol. Ott megtalálod...

Tamás szóltanul biccent és zsebreteszi a karlsbadi látképpel ékes kis bicskát. Aztán némán, összeharapott foggal, ahogy jött, kimegy.

A szobatársak hallgatnak még egy darabot. Aztán Artúr vontatott hangon megszólal:

— Nos... hol hagytuk el?

László megrezenve a könyvbe üti fejét s jó hangosan, hogy álmos szeme le ne ragadjon, tovább olvassa az emberiség végső ideáljait kergető filozófus szép mondatait.

III. FEJEZET.

A Szent János-utcai Marianum sötét kapujából páronként buknak ki a kékruhás papnövendékek, s a napfényben boldogan pislogva mártják nagy cipőjüket a tavaszi sárba.

— Laudetur Jesus Christus, — nyúlik egyszerre éneklősen vagy harminc gyermeki hang a nyirkos levegőbe s a kopasz, kerek koponyákról vagy harminc pörge kis kalap repül le.

Vén, lilaöves kanonok, akit a sétára induló kispapok e szép dicsérettel köszöntenek. Az öreg pap köpködve mormol valamit, megbiccenti kalapját és ráncos kezével még integet is a lopva rábáméskodó fiúknak. Aztán fölhúzza szoknyáját s tovább totyog a kövezetlen, sáros utcán.

— Ha nekem ilyen szép, lilaszín övem lehetne, — álmodozik egyik-másik kékcruhás, keszeg gyermek, — aranyláncom nagy keresztel . . . ó, édes Jézusom!

— Mikor fognak már engem is így megsüvegelni? — gondolják mások. — Mikor költözök be amoda ni, a kanonokok szép, sárga házába? Hej, de soká lesz az . . .

Soká, vagy soha. A szöske tót parasztfiúk, a sápadt-képű, vöröskezű iparosgyerekek előtt, akik a nyomorúságban való csúfos elsüllyedés elől az Egyház nagy bárkájába menekültek, még hosszú utazás áll. S legtöbbjüknek eleve elrendelt sorsa, hogy az élet apró szigetein, istenhátamögötti kis falvakban legyen életfogytiglan a Hit Robinzona, az Ige szegény és elfeledett hirdetője. Ki tudja most még, ki lesz közülük a szerencsés, akinek útja a sovány parókiáról a nagy, hasas kanonokházakba vezet?

Mednyánszky Cézár azonban, aki maga is ott bandukol a virgonc, négy fal közül szabadult fiúk kis csapatában, nem irigyli a lila övet s nem vágyakozik a kanonoki székbe. Másfél év alatt, mióta a nagyszombati kis-szeminárium lakója, különös változások forgatták föl testét-lelkét.

Ruganyos és fürge gyermekteste megnyúlt, megsoványodott. Csontjai szembeötlőbbek lettek s csupa kemény szögletté változtatták a gyermekded, lágy idomokat. Arca megsápadt, állán egy-egy pörsenés piroslík. Aranybarna, fényes szeme mintha mélyebbre húzódott volna, orra kissé megnőtt és gerince élesebb lett. Szép szőke haját levágták, aminek következtében fejformája egészen elváltozott s a csontos, tar koponyán láthatóvá váltak a fínoman húzódó kék erek.

De a lélek még különösebben tud arcot váltani, mint a test. Az új Cézárban nincs jóformán semmi a régi Cézárból. Milyen régen volt, hogy a ragyásarcú, zömök kis kocsis, akinek fekete bajusza úgy lóg alá két ágba, mint két akasztott, előállt az útibatárral, vékony szálakban hullatván a keréknyom után a saroglyába kötött

szénát! Milyen régen volt, hogy a sok csók elborította és összenyálazta a búcsú és az utazás izgalmában égő arcát s mind között milyen különös volt a fagyos és goromba Konkoly Kelemen csókja, aki könnyes szemmel sutogta fülébe: „Tízmillió magyar élete morzsolódik, mint a féregé, egy szörnyű talp alatt... Emlékezzék meg erről, amikor majd a hatalmasok közt ül...“

Akkor nem értette ezeket a szavakat, s egy-kettőre el is felejtette. Akkoriban arról ábrándozott, hogy ha majd püspök lesz, mindig négyesfogaton jár s minden délben puncstortát eszik, páholyt vesz az új pesti színházban s egyszer elutazik a messze tengerre, megkeresni a vizipápát. A dormitorium éjszakai csendjében, míg körülötte halk lélekzéssel aludtak társai s csak egy-egy ágy nyikkant meg néha az öntudatlan mozdulattal átforduló test alatt, elképzelte magát fényes püspöki ornátusban, piros cipővel a lábán, arany mitrával a fején, pástorbottal a kezében, amint papjai seregében énekli a misét, áldást oszt s a legszebb lányoknak, finom úri kisasszonyoknak nyújtja csókra kezét. Olyan türelmetlenül várta e csókok ízét, hogy a sötétben lehajolt tulajdon kezéhez s megcsókolta. Aztán borzongva bújt a takaró alá...

Akkoriban, mikor ütött-kopott, vastag findzsában, pléhkanállal, elébe tették a reggeli kávé s a két cipőt, gyakran gondolt keservesen az otthoni szép reggelizésekre, a gazdag asztalra, a drága arcokra, amelyek körülvették. Itt hiába kereste anyja szép mosolyát, apja gyöngéd tekintetét, — a prefektus faarccal, szótlanul járkált köztük s hideg, sárga szeme bozontos szemöldöke alól kemény szigorral kormányozta minden mozdulatukat. A társai is mind olyan idegen világból valók voltak: arcukon semmi szépség, testükön semmi gondozottság, modorukban semmi előkelőség, szavukban semmi választékosság. Egymás közt jobban érezték magukat, mint vele. Majdnem félték tőle. Számukra az ő fehér keze, finom alsóruhái, szépen bekötött könyvei, szoká-

sai, szavai éppoly idegenszerűek lehettek, mint ahogy ő sem tudott hozzájuk édesedni. A múzeumban, — ahogy a tanulószobát nevezték, — miközben a retorikát bifláza s a könyvből elmélázva fölemelte fejét, nem egyszer látta, amint valamelyik vargagyerek felé bökött széles, töröttkörmű hüvelykujjával s rávigyorgott a szomszédjára .

Visszafojtott virgoncságát, kamaszi nyughatatlanságát a csütörtöki társas-séták alkalmával élte ki. A le-sunyt fővel menetelő kis csapat tagjai csak suttogva beszélgethettek egymással s egy-egy elfojthatatlan kacajnál már befogott szájjal pislogott a bűnös a prefektus felé. Cézár azonban, amint illedelmesen lépkedtek a város omladózó kőfalai tövében, a betemetett árkok fölé húzott árnyas utakon, nem egyszer hirtelen eltűnt, s csak hosszas hívogatásra, kiabálásra került ismét elő. Arca, keze, ruhája maszatos volt s egy alkalommal a kék reverenda végig is hasadt. A prefektus elzöldült dühében, suttogó haraggal bőjtöt rendelt, de a büntetés mitsem fogott: következő héten a fiú ismét megszökött a csapattól s pókhalós kalapját egy düledező őrtorony legfelső ablakából lengette feléjük, amely minden pilanatban a fejére omolhatott.

De mindez csak volt: a fékezhetetlen, elégedetlen, finnyás és elbizakodott sihederből egyik napról a másikra szelíd, magábavonuló, túlságosan is hallgatag, túlságosan is alázatos kis szent lett.

A prefektus, aki miséző, gyóntató, keresztelő és temető egyházi hivatalnokokat akar nevelni, most éppúgy nem érti Cézárt, mint ezelőtt.

— Menjen játszani a többiekkel, — mondja a fiúnak szárazon és rejtett idegenkedéssel. A többiek, a prefektus egy ujjemelésére, szétszaladtak a városvégi szabad mezőn s harsány kiáltásokkal, fölszabadult, hányt-vetett tagokkal, csattogva verik a pilinckát; a szelídebbek pedig, mintha e szabad perc után örökös rabság következne, mohó sietséggel, marokkal szaggat-

ják a vadvirágokat, néha gyökerestül-földestül tépve ki a föld húsából egy-egy ártatlan kökörösint.

Cézár, aki egy útszéli jegenye törzsének támaszkodva nézi egy fekete bogárka vándorútját a nedves talajon, olyan mozdulatot tesz, mintha engedelmeskedni készülne a fölszólításnak. Aztán visszadől a fának, — nem akarja hallani a prefektus szavát. A kis bogarat figyel, aki egy sáncként útjába álló vastag gyökérre szeretne fölkapaszkodni, de lecsúszik és a hátára esik. Riadtan és tehetetlenül kapálózik ízelt, vékonyka lábacskaival s kunkorgó bajusza siralmasan vonaglik. Cézár elrévedve nézi a néma vergődést egy darabig, aztán lehajol s egy ujjmozdulattal talpra segíti a póruljárt bogárkát.

A bogár most kerülőt akar tenni s megváltoztatja útja irányát. Egyenesen a prefektus felé tart, aki mint az éj hatalmas istene magasodik fölötte fekete reverendájában. Szaporán s jó reménységgel eltelve billeg az új cél felé s mikor megérzi a hatalmas akadály közellétét, oldalt vág. Az éj istene azonban megmozdul: ormótlan, nagy cipő lendül előre s hirtelen rácsapódik a kis bogárra, mint egy lezuhanó hegy. A cipő egyszer-kétszer még jobbra-balra csusszan, hogy gyilkos műve tökéletes legyen, aztán diadalmasan vonul vissza a sötétségbe.

Cézár riadtan nézi a bogárka halálát s emlékei félhomályából föllobban Konkoly Kelemen búcsúszava. Úgy érzi, mintha az ő teste zúzódna porrá az irtózatot talp alatt, s vele együtt a réten játszadozó kis embercsemetéké, s az egész városé, az egész országé... Szája rémült vonaglással, némán tárul ki, s egyszerre, akarata ellen, a fatörzsnek borulva zokogni kezd.

— Micsoda dolog ez? — mondja homlokráncolva és értelmetlenül a prefektus és hangja mormolásba vész. Valami különös vád kezdi belülről tépni egyre élesebb körömmel, maga sem tudja, hogyan, miért... Szeretne mélyen meghajolni a gyermek előtt, vagy egy véres harapással a tulajdon kezébe jóvá tenni mindent... De

mit? de mit? kérdi magától, elhülve e titokzatos mardosáson, aztán bosszúsan elfordul és sárgán forgó szemmel odakiált növendékeinek, hogy elég volt a játékból.

*

A nedves rét, melynek fűvét mintha vizes kefével kefélték volna égnek, a fiatal fák, melyekről váratlan perdülnek alá a hajnali eső megmaradt cseppjei, a nehéz, sűrű föld, melyből titkos csírák törekednek fölfelé és szeszínű giliszták ütik ki óvatos fejüket, varázsos illattal elkísérik a kiszellőzött testtel és csillogó szemmel hazatérő fiúkat. A múzeumban, ahol az élettelen csöndet egyszerre lábak dobogása, irka- és könyvlapok zizegése, lúdtollak percegése, orrfúvások sípoló zaja, asztalfiókok tompa csapódása váltja föl, újabb illat terjeng. A sárgára viaszkozott padló, a görbederekú faggyúgyertyák, a sétában megnedvesedett szélű s már száradó kék szoknyák, a cipőkön behozott sár szagából tevődik össze ez az illat, — s ennek is megvan a maga varázsa.

Cézár számára mégis a földszinti nagy könyvtár illata a legkedvesebb: a fülelt, áporodott papirosszag, a por meleg szagával s a régi bőrkötések fanyarkás illatával fűszerezve. A fiatal könyvtárőr, Szuppán főtiszteendő megengedte, hogy a fiú tetszésszerűen időben moztoghasson a könyvek között, ha ennek fejében a kivett könyvekről leveri az évtizedes, sűrű port.

Az első könyv, amelyet Cézár megszabadított a gyilkos piszoktól, egy veronai kiadású Fioretti volt. Fogadtékos olasz tudása ellenére mohón falta a szelíd szóval elmondott legendákat, melyekből először rajzolódtott elé a követésre méltó Hős alakja: Krisztus dicsőséges szegényéé, az alázatos és együgyű Szenté. Észrevétlenül, mint az édes bor, itatta át idegeit a csodák és példák földöntúli, bódító édessége és napokig érezte egész testében és lelkében azt a könnyűséget, amelyet az Úr új angyalai érezhetnek. Egymásután kereste elő a polcok-

ról Bonaventura kis Ferenc-vitáját s még egy pár latin könyvet, melyek a szent társairól, a stigmákról, a regulákról szóltak, s egy Peczsonyban nyomott magyar könyvecskét is talált: „Megdicsőített penitenciatartásnak eleven példája: Szerafikus Szent Ferenc atyánknak szent-séges élete“. Cézár egészen elbódult e sűrű áhitatú olvasmányok hatása alatt. Szinte tulajdon testében érezte élni a régi szentet: este avval a gondolattal feküdt az itt-ott kényes testét bökő, szalmával tömött matracra, hogy a tüskebokorba hever, a köteles böjtök idején Ferenc negyvennapos böjtjének édes éhségét érezte, s mikor egyízben egy vadul vicsorgó s ugató kuvasz előtt fölemelt ujjal s átszellemült arccal megállt, s a kutya elfordítva fejét, behúzott farkkal elkullogott, úgy hitte, a gubbíói farkast szelidítette meg.

A fiú most ismét a könyvtár súlyos tölgyfaajtájának magasra vert kilincsét nyomja le. Szuppán főtisztelendő, aki a könyvtár melletti szobában órákhosszat szokta taposni a rezgőhangú fiszharmónikát, s vékony, elnyújtott fejhangon latin egyházi énekeket, vagy egész miséket énekel, meghallván Cézárt a könyvek között, — amit nagy, döngő csapkodás, az előírt porolás jelez, — abbahagyja a danázást, s szokott, lesütött szemű mosolyával benyit a fiúhoz.

— Laudetur . . . — köszönti Cézár csendesen s leül frissen leporolt könyve mellé.

— Nos? — kukkant bele az alacsony, kövérkés pap a könyvbe, majd fölveszi az asztról s rövid hüvelykujjával végigpergeti a zizegő lapokat. — Loyola? Exercitia spiritualia? Ennél a hivatalos misztikánál érdekesebbet is tudok ajánlani.

Fürgén kapaszkodik a falépcsőre s hóna alatt egész sereg könyvvel mászik vissza.

— Ezek Keresztes Szent János munkái német fordításban . . . Ezt olvassa . . . Terézia! Ez igen! . . . Bonaventura traktátusai . . . Ezt itt különösen ajánlom: Hugo de St. Victor könyve De arte contemplationis . . . Ezek

német misztikusok ... Horologium sapientiae... Ha már a misztika érdeklí...

S karjai közül, mint valami poros-molyos bőség-szaruból, könyvek zuhatagát árasztja Cézár elé s beszél víziókról és revelációkról, extázisról és unio misztikáról, kontemplációról, meditációról, szentekről, csodákról, könyvekről és élményekről. Vastag orrának cimpái kitágulnak, barna szeme csillog a beszéd lázában s a nagyon ifjú apostolok süket és vak tanítószenvedélyével mitsem gondol avval, hogy tanítványa felét sem értheti annak, amit mond. De kell, hogy frissen szerzett és még elevenen forrongó tudományának felesét kicsordítsa magából s átárassza valakibe: magányosságában legalább egy csodára szomjas kamaszba és az igazi tudás hallgatag fölénnyel polcaikon méléző öreg könyvekbe.

Cézár pedig szomjasan issza a félig értett szavakat, s éhesen falja a félig értett betűket, — s mindez valami csodálatos, lázas álomvilágot varázsol köréje, amelyben láthatatlan szárnyak suhognak s megfoghatatlan, fátyolosan derengő alakok lebegnek.

Fejét mind közelebb hajtja a betűkhöz, mert a fehér boltívek alatt lassan sötétedni kezd. Szuppán főtisztelendő már rég magára hagyta s a szomszédban ismét megszólal a fiszharmónika nyúlós sírása, melyet hol magas fejhangú cincogás, hol mély brummogás kísér. Cézár emlékezetében egy másik hang kísért öntudatlanul, fínom, vékony leányhang, — de most, a misztikusan derengő félhomályban, azt hiszi, hogy angyalok szava szólalt meg lelkében.

Becsapja a dohos könyvet, óvatosan körülnéz s tenyerével eltakarva arcát föláll. Szíve pattanásig tele van különös, vonagló édességgel.

— Istenem... — suttogja elfultan, — hadd tegyek csodát...

S vár és fejében örült szélvihar kavarog, mely tompa fényben repít letépett liliomokat és száraz gallyakat, lebbent csipkés oltárterítőket és áttetsző női fátyla-

kat, lobogtat selyem templomi zászlókat s verdesi önnön fölnyúlt testét.

— Csodát . . . — dadogja a fiú összeszorított foggal és kétségbeesetten s mert semmi se történik, maga akar segíteni a Természetfeletti Erőnek. Arra gondol, hogy voltak szentek, akik önkívületükben fölemelkedve, megálltak a levegőben. Jobb lábát lassan fölemeli s néhány perc múlva úgy érzi, az magától is megáll már. Most megpróbálja utánahúzni a balt, de erre jobblába letoppan a földre s ő ügyetlenül imbolyogva teljes súlyával ott áll a kemény deszkapadozaton.

Megismétli a kísérletet: eredménytelenül. Csak esetlen tapogásával veri föl az öreg padló száraz porát. De az angyali hang még egyre szól öntudatlan mélységekben: s ha száját megnyitná, talán extaktikus kinyilatkoztatások áradnának föl elszorult melléből . . .

Bátortalanul nyitja ki száját, de nyelve nem mozdul. Kis idő múlva torkában artikulálatlan hangok kezdenek nyöszörögni s szája sarkán nyál csordul ki. Cézár könnyes szemmel még jobban kitátja száját s ezt mondja:

— Á — á — á — á — á — á . . .

És semmi más. Csüggedten ereszti le fejét, — hát olyan gonosz ő, olyan bűnös ő, hogy az isteni kegyelem észre se veszi az ő nagy epekedését? Annyira tele van a szíve romlottsággal és megátalkodottsággal, hogy az Úr behúnyja szemét és elfordítja fülét előle?

— Mit vétettem én? — töpreng a fiú s minden kis bűnét sziklaként érzi föltorlani lelkében.

És amint mereng, hirtelen megmozdul nyelve s halk, de tiszta szóval földadog ajkán valami furcsa dal:

„Ó nagy eeegek rátok apelláhálok . . .“

Cézár ijedten kap a szájához, szeme rémült izgalomban kidagad, egy piros, nagyon piros kis száját lát némán és kómikusan tátogni, mint a kukacért csipogó verébfióka

csőrét. Tört kacagás bugyog föl torkán, arca megvonaglik, s elfojtott, ijesztő, kínos kacagással, öklével mellét csapkodva ráborul a fakóbetűs, penészillatú Horologium sapientiaera . . .

*

Hét óraker komor bongással megszólal a nagytemplom kövér harangja. Elsőnek az orsolyaszűzek harangjának szoprán-csendülése felel, mint a pap szavára a ministránsfiú. Aztán magas és mély, haragos és szelid, ujjongó és elborult, rekedt és éles zengés-bongással még vagy hét toronyban kondulnak meg a harangok. Kis-Róma törpe házai fölött s az aranyló-pirosuló, szelet ígérő ég alatt mint valami zsongó folyó ömlik el ez az érces-lágy zene.

Rézi néni, a szeminárium szakácsnője, nagy kondérból meri a forró paradicsomos káposztát az éhes legénykének elé. A gyalult káposzta hosszú, piros, gőzölgő szálai, mint összefonódott giliszták peregnek alá a merőkanálból a tányérokba, majd nyomban a fujtató szájakhoz, a forgolódo nyelvkekhez emelődnek.

— Még egy kicsit . . . — suttogja bátortalanul egy tömpeorrú siheder, s szeplős pofacsontjai közt csillogó, ferdevágású szemével olyan meghatón néz Rézi nénire, hogy a fehérarcú, kövér asszonyság nem tud a kérésnek ellenállni. Megduplázza az adagot s a fiú boldogan meríti orrát a tányérján gőzölgő, jóillatú káposzta-dombba.

— Nekem is . . . — mondja követelőn egy másik, egy hosszú, feketesörtés legény, akinek pápaszeme is van hegyes orrán.

— Hogyne, még mit nem! — csattan föl haragosan Rézi néni, s keblei megremegnek. — Majd mindegyiknek egy fazékkal főzök . . . Hát egy kis disznófüle nem kellene rá? . . .

— De bizony kellene! . . . — felesel a fiú s rövidlátó szemével mereven nézi a szakácsnő kanalát, amely már Cézár tányérja fölött lebeg.

— Macskafarka kellene magának... — vágja ki az utolsó szót Rézi néni, s a szemináristák csöndes röheje s hangos csámcsogása közben ringó farral távozik.

Cézárt nem ragadja magával az általános jókedv, — megátalkodik külön, magányos szomorúságában és némaságában. A tányérja szélét megfogja s odatolja hórihorgas szomszédja elé.

— Nesze Flórián... edd meg...

Flórián bizalmatlanul néz rá pápaszeme mögül:

— Igazán?... Neked nem kell?...

Cézár fejével nemet int, mire a másik somolyogva összeönti az egészet a magáéval s nekihajolva a tányérnak, iszonyú gyorsasággal kezdi hiányos fogai közé hányni az ételt.

— Böjt... vezeklés... önsanyargatás... — ismételteti magában Cézár százszor is. Immár tudja, hogy a megengesztelődés útja nehéz és küzdelmes, az ő lelke pedig tisztátalan. Feje tele van a misztikusok titokzatosan derengő szimbólumaival s vaskosan reális képeivel. Szent Terézia „lélekvárának“ víziója tolul elé: a vár „első lakásában“ érzi magát, ahol a lélek imáját ezer idegen gondolat, zaj, rendetlenség, tisztátlanság zavarja. Ó, milyen fölfordult lakás az ő lelke! Seprő és sikálórongy kellene ide.

— Krisztusom... könyörülj rajtam... utálom a paradicsomos káposztát... — forognak agyában az akaratlan szavak, s zűrzavaros fohászkodásában hiába próbál rendet teremteni. — Böjt... vezeklés... önsanyargatás... disznófüle kellene... ó, Istenem... de miért éppen malacfarka?... libera nos a malo... Istenem — Istenem — Istenem...

Hát miért kell így küszködnie magával, mikor minden erejével szeretne jó, tiszta, alázatos és szent, szent, szent lenni? Böjt és imádság nem elég? Mivel alázza még meg magát?

A vacsorának vége s a kenyérrel alaposan kitörölt tányérok zsírosan ragyognak a gyertyafényben. A moz-

dulatlan kanalak a tányérok ölén hevernek, mint az ölbe tett kéz, — a tárgyak is elpihennek kissé az estéli munka után.

A fiúknak egy szabad félórájuk van még esti ima és lefekvés előtt. Akinek bizalmas mondókája van, az most súgja oda valamelyik társának, aki túlságosan teleette magát, az most járkálja le a régiek ajánlotta ezer lépést.

Cézárnak gyorsan kell határoznia. Szeme kutatva jár körül társai között s némi habozás után a szeplős-képű legényke mellé surran, aki dupla porciót kapott s most szintén a lépegetők között méri a szobát.

— Jöjj csak... — suttogja izgatottan s egy homályos sarokba vonja a zömök fiút. S egészen közel hajolva hozzá, könnyörögve súgja: — Kérlek, vágj engem alaposan pofon...

A fiú Cézárra néz jóindulatú, ferde szemével.

— Már mért vágnálak pofon? — kérdi nyugodtan s orrán át kuncogni kezd. — Nem bántottál te sohasem engem...

— A szent engedelmesség nevében parancsolom, hogy... — dadogja Cézár, mintegy önkívületben, a Fioretti szavaival.

De a fiú kuncogva tovább lépked s barátságosan odaböki:

— Parancsolj az öregapádnak...

Cézár ujjaiban végigfut az ösztönök parancsa, hogy fülönragadja az ellenszegülőt, azután zsarnoki vágya ijedten lobban el. Megsemmisülten s máris megalázva néz körül megértőbb lelket kutatva. A hórihorgas magában áll egy sarokban s időnként fölfujt pofával s megránduló mellel böffent egyet.

— Talán meghálálja a dupla vacsorát... — reménykedik Cézár és hozzálép. — Te... arra kérlek... nagyon kérlek, vágj engem pofon...

Társa rábáméskodik pápaszeme mögül s a biztonság kedvéért megkérdi:

— Igazán?... Pofon?...

— Igen. De istenigazában. Ne sajnálj.

Flórián távolabb lép, még egyszer megszemléli Cézárt apró, vaksi szemével, aztán fölemeli lapos tenyerét és gyors, de kiadós lendülettel nyakoncserdíti.

Cézár arca vérvörös lesz, szemét elfutja a könny, s kissé meginog álltában. Most azt a fájdalmas nagyságot éli át, amit az arénában, a máglyán, a kereszten meghalók.

— Mégegyszer... — sziszegi, észre se véve, hogy a harminc kis szeminarista, egymás hegyén-hátán tolongva, mind körübük gyült.

A hosszú fiú, mint egy porolófát, újra fölemeli karját s újra lecsap. Cézár minden tagja reszket az izgalomtól, füle zúg, keze ökölbe szorul, remegő állkapcsát nagy erővel szorítja össze. De hősiesen tűr: ezt a keserű poharat végig ki kell üríteni.

— Mégegyszer... — lihegi magánkívvül, míg a körülöttük tolongók dermedten, izgatottan s nehezen elfojtott üvöltéssel lökdösik egymást. A pápaszemes fiú kigyúltan s mozdulatlan arccal ismét fültövön teremti, s már-már maga is csodálkozni kezd azon, amit művel. De csak egy pillanatnyi ideje van a csodálkozásra. Cézár egyszerre süvítő hangon elbődül, idegesen gyúrt ujjai kifeszülnek, teste megrázkódik s úgy vágja képen a fiút, hogy a pápaszem csörömpölve vágódik a falhoz, a gazdája pedig teljes hosszában a kitörő ujjongással, lázas élénkséggel gomolygó kispapok falkájába zuhan.

— Hát nem leszek szent! — lóbálja meg karját Cézár tűzvörösén, fölszabadult indulattal, aztán minden vére a szívébe fut.

A kicsapódó ajtóban meredten áll a prefektus, s a bozontos szemöldök alól lobogó sárga szemek átvilágítanak a félhomályon.

IV. FEJEZET.

Csöndes, langyos délutáni eső perreg a két könnyű bricska s a vesszőoldalú ernyősszekér elébe, mely az árnyékos, galagonyás mélyútról bukkan ki a hepe-hupás dombtetőre. A kocsin ülő férfiaknak jól meg kell kapaszkodniok, hogy az istentelen talajon ki ne forduljanak a kocsiból, s amellet a puskákra is vigyázni kell, hogy ki ne bökjék velük a szemüket.

A füves dombháton legelésző marhák lábanyoma s földi maradványai fölött borong az őszi alkonyulat — mint valami rendetlen, lakoma utáni asztal, olyan a legelő. Nagy messziről csöndes kolompszó s a tülök melankólikus, panaszos bőgése szól, — a lomposjárású, csontosfarú, nehéztőgyű tehenek most ereszkednek alá a lejtőn, hazafelé. A közeli cserjésszélű erdő mintha aludna, — a szemerkélő eső meg se tudja rezzenteni lombjait.

Mednyánszky József báró, az erdő gazdája, lekecmereg a kocsiról s odamutat a száradó, terjedelmes, sűrűn átluggatott marhalepényekre.

— A szalonkák itt tanyáznak a közelben.

A kis vadásztársaság legidősebb s legtapasztaltabb tagja, Mailáth Károly gróf, szótlanul s megértőn bólint. Hatalmas, szürke szakállába jóformán beletemetett, nyomotthomlokú arcán egy vonás se változik. Avval a figyelmetlen figyelemmel mereng az erdőszél felé, amellyel a hivatalában, az udvari kamarában pattintgatja félre a jelentéktelen ügydarabokat: ez a szalonka-les is csak játék ahhoz képest, amit ő méltónak ítél a vadászizgalomra. Zergebakra cserkelni a fogarasi havasokban, medvére lesni Máramarosban, vaddisznót üzni Zólyomban: az más. Az olyan mulatság, ami veszéllyel és küzdelemmel jár. Ezeknek a félénk madárkáknak azonban csak közibe kell durran-

tani s mindjárt halommal hull az égből a zsákmány, mint a manna a zsidók lábához.

De a fiatalság annál izgatottabb. Itt van mind a három vakációzó Mednyánszky-fiú s Eduard tanuló-társa a pozsonyi akadémián: a fiatal Schmidegg Kálmán gróf. A fiatalember özvegy édesanyját kísérte a trencsénteplici kénesfürdőbe s visszajövet megállapodott a beckói kastélyban egy-két napra. Az egy-két napból egy-két hét lett s a futó látogatásból nagy halászgatás, vadászgatás: a fiúk szinte el se akarják többé ereszteni pajtásukat. Mindannyian nyugtalanul igazgatják, ráncigálják szép kettőscsővű, hátultöltős fegyverüket s a feketefülű s máris izgatottan szaglászó vizslák tarkóját vakarják kedveskedve, mintha arra akarnák kérni az ebeket, hogy valamikép el ne vakkantsák maguk. Az ifjak se újoncok persze, a mogyoróvessző már rég megcsapkodta s fölavatta őket, — de nekik még nem a vad fontos, hanem a puska, a kakas csattanása, a feketefüstű dörrenés.

Az óriástermetű öreg Mailáth gróf, Ágnes néni mostohabátyja, úgy áll közöttük, a négy szépszál legény közt, mint a tölgy az ákácok közt, mint maga a hun Nimród, vagy a frank Hubertus. Az ő zömök, rövidcsövű, nagyöblű puskája még elöltöltős, — ötven év óta megszokta, mint a feleségét: s ha öreg, ha régimódi is, most már újjal ki nem cseréli.

— Vajjon jókor jöttünk-e? . . . — töpreng Eduárd, zsenge bajszát cibálva és kétségbeesett szemmel. — Nekem soha sincs szerencsém . . . Ha én ideállok, fel sem kel a szalonka . . .

A többiek csöndesen mosolyognak. Megszokták a fiatalember örök tamáskodását s gyenge lábon álló önbizalmát. Ő az, aki vadászat előtt úgy búcsúzik az anyjától, mintha többé sohasem térne vissza, ő az, aki lefekvés előtt mindig megnézi, hogy nem bújt-e rabló az ágy alá, ő az, akinek a szekrényében legalább hatvan

zsebkendőnek kell lenni állandóan, mert az ember sohasem tudhatja, mikor és meddig lesz náthás...

Csak az apja zsörtölődik vele idegesen:

— Nem szeretem az ilyen szomorú vadászt... Ha nem száll a szalonka a puskád csövére, lőjj utána... Vagy dobd föl a kalapod és lőjj bele...

A vadászláz egészen kihozta a bárót sodrából: a „minden mindegy“ bágyadt közönye eltűnt szokatlanul csillogó, szinte mámoros szeméből, mintha most állana ki először az erdőszélre, esteli lesre.

— Induljunk, — rendelkezik azután s zavartan rámosolyog középső fiára, mintegy bocsánatot kérve ingerültségéért. — Janó majd megmutatja a leshelyeket... Estére itt találkozunk...

A hosszú tót legény, aki úgy ismeri az erdőt, mint a köldökét, — apjától, nagyapjától, dédapjától örökölte a füvek, fák, állatok titkainak tudását, — szótlanul vezeti a nyugtalanul suttogó, vitatkozó, bizakodva vagy tamáskodva jósolgató ifjakat a csalitba, s egymástól jó messzire, girbe-gurba csapások mentén, fiatal vágásrészeken elhagyogatja őket.

Az öreg gróf nem követi a vadászlegényt, hanem beleszaglász a levegőbe, kiszimatolja a csöndesen lebegő szél irányát, csizmájával megkotorja a talajt, aztán csöndesen pisszent a vizslájának s elindul magában egy keresztút felé, amelyet alkalmasnak lát a megszállásra.

*

Az avarban puhán neszező, szemerkélő eső eláll, s az opálos alkonyatból átmenet nélkül szürke este lesz. Az ég alját nemrég még vaskos piros, lila, sötétkék vonalak szeldelték keresztül, most semmi szín nincs rajta: s mégis, mintha a sötétségen túl valami sejtelmesen fehér fény áradna szerte az égen. A csönd szinte már elviselhetetlenné növekszik, a lesen állók önkéntelenül

megtapintják néha fegyverük hideg csövét, hogy érez-
zék: ébren vannak-e, vagy álmukban látják a mozdulat-
lan, elfoszló körvonalú bokrokat, fákat, melyek mind
sűrűbbre olvadnak össze a sötétségben.

Néha mégis végigborzong egy véletlen, futó fuval-
lat a fák ormán, mintha egy nagy madár szállt volna el
a magasságban, szárnyával végigsúrolva a lombokat, —
hogy aztán annál mélyebb legyen a csönd, melyben a
vadász talpa alatt reccsenő korhadt gally is puska-
lövés-
ként riaszt.

Cézárt a legmesszebb eső leshelyre vezeti a vadász-
legény, egy ritkás, fiatal pagony szélére, hol csaknem
embermagasságú szederbokrok fedezik állását s min-
denfelé jó kilátás, akadálytalan mozgás kínálkozik. A
legény letör néhány alkalmatlan gallyat, vigyázva, hogy
az ág reccsenése túlságosan hangos ne legyen, s gyöngéd
gondossággal Cézár lábához veti, hogy arra álljon, a
nedves földön meg ne náthásodjék valahogy. Maga is
ott marad legkisebb gazdája mellett, s egy fatörzs mögé
húzódva füleli az erdő csupán számára hallható neszeit.

A percek múlnak, — de mintha gúzsbakötve ván-
szorogna tova valamennyi. Cézár nyugtalanul várja,
hogy mikor töri át a szürkéséget az esthajnali csillag
fénye, ami a húzás kezdetét jelenti. Most, hogy nincs
rajta a reverenda, — már nem kéket visel, hanem feke-
tét, a teológusok ruháját, — úgy érzi, mintha nem is ő
lett volna az a kis papnövendék, aki nemrég még csodát
vagyva, megfoghatatlan titkok után borzongva tekin-
tett a magas égre. Most úgy várja a csillagot, amelyen
át az égbe nézhet, mint a képmutogató sátrába kukucs-
káló gyermek, hetyke kíváncsisággal s ugyanakkor va-
lami szorongó kíváncsisággal, hogy bár elfordíthatná fejét.

— Hogy engedhette meg apám, hogy csuhába öltöz-
tessenek engem? — elmélkedik magában. — Hogy kí-
vánhatta anyám? ... Hát papnak való vagyok én? És
engem miért nem kérdeztek meg? Igaz ... ha megkér-

dezek volna is... mit tudtam én akkor? Hogy itt van az Isten... A lombok között a sötétségben... A sötétség mögött a fényben... Énbennem... Janóban... A kutyámban... Mindenütt...

Mire merengéséből fölriad, a csillag már az égen remeg. Cézár agyában a perc izgalma elfojtja a benne háborgó kérdéseket, szeme kiélesedett látással szertegyszerű a lombok között, az ég síkján, füle is alig megfogható hangokat vél hallani. Látja, hogy a vizsla lába és kurta, egyenes farka reszket s nedves, fekete orra csillogva túrja a levegőt. Minden idegszála megfeszül a várakozásban. Szívét elszorítja a félelem: mintha csak egyetlen madárra lesne, akit ha elereszt, minden összemlik körülötte...

S egyszerre valahonnan, nagyon messziről, valóban megüti fülét a szalonka mély „kro-kro“-ja... A puskát idegesen szorítja s doboló szívvel várja az imbolygó árnyak megjelenését... Szinte maga is remegni kezd türelmetlenségében, mint a lábánál figyelő kutya... A mély krojtolás újra fölhangzik, most már sokkal közelebbről, s nyomban utána közeli puskadurranás... S egy pillanattal rá, magasan a fák koronája fölött, kísérteties pizzzegéssel, lassú, cikázó imbolygással az ő feje fölött is megjelenik néhány árnyék, majd hirtelen oldalt vág. Cézár puskája már eldörrent, mikor tudatára jut, hogy megrántotta a ravaszt... A vizsla fojtott szűköléssel előrefut s röptében kapja foga közé a madarat... Cézár kilövi a másik csövet is... Ismét egy fölborzolt tollú, himbálódzó árnyék zuhan alá, a cserjésbe, s ropogva töri maga alatt a gallyakat... Közeli, távolból tompa durranások, puffanások hallatszanak s a még mindig röpködő árnyak ijedt szipegéssel, makogással igyekeznek irányt változtatni...

Cézár gyorsan töltögeti a sörétet puskájába, a vizsla nyelvelve lőt-fut s már egész halom hosszúcsőrű, vaskos madarat hordott össze. A tolluk véres, szárnyuk a porban

meg-megrebben, csőrük mintha megnyílna, de hang nem jön belőle. Ezek népük halottai, a többiek eszeveszetten menekülnek a pusztulás elől. Az égen már alig dereng némi világoosság s az egyre magasabban vonuló árnyakat lehetetlen megcélozni.

Ekkor Janó is közbelép: letép néhány hosszú fűszálat, a szájába veszi s rövid, éles hangon megcsippan, mint a szalonka jércéje... Cézár elmosolyodik a füle mellett fölhangzó csalihangon: s már ott kóvályog szeme előtt a lecsapó hím, tétován, körözve, kutatva, alig mozgatott nagy szárnyal...

— Meg kell halnod... — gondolja Cézár s ráló a párját kereső madárra, amely tompa puffanással leesik. — Így jár az, aki a boldogságot keresi...

De ezek a tragikus szavak csak tréfaaként suhanak át agyán, — hiszen maga sem tudja még, mi az, hogy boldogság, s mi az, hogy halál...

Janó fölfúzi a szalonkákat, nyakába kanyarítja a vadásztarisznyát s jámbor, barna arcán széles mosollyal, mintha az egész vadászat az ő multságára zajlott volna le, megindul a koromsötétben óvatosan botorkáló gazdája után. A vizsla világos szeme átfúrja a sötétséget s előrelöhol, — kis idő múltán már össze is találkozik Eduárd földettúró orral szaglászó kutyájával. Eduárd savanykás arcát elfedi a sötétség: alig néhány szalonkát lőtt a húzó hadseregből s könnyű terhével feszengve várja öccsét.

— Megmondtam... — suttogja komoran. — Ma nem volt igazi megmozdulás... Ez csak afféle meglippenés...

— Nono... Énfelém olyan sűrűn szálltak, hogy csak közibük kellett sörétezni s halomszám hullott a dögje... Nézz oda a tarisznámra...

— Ne bolondozz... De különben is, nekem soha sincs szerencsém... Károly bácsi biztosan egész szekérre valót lőtt...

— Hát aztán?... Juli néni majd az ő nyakába esik, ha hazaviszi a konyhára...

— Brrr . . .

Csöndesen, fojtottan, diákosan nevetnek, s eszükbe villan az elmerült szép idő, amikor még a folyosó sarkába húzódva izgatottan beszéltek meg az újonnan fölfedezett titkokat. S Cézár arra gondol, hogy Eduárd azóta bizonyosan elcsavarta egy-két szép pozsonyi lány fejét s kipróbálta azokat az örömeket, amelyeket ő talán sohasem ismerhet meg . . . Eduárdnak pedig első sikerrel biztató hódítása: a kövérkés, pihés, kissé kancsi pékné jár az eszében, aki még mindig ellenkezik, még mindig csak ígér . . .

De ezekről a dolgokról már nem beszélnek egymással. Elcsöndesedve botorkálnak tovább a piros láng felé, amely nem tulságosan messze hirtelen föllobban s mint egy óriási, ziháló vizsla nyelve remeg a sötét estében.

Egyszerre előttük is, mögöttük is megszaporodnak a fények: mögöttük, a gyéren csillagzott égen, fölmerül a csorba hold s rótsárga, tompa fényét beleönti az ég feketeségébe, előttük pedig kicsiny lámpa barátságos, de nyomorúságos világa himbálódzik: a konyabajuszú kocsis jön elibük, hogy az utat mutassa.

*

A vadászok kissé megpihennek a tűz körül, mely pirosra festi amúgy is fölhevült arcukat s szemük bogarában vörös vibrálással tükröződik. Mindegyiknek van valami elbeszéltnivalója, megjegyzése, s vetélkedve számlálgatják elejtett madaraikat. Vállukban még ott remeg a puska rándulásának izgalma, fülükben kéjesen kísért a lezuhanó szalonkák tompa püffenése a nedves fűben, vagy ágtörő ropogása a cserjésben.

A fiatal Schmidegg gróf, aki dunántúli fiú, nagy tűzzel meséli vízi élményeit a velencei tó nádasaiban, itt-ott némi túlzásokra is ragadtatva magát. Széles szája körül, mely fölé nagy karvalyorr hajlik, állandóan egy csöpp gúnys mosoly játszik, mintha minden szó komolyságá-

ban kételkedne, amit hall, s abban is, amit ő maga mond. Ha nevet, felső ajka felhúzódik az orra alá, s kivillannak erős, fehér fogai. Mozdulatai durvák és erélyesek, de nagy, cigánybarna szemében olyasféle megható jóság csillámlik, amelyet inkább csak állatoknál lehet látni.

Eduárd valósággal szerelmes belé: a haját újabban ugyanúgy fésüli fölfelé, a nyakkendőjét ugyanúgy köti csomóra, mint ő, s igyekszik Kálmán mozdulatával csapni beszéd közben térdére. Véleményei hű visszhangjai barátja véleményeinek: néha már maga is rádöbben, hogy ugyanazon szavakat, sőt hangsúlyozásokat használja, s apró módosításokat keres önállóságának igazolására. De ez inkább csak a külvilág előtti szemérem: lelkében nem tart igényt semmilyen eredetiségre, hiszen Kálmán olyan eredeti! olyan mulatságos! ővele versenyezni úgysem lehet, csak utánozni.

Cézár sem menekül új barátjának ragályos hatásától. Kálmán csipkelődő közvetlensége, magátólértetődő fölénye, majdnem durva érdeklődése minden és mindenki iránt, a fiatal erő és férfias biztonság varázsával árasztja el lelkét s e varázs csak fokozódik napról napra. A misztikus álmok ködét már rég kidörzsölte szeméből s a kissé fanyar ürességet, melyet ébredés után még mindig érez, szeretné betölteni valami nagyon megfoghatóval, nagyon valóságossal. S így az assisi szent álomalakja után e nagy darab, keménykézfogású legény nyomába szegődik, akiből fröcsköl az életkedv és életöröm, mint a sötét vér a meglőtt vad mély sebéből.

Ahogy Kálmán mély s pergő szavát hallgatják, — a fiúk csillogó szemmel, László hazatérésre gondoló szórakozottsággal, apjuk már újból ellankadva, tétova mosolylyal, az öreg gróf zord, s mozdulatlan arccal, a lohadó tűz paraszába révedve, — Cézárnak is, Eduárdnak is egyetlen vágya, hogy vajha résztvehetnének egy szép vízi vadászon. Milyen nagy érzés lehet egy magányos ladikban vesztegelni a sejtelmesen s nyugtalanítóan susogó sás és nád között, vagy vízhatlan csizmákban tocsogni a szor-

tyogó mocsárban, melynek sötét vizére ezüstrózsákat ejt a holdsugár! Amit Kálmán tesz, az mind követésreméltó, amerre Kálmán jár, ott csodák fakadnak, oda el kell jutni mindenkép. S ha holnap griffre indulna vadászni az Akastyánhegyre, oda is bizonyára követni akarnák.

A tűz lassan elhamvad, s a hold hideg fénye az éjszakában kiélesedik. A kocsik most már megindulhatnak hazafelé. A cselédek fölkontározzák a kifogott apró lovakat, az ernyős szekeret telerakják a még meleg zsákmánnyal, s jól beburkolózva az urak is fölcihelődnek. Janó elől halad a kis lámpással, s utána csöndes zörgéssel, lépésben a bricskák, meg a szekér.

Útközben szó nem igen esik: elkérődznek a nap eseményein, a les élményein, amelynek színhelyét immár oda kell hagyniok. Csak az öreg Mailáth gróf csuklik egy-egy nagyobb zökkenőnél, s Eduárd civódik a kocsissal, hogy mért nem néz a lovak lába elé, noha maga is tudja, hogy hiába is nézne, sokat nem látna a sötétben.

Igazi éjszaka van, mire meglátják a beckói kastély világos emeleti ablakait. Az ablakok mögött megnőtt árnyak suhannak el s a kocsik zöreijére a kastély felől hangoz csaholás felel. A kutyaugatásra a sötét falu kuvaszai is fölneszelnek: csakhamar ijedt szüköléssel s mérges fenyegetéssel csapkod ég felé a kutyák szagगतott, zürzavaros, csúf kardala.

— Coki te... — mormolja László a sötétbe, a falu valamennyi kutyájának. A csúf lárma megzavarja álmodozásában, s különösen gyötrelmes az erdő álmatag csöndje után, amelyben olyan édes volt maga elé rajzolni Mailáth Mária törékeny kis alakját. Hiszen nem a szépsége miatt! A szépségének vannak fogyatékoságai, amiket első találkozásukkor mindjárt sorra vett magában: hogy az orra kissé túlságosan is fitos, hogy a szeme alatt ott van a kis duzzanat alig észrevehető körrajza, amely az anyjánál, Mailáth Károly feleségénél, már csúnya, rancos, nagy zacskóként fityeg, hogy a felső ajka fölött finom, sötét pelyhek látszanak, s ha nevet, kicsit sírósan legörbíti

szája szögletét, — igen, ezt mind jól megfigyelte. De ugyanakkor, amint belenézett a szelíd, majdnem megbántott fekete szemekbe, melyek még jobban megvilágították a lány hófehér arcborét, érezte, hogy valami hirtelen, titkos kapcsolat létesült közöttük. S a kis szépség hibák lassacskán kezdtek elmosódni lelkében, s csak a szelíd és sötét szemek sugárzását látta végül, amely immár mindenüvé elkíséri.

Még meg sem állt a kocsi s László lába már a hágsón van: szeretné mielőbb megérinteni Mária síma kis kezét s elcsitítani magában azt a félelmet, hogy amíg ő távol van, Mária egyszer csak eltűnik, elveszik.

Nem, nem vezett el: ott áll a nyitott, világos ablakban, a báróné és édesanyja között, míg a mögöttük izgőmozgó Nanetteből csak egy nagy, libegő, piros csinált-rózsa látszik, amelyet frizurája drótjaihoz erősített. A hölgyek keskeny keze a sötétségbe lengve nyúlik ki az ablakon, s az érkezők is hangos üdvözlésekkel integetnek a hölgyek felé, miközben leugrálnak a kocsikról. De a sötétben alig lehet őket egymástól megkülönböztetni, inkább csak hangjuk jelzi, hogy ki merre van. Mária szeme mégis rátalál Lászlóra s attól fogva az ő árnyékát látja csak, — s amint a vadászok bevonulnak a kapun, úgy hiszi, hogy a tölgyfalépcsőn dübörgő léptek között is hallja László könnyű, siető lépteit.

Kisvártatva, — miután kissé rendbeszedték magukat, — a férfiak bevonulnak az ebédlőbe.

Mailáth gróf kezét csókol a háziasszonynak s száraz ajkával futólag megérinti felesége és leánya homlokát, akik a gróf hatalmas árnyékában még kisebbre húzódnak, hogy szinte semmi sem marad belőlük. A háziúr félig hűnyt szemmel az embercsoportra pillant s egyszeriben tisztán látja életüket: a férfiét, aki mogorván, némán, ki-elégítetlenül, s önmagába roppanva csörteti át az életen, az asszonyét, aki hajdan tán szép volt, de életét és ifjúságát már régen föladta, s akit az örök megalázás, az örök engedés, az örök elnyomottság idő előtt szomorú

és félénk matrónává aszalt, s a leányét, aki alig várja a pillanatot, amikor elmenekülhet a sötét szülői házból, hogy egy idegen házban ösztönösen újra kezdje anyja letiport életét.

Aztán fiaira fordul tekintete. Milyen más vérből valók! Harsogva jelentik, hogy rettenetesen éhesek, reszketve szimatolnak étel után, mint a vértleső kutyák s alig várják, hogy az asztal körül helyet foglalhassanak. Csupán László számára fontosabb, hogy előbb az ablakmélyedésbe vonuljon Máriával néhány akadozó szót váltani. De hiszen ez is éhség, fiatal szerelem éhsége, hamarzajduló vér szimatolása... Milyen furcsa, hogy a nagyon szép férfiak, amilyen László is, nem a nagyon szép nők-höz, hanem inkább a kissé torz arcokhoz vonzódnak... És viszont... Vajjon milyen gyermekeik lennének?... Kire ütnének? Node hiszen még messze van odáig... Még mindketten lesznek egynéhányszor szerelmesek... Gyorsan lobbanó láng gyorsan alszik el... Vagy ki tudja?...

A báró szokott álmodása ma nem jelentkezik, holott az egész délutánt levegőn töltötte. Farkasétvággal eszik, akár a fiai és a jógyomrú Kálmán, — csak Mailáth Károllyal nem tud egyikük sem versenyezni. Az öreg gróf halk s érthetetlen mormolással köszön meg minden kínálást s mindannyiszor újra vesz a tálból. A fehérkesztyűs tálalóinas maga is elszörnyűködik ezen az étvágyon, de ezt egyetlen arcvonása sem árulja el, — a trencsényi parasztleány is tud olyan mozdulatlanra fegyelmezett, zordan faarcú lenni, akár a gróf.

A borospincéből Mednyánszky báró legjobb borait hozták föl, s a poharak sűrűn csendülnek, a szemek kifényesednek. A nyelvek is megoldódnak, egyelőre csak könnyelmű fecsegésre, de érezni lehet, hogy mint csepergésre a zivatar, a könnyű szavak után a politika sötét zuhogása következik. Már gyűlnek a felhők, már kimondta valaki azt a szót, hogy „haza“, de Juli néni boszorkány-

ujjai a főrangú szájakig s lelkekig nyúlnak: amíg az ő főztjét eszik, uralkodnak szenvedélyeiken.

Vacsora után azonban a fiatal Schmidegg grófnak valamiképp kiszalad a száján Kossuth neve. Mint a villám pattan le ez a hirhedt név a fiatalember nyelvéről, egy pillanatra kellemetlen s fenyegető fénnel világítva be a főúri szalónt, melynek zöldes kárpitján szinte megrezzennek a mitikus alakok, a szirének, óriások s görög hajósok. De nyomban utána megérkezik az égdörgés is: Mailáth gróf, aki eddig keresztbetetett lábbal, szótlánul pipázgatott a sarokban, hirtelen-váratlan iszonyú bölényhangon fölhorkan:

— Azt a himpellért legjobb lett volna ki sem engedni a tömlöcből... Az ilyen Lovassyak meg Kossuthok viszik forradalomba az országot...

A dörgésre pillanatnyi csönd következik: evvel a kijelentéssel végeredményben mindnyájan egyetértenek, ha nem is egyforma mértékben. Csak Kálmán szája húzódik keskenyre és sötét szeme telik meg szikrázó indulattal. Dehát hogyan szálljon szembe ő, a pelyhedzőbajszú ifjú a nagyszakállas öreg gróffal? Aki legalább háromszor idősebb nála s a közvélemény szerint bizonyára háromszor okosabb is? Végül kissé bátortalanul ennyit mond:

— A Lovassyak és Kossuthok az ország előrehaladását akarják... A haladás tagadóinak bűne, hogy Lovassy megőrült börtönében és...

— Bolond volt az már, édes öcsém, mielőtt odakerült... A te Kossuthoddal együtt...

— Kossuth törekvéseivel Széchenyi is egyetért, legföljebb a módszert kifogásolja...

— Nohát, hiszen azt tudjuk, hogy nemcsak az a kártyás prókátor, hanem Stefi is bolond... Kieresztette a palackból a dzsinneket, aztán most itt van ni... Most aztán maga is megijedt, hogy nem tudja a dugót visszahoztatni...

Kálmán arca kipirul s hamarjában nem is tudja, hogy kit védelmezzon a csökönyös öregúr ellen: Kossuthot vagy Széchenyit? Eduárd megpróbál barátja segítségére sietni:

— Kossuth nem akar mást, csak néhány korszerű reformot... A kisededóvókat, a börtönügyet, a...

De tovább nem folytathatja, mert Károly bácsi még harsányabban ripakodik rá:

— Kisededóvók! Az ördögbe! Majd ha a jobbágyaid megint kapával-kaszával jönnek rád, mint a kolera-évben, akkor megtudod, hogy mit dajkálgatnak a kisededóvókban... Higgyetek, csibéim, az öreg tyúknak: közönséges uszító a ti Kossuthotok, akinek legjobb helye a hűvösön van...

László látja a gróf haragtól sötét arcát s látja Kálmán izgalomtól reszkető állát — s mert nem először lát így összekapni fölindult ellenfeleket, kísérletet tesz, hogy másra terelje a szót:

— Annyi bizonyos, — mondja, s biztatón pillant Máriára, aki megrettenve húzódik meg a szóviharban, — hogy ha akadémiánk van, a kisededóvók...

Kálmán föl pattan székéről, homlokán kidagadnak az erek.

— Hagyjuk a kisededóvókat, — tör ki hirtelen s durván, kapva rajta, hogy most már Lászlóval folytathatja a vitát, akivel szemben heveskednie is szabad s nem kell gátat vetni fojtogató indulatának, — nem arról van itt szó... Itt a középkor és az újkor harcának kell eldőlnie... Vagy a középkori intézményeknek kell pusztulniok, vagy a nemzet pusztul el... Vagy a Corpus Juris szent, vagy a tízmillió magyar jövődő sorsa... Akik a jövődővel sakkoznak, elbukhatnak vagy istenek lehetnek, de akik önző kegyetlenséggel moccanni sem engedik a sakkfigurákat, azokat a közösség érdekében el kell söpörni...

Cézár fülében különös dobbanása van minden szónak, amit maga körül hall. A szeminárium csöndes falai

között olyan kevesett tudhat meg az eleven élet új eseményeiről, az örök igazságokat hámozgató tanulmányok úgy fölébekerekednek a perc véres küzdelmeinek, hogy szinte most érzi csak meg először a magyar világ nagy földrengésének közeledő moráját... S most újra a tízmillió magyar, Konkoly Kelemen tízmillió magyarja rázkódik meg az izgatott szavakban. Dehát ki ez a tízmillió magyar? A kastélyok jólismert urai olyan kevesen vannak! S a föld ismeretlen, verejtékező, roskadozó szolgálói olyan sokan! Ők emelgetik századokon át meggörbedt nyakukat? Ők kiáltják és jajgatják emberségükre ébredve: mi is emberek vagyunk? Úgy kell lenni... Hiszen úr és szolga lelkében ugyanazon Isten él!... Hogyan lehetnek hát akkor urak és szolgák? Hogyan lehet cselédházakba, zsupfedeles viskókba s az árkok szélére üzni ugyanazt az Istent, akit a maguk testében dús asztaloknál kényeztetnek?... Mit jelent ez a sok ellentmondás és mi a megoldásuk?...

De beleszólni nem mer az izgatott vitába, amelynek a házigazda vet pislogó szemmel s békítő mosollyal véget:

— Menjünk aludni... Késő van... — mondja Kálmán vállára téve hosszúujjú, finom kezét, — hagyjuk ezt a csúf politikát... Még kikaparod Károly bátyád szemét... Ő meg aztán szőröstül-bőröstül lenyel... Én bizony nem tudom megmondani, melyikötöknek van igaza... Bizonyára egyiknek sem... Akkor hát minek ez a... Menjünk aludni.

*

A vadászok másnap későn ébrednek: a behajtott ablaktáblák résein át tompa fehér fény világol be a hálószobákba s az eső egyhangú, gyors paskolása hallatszik a parkból.

László kábán fölnyitott szemmel, mélyet sóhajtvá megropogtatja karját s oldalt fordulva már-már ki-mondja: „Artur, ébren vagy?” De az ezüstös félhomályban észreveszi a görbehátú széket, amelyre este ruháit

vetette s egyszerre ráeszmél az otthoni kis szobára, ahonnan a Szent István-dóm csipkés tornya helyett csak a ferences barátok sárgára meszelt, igénytelen, falusi templomtornyára látni.

Rövid lelki tusa után kikászálódik az ágyból, papucsot húz s az ablakhoz lépve szétnyitja a fehér ablaktáblákat. Csúnya kép tárul elébe: az ablakhoz hajló, jólismert gledicsia-ág riadtan himbálódzik a zuhogó zápor verése alatt, s az ég odafönn gomolygón szürke, reménytelenül hideg. A ferencesek tornya alig látszik az őszi eső vastag, ezüstös, egyenletes lobogásán át.

— Ma már semmi sem lesz a sétából, — mormolja a fiatalember fanyalogva s komoran visszafekszik ágyába, hogy legalább elheverészve, elábrándozva, képzeletben egyedül lehessen Máriával. S kelletlenül gondol az esős napok unalmas családi összetelepéseire a félhomályos szalonban, vagy a kékszobában. Utóbb még politizálni fognak: ez a Schmidegg-fiú is mennyi badarságot össze tud hordani s milyen nagy hangon... mit is imádnak úgy rajta a fiúk? Hiszen maga sem gondolhatja komolyan, hogy az ősi rendi alkotmányt, a csaknem ezeréves állami berendezkedést csak úgy szaladj neki, lökd fel, hagyd ott föl lehet borítani? ... De minek is okoskodik ezen? Mária azt mondta, hogy Kálmán hangja kiállhatatlan... Így is van. De az ő hangja szerencsére semmit sem hasonlít a Kálmánéhoz. Mélyen zengő és lágy. Vajjon hogy tetszik Máriának?

— Mária, Márka, Máriácska... — ismétleti rövid krákogás után félig hangosan s hangjával meg van elégedve. Aztán hirtelen elhallgat: az ajtaja előtt, a folyosón döngő léptekkel megy végig valaki.

Nyilván nagyon késő van már: mégis csak föl kell kelni. De az órát fölösleges megnézni: az csak nyugtalanítja és szükségtelenül sürgeti az embert. Vajjon Mária fölkelt-e már? Talán éppen most ül föl az ágyban, kis kezével megigazítva lecsúszott ingvállát... Vagy talán épp most váltja az ingét... Bőre hófehér... Keble ke-

mény, kicsi, kerek, közepén lehelletnyi almavirágszín folttal . . . A karját fölemeli . . . Fölkelni, fölkelni!

Mire lemegy a szalonba, már mindnyájan ott nyüzsögnek: az asszonyok örök kötöttüikkel külön asszony-sarokba húzódtak, a férfiak csöndesen, udvarias unalommal nézegetve egymást, pipáznak, Eduárd és Kálmán ráncolt homlokkal, fölhúzott szemöldökkel sakkoznak, Cézár pedig egy ujjal a klavír billentyűit pötyögteti s valami egyházi dalt dudorász magában.

László az asszonyok közé vegyül, de nem ül le, hanem megmarkolva egy szék támláját, lassan himbálni kezdi s máshovagondoló, szórakozott arccal kotyog bele a nők szapora beszédébe. Mária lopva vet rá egy-egy sugaras pillantást s mikor tekintetük véletlenül összeütközik, ijedten süti szemét a kézimunkájára. Csakhogy hiába nézi tűit, azok értelmetlen összevisszaságban döfködnek a levegőbe, a szemeket nem tudja olvasni, elrontja a sort és végkép megzavarodik.

— Kicsit fáj a fejem . . . — mondja végül halkán, — átmegyek a kékszobába . . .

S átoson a szomszédos szobába, mely kékhuzatos bútorairól s a sarokban álló nagy kobaltvázákról kapta nevét. Anyja aggodalmasan s titkos gondolatokkal néz utána; sötét, erősen ragyogó szemének fiatalságával különös ellentétben állnak a ráncos, fityegő szemhéjak. S nem csodálkozik, mikor egy-két perc múlva László elereszti a széktámlát s mintha csak véletlenül tévedne oda, ő is besétál a kékszobába.

— Eleonóra, — sóhajtja a báróné felé, s egy percig küzd magával, hogy mondja-e: — boldog lehetsz, hogy fiaid vannak . . .

A báróné nem felel, de mosolyában a szájalom és a büszkeség keser-édes vonása imbolyog.

Mária a kékszoba ablakánál áll s homlokát a hideg üveghez értetve beleréved a még egyre szakadó s érthetetlen, pösze beszéddel locsogó esőbe. Darázsra fűzött dere-

kát s a fehér csipkekendőből még fehérebben kivilágító nyakát néha-néha megemeli a nyugtalan lélekzés és amint László a szobába lép, szinte megfájdul a válla, olyan erősen érzi a férfi közeledését.

— Még mindig esik . . . — szólal meg mellette László azon a mélyenzengő, lány hangon, amelyben ébredésekor maga is elgyönyörködött. S kicsit elhúzza a függönyt, hogy ketten is elférjenek az ablakfülkében.

A lány majdnem testével fogja föl ezeket a nem éppen mély jelentésű szavakat: szinte elbódítják, mint egy ölelés. De hiszen nem is a szavak értelme a fontos: a mély csalihang ez, amellyel a vadász szédíti meg a párját kereső vadmadarat.

— Még mindig esik . . . — visszhangozza szinte öntudatlanul. Szeme lassan László felé fordul, akit különös áramok melege csap meg a hűvöskés, nedves őszi időben.

— Az utak sárosak lesznek . . . — folytatja László s egészen a lány fölé hajol, beszíva hajának illatát. — Ma este nem sétálhatunk a fák alatt . . . Meghülne . . .

— Nem . . . nem sétálhatunk . . . — tör fel nehezen a szó a lányból.

— De azért mi . . . — s a fiú mélyen belenéz Mária csodálatosan szép szemébe s közelebb hajol a szájához. Egy nagyon piros, vonagló, szép száj képe villan hirtelen eszébe, melyet elmulasztott megcsókolni: ma is, ebben a percben is bánja. De most már mindegy: egy másik száj piroslik előtte, melegen s várakozón s egészen közel . . . Csakhogy ez nem remeg, nem liheg, nem kínálja magát, csak félve s magamegadva mosolyog s úgy mosolyog, mintha sírna . . . László egy pillanatra meghökken s fejét megállítja veszedelmes útjában.

— De azért mi szeretjük egymást . . . — mondja le-sütött szemmel és alázatosan. — S maga a feleségem lesz . . . úgy-e?

És lassan fölemeli a lány kezét s gyöngéden megcsókolja. Mária szeme csukva van s nem szól semmit, csak mosolyog. Most hal meg benne eddigi élete és si-

kongva, véresen, vakon most születik meg benne az új. Most hal meg benne apja-anya, most tépi le magáról az unt láncokat s szenvedő gyönyörűséggel most kötözi magára az újakat... Remegő kezén izzik a férficsók, s szegény, mosolygó szája alázattal vár: egy évig, két évig, három évig... ki tudja meddig?

... Cézár elunja a szent énekek nyugtatását s nyugtalanul, mint a ketreche zárt vadmacska, ténfereg egyik sarokból a másikba. Beleszól a sakkpartiba, elkapja marokkal apja bodros pipafüstjét, megbillegteteti Nanette drótszáron lengő, nagy csináltvirágát, nyakoncsókolja az anyját... Az eső zuhog, csúfosan, végeérhetetlenül... Végül bekukkant a kékszobába is és szíve nagyot dobban... Sápadtan s óvatosan lép vissza a küszöbről... Egy percig mozdulatlanul áll a két szoba között, foga alá kapott alsóajakkal... Aztán újra a klavír mellé ül, leüt egy nagyon mély hangot s elakadó ujjal komor gondolatokba mélyed... S aznap nem lehet belőle többé, egy szót sem kihúzni.

V. FEJEZET.

— Vivát! — kiáltják rekedt kórusban a győri püspök vendégei, — a teljes káptalan, néhány prépost, néhány bencés, néhány ijedt falusi plébános, — s utoljára csöndítik össze poharukat. A poharakban az olvasókanonok magakotyvasztotta silány pezsgője habzik, — már amennyire habzik, — kissé fanyar ellentéteül a püspök remek, tüzes, lelkesítő borainak. A harsány vivátozás pedig ugyancsak az olvasókanonoknak szól, aki a sokfogásos, hasszakasztó lakoma után ékes szavakkal utolsónak köszönti méltóságos Sztankovits János püspök urat, az egyházi és világi tudományok, az egyházi és világi művészetek és különösképp az egyházi és világi muzsika igaz barátját és kegyes pártfogóját.

A boros kiáltások mosolygó szájából hangzanak

el, de a fanyar pezsgő újra lebiggyeszi a nagyobbára vén, petyhüdt ajkakat. Illik is a perchez ez a változás: a vidám és bőséges ebéd után, mely a késő délutáni órákba nyúlott, fanyarabb kötelesség szólítja a kanonokokat: a vespera, az esthajnali közös zsolozsma, amelyet már csak azért sem lehet elmulasztani, mert napi osztalék jár érte. Megindul tehát a búcsúzkodás. Az égőfülű falusi papok cuppanós csókot nyomnak a püspök kezére, a kanonokok latin szavakat mormolnak s rangorszerint tessékellik ki egymást a faragottdíszű magas ajtón. Kinn, az előcsarnokban fölkészülnek az útra: lefentyűs kucsmát húznak ráncosbőrű fejükre, meleg botosba bújtatják totyogós lábukat, s a püspöki huszárok nehéz bundát terítenek a vörös nyakak tövében gömbölyödő terebélyes vállakra, vagy a ritkásfürtű, inas tarkók alatt görbedő aszott hátakra. A székesegyház, amelynek aranyos kóruspadjaiba igyekeznek az egyháznagyok, nincs ugyan messze, de az idő hideg, zimankós, s a reggel óta szállongó hó már magasra gyűlt az utakon. Az orrok azonnal ki is pirulnak a csípős levegőn, majd lilára válnak, s némelyikből lassú cseppek hullonganak a várkert angyalian fehér, makulátlan havába.

A vidéki plébánosok, akiket ügyes-bajos dolgaik szólítottak a székvárosba, s akiket a jó püspök mindjárt ott fogott ebédre, a bortól és a megtiszteltetéstől vörösen kapaszkodnak kékre festett, báránybőrrel bélelt szánjukba. A szekérbe való, nagy vörös lovak esetlenül ringatva farukat, puha dobogással viszik vissza őket a ragyogó termekből, a tündéri püspökvárból a picinyke, hó alatt roskadozó falvakba, a vöröstéglás padozatú, apróablakos, kemencévé fűtött paplakba. S a derék papok szívében semmi elégedetlenség vagy irígység nincs: állandóan ebben a tündérvárban lakni talán nem is tudnának, el se bírnák ragyogását, — de néha-néha belépillantani mámorító fényébe: elég álomnak s vigasztaló káprázatnak a sötét napok egyformaságába.

A püspök vendégei közül csak az a néhány papnöven-

dék marad, akik a püspökvárban laknak és étkeznek, s akik nagyobb fényű egyházi szertartások alkalmával a püspök körüli apró szolgálatokat látják el: hátrálva lengetik előtte a füstölőt vagy a baldachin nyelét tartják. Egyikük hatalmastestű, tányérnagyágú kezű-lábú, jószágos mosolyú, szemüveges legény: Bacsinszky Péternek hívják s egy felvidéki birtokos fia. A püspök különösen jó étvágya miatt kedveli, mivelhogy vendégei mulattatására egy egész libát egymaga megeszik s félkanta bortól ártatlan derűjű kék szeme meg se csillan. A másik alumnus fekete szeme annál villogóbb bor nélkül is, egyenes és kemény vonásokkal rajzolt arca kellemetlenül szép: de a határozott vonások mögött olyasféle bizonytalanság érződik, mint mikor a festett színpadi oszlopok márványtörzsét meglebbenti a véletlen léghezam. Schneider Richárd a neve, apja kamarai hivatalnok volt, akit holmi szabálytalanságok miatt elmozdítottak állásából s aki vadászfegyverével nem sokkal utóbb szájbálította magát. Özvegyet és hat árvát hagyott hátra. A harmadik finom arcélű, aranyszőke hajú, aranybarna szemű, jóltáplált, sudár fiatalember. A kényelmes élet kissé elpuhította, de látni rajta, hogy csak néhány szabad nyári hónap kell, hogy visszaszerezze izmai rugékonyságát, teste karcsúságát és vére friss keringését. S csak egy szippantásnyi szabad levegő kell, hogy arcának lágy puffadtsága eltűnjék s meg lehessen ismerni igazi arcát, amely nyilván soványságra s csontosságra hajló. Ez a fiatalember: Mednyánszky Cézár.

Míg a szemináriumban élő kispapok arca rendesen komoly és félénk, mozgása a sok üléstől és kevés járástól félszeg, tekintete a füzetek és könyvek böngészésétől s a templomi félhomálytól fáradt, addig a három fiatalember e könnyen idomuló korban egészen más sajátságokat vett föl. Mozdulataik nemcsak hogy nem félszegen, hanem inkább túlságosan is simák, fürgék, kellemesek, mint afféle udvari embereké. Még a nagytestű Bacsinszky is úgy tud meghajolni egy-egy összeaszott

apró kanonok előtt, mint valami tánctanár, — csak mikor fölegyenesedik, akkor nyúlik föl feje olyan ijesztő magasságba, hogy az öreg pap rémült pislogással keresi a fellegekbe tűnt nyájas arcot. Szemük figyelmes, mint azoké, akik mindig valami nagy úr szavát lesik, ajkuk minden percben mosolyra kész s ez a mosoly kicsit irónikus, mintha ezt akarná jelteni: „ne higgyetek a szavunknak: csak komédia; ne higgyetek a ruhánknek: csak komédia, ne higgyetek az életünknek: csak komédia...”

Természetesen e túlságosan öntudatos mosoly alatt lelkükben nincs minden ilyen szépen és hidegen elrendezve: ott benn gyakran nagy s keserves birkózások folynak, amelyekben tömege a birkózó indulatoknak küzd egymással összegabalyodva, s hol az egyik, hol a másik marad fölül. S a püspök nevelési rendszere csak növeli belső határozatlanságukat s egész életük kétértelműségét.

Mert íme a főpásztor ősz fürtökkel keretezett, lilares, puha arcán még apró piros foltok égnek a kövér ebédttől s a jófajta boroktól s még csak az imént küldött pokolba egy lyukaskezű inast, aki ijesztő csörömpöléssel hullatott a földre egy csomó ezüst evőeszközt, de hóna alatt már könyvekkel közeledik s okos, sárga szeme most épp oly szeretettel csügg a barkás bőrkötéseken, mint ahogy kevéssel elébb a petrezselyemágyon föltálat pulyka ropogásra pirított bőrén.

— Nos kedveseim, — szólal meg nyájasan, — ma milyen órát mulasztottatok el? Mi? Egyházi jog? Fontos, bár kevéssé szép tudomány. Node sebaj, majd pótoljátok a Pehem könyvéből. Magam is abból tanultam, majd tanítottam annak idején. Persze akkor még ez a jeles munka meglehetősen új volt... Node mindegy... A legszebb lenne persze, ha végigolvasnátok a Gregoriánát, a Liber Sextust, a Clementinákat... Node hagyján: tudom, hogy lusták vagytok... Csak enni-inni tudtok... Igaz-e Péter?

Péter szemérmesen lesüti szemét, mintha egyedül ő volna ludas a mai nagy eszem-iszomban. A püspök pedig szusszanva veti magát egy nagy, párnás székbe s maga elé ülteti tanítványait.

— Enni-inni mindenestre fontos és az élethez feltétlenül szükséges... Jól enni, jól inni talán nem feltétlenül szükséges, de ama feleslegek közé tartozik, amelyek minden művészet nevelőanyjai... A szakácsom a maga tudományában művész s éppen ezért nem méltatlanul jutalmazom évi hétszáz forinttal... Vagy képekben gyönyörködni bűn? Zenét hallgatni bűn? Holott egyik sem feltétlenül szükséges... Igaz, szent Ágoston rossz néven veszi még ezt is... De... Különben is: „nem az fertőzi meg az embert, ami bemégyen száján, hanem az fertőzteti meg az embert, ami szájából kijön“. Az emberek szavára ne adjatok, önekik sehogyan sem jó. Ha eszünk-iszunk és meghájasodunk, mint más becsületes ember, a hasunkat fogják szidni. Ha pedig bőjtölünk és sárga arccal járunk, azt mondják, hogy zab van a fejünkben. „Mert eljött János és nem evett és nem ivott és azt mondják: ördöge vagyok. S eljött az embernek fia, eszik és iszik, és azt mondják: imé a falánk és részeges ember, a vámosoknak és bűnösöknek barátja.“ *Node... non in solo pane vivit homo... nemcsak kenyérral él az ember, hanem igével is... Ma Pascalból olvasunk: ha mégis vétettünk volna testünk túlságos szeretetével, tegyük jóvá hát lelkünk táplálásával...*

S kövér, fehér ujjával, melyeknek húsába beledagadnak az ékköves gyűrűk, gyorsan forgatni kezdi a zizegő lapokat, majd rácsap a könyv egy oldalára s átadja Cézárnak, akinek szép francia beszédét különösképp kedveli. Ám mielőtt Cézár a megjelölt helyen olvasni kezdene, finom mosoly fut végig a püspök eleven arcán s fölemeli jobbját, jelezve, hogy még van mondani valója.

— Pascal nem tartozik az egyházatyák és egyházdoktorok közé... Bizonyos értelemben eretnek... A

Port-Royal remetái közt lakott, Angélika apátnő kolostorában... Mint tudjátok, e szép hely a janzenisták székhelye volt... Janzénus pedig egyházi átok alatt áll... Apage Satanas: az „Augustinus“-t világért ne olvassátok... De Pascal más... Igaz: ellensége a dogmatikának, de ellensége a szkepszisnek is... Nem szereti a kazuisztikát és a jezsuitákat: nektek legalább a kazuisztikát szeretnetek kell... Okosabb, mint mi négyen együttvéve, de eszével nem meri fölmérni a hit igazságait... A szívével hisz... A szív, aki mindent tud, s utána lomhán kullog az ész, hogy megismerjen... És ha eljutott a megismerésig? Érezni még mindig nem tud... Milyen messze van Isten ismerete Isten szeretetétől!... Qu'il y a loin de la connaissance de Dieu à l'aimer!... Igaz, igaz... így is van... Itt folytatd: Nous connaissons la vérité...

S az előtte álló asztalkára támaszkodva, összekulcsolt kezére ejti állát, hogy petyhüdt tokája fölgyűrődik, alsó ajka lebiggyed, s okos arca egyszerre olyan báván gyermekes lesz, hogy az ifjú papocskák mintha valami idegent látnának maguk előtt... Az agg főpásztor messze ifjúságára gondol: a maga régi-régi tanulóéveire, még a jozefinista időkben, mikor Voltaire verseit faragták a szeminárium padjaiba s Jansen Augustinusát bújták.

Az ezüstsujtásos inas hatalmas karosgyertyatartókat hoz be, s a görbederekű gyertyák reszkető fénye nyugtalan sárga foltokat vet a kis csoportra. Odakinn egyre sötétebb lesz, a beállott Duna jege kékesen világol át a szürkéségen. Az olajlámpák fénykörében élesen megvilágított hópelyhek reszketnek, mintha rebegő fehér pillék serege csapkodná körül a lámpafényt. A másik oldalról időnként rázkódó csengetyű szava s lólábak puha dobogása hallik, s a püspökvár tetejéről hirtelen dobbanó robajjal csúszik le egy nagy darab meglazult hólepény.

Cézár fölnez a könyvből a püspökre, akinek arca a gyertyavilágban halottasan sápadt s szeme csukva van. Az áttetsző, pirosos szemhéjak lomhán csüggnek a szemgolyókra, majd egy hirtelen horkanás hallatszik, az elidegenedett szemek csodálkozva fölijednek s nyomban újból lecsukódnak. Cézár ajkán megjelenik a könnyű, gúnyoros mosoly, egy percig, feszengő társaival összenézve, tétován vár, aztán félhangosan, most már csak magának, olvasni kezd:

— Nous connaissons la vérité, non seulement par la raison, mais encore par le coeur . . .

*

Mednyánszky József elszorult szívvel vette a nagyszombati híreket Cézár különöc viselkedéséről, önsanyargatásairól, bőjtjeiről, amelyek talán alkalmas eszközök voltak a szentek tüzes trónjának elnyerésére, de sehogy sem egyengették útját a pirosbársonyos püspöki szék felé. A báróné pedig titokban önvádló, keserves könnyeket sírt, amikor Cézár levélben értesítette, hogy Szent Ferenc barna kámzsáját akarja fölvenni s fehér kordáját dereka köré csavarni s mikor a fiú a nagy szünidőre csontig fogyva, sápadtan s idegen egekbe merült szemmel érkezett haza. Ő nem így gondolta ezt . . . Ő ismerte a beckói jámbor ferences atyák életét, akiknek kolostorában kora hajnalban, — télen még koromsötétben, — szólalt meg a zsolozsmára hívó, csöngetyűhangú harang, akik billegőfülű szamarukkal télen-nyáron, esőben-hóban fejetlen saruban indultak neki a kis hegyi falvaknak, hogy tarisznyájukba sovány alamizsnát gyűjtsenek, akik pici ablakok mögött, kicsiny, kietlen cellákban morzsolták le egyhangú életüket, akik sohasem jöttek a kastélyba szívesen a nagy ebédekre, hanem inkább ették odahaza az örökös savanyúkrumplit, akik szenvedélyesen prédikáltak azt a másik országot, amely nem e világról való, s

akik mindannyian örök jegyesei voltak Szegénység Aszszonynak . . . Ő csodálta a szentéletű pátereket, s oly áhíttal nézett rájuk, mint valami régi legenda megelevenedett alakjaira, akik hirtelen kilépnek a míniummal festett iniciálék kacskaringói s cifrái közül . . . De az ő fia . . . Nem, nem, azt nem . . . Egy Mednyánszky báró nem lehet koldus szerzetes!

Cézár nem is került többé vissza a szigorú nagyszombati szemináriumba, hanem Győrbe küldték, régi barátjukhoz, Sztankovits püspökhöz, aki igazi grand-seigneur volt, rezignáltan bölcs férfiú s élvezője az élet mulandó örömeinek. Az ősz püspök palotájába szállásolta, asztalához ültette az ifjú püspökjelöltet, s rövidesen sikerült kiverni fejéből a misztikus hajlamokat, megtanítani őt a valósággal való kiegyezés áttetsző szofizmáira, s csaknem egészen megsemmisíteni benne papi hivatásába vetett hitét . . . A szülők a szüenidőben örömmel látták, hogyan tér vissza fiúk pezsgő életkedve: a koldustarisznya helyett hogyan akasztja vállára vadászfegyverét sárga ősszel, a saru helyett hogyan köt talpára korcsolyát csikorgó télen, zsolozsmázás helyett hogyan dalol a klavír mellett csinos vendégleánykákkal szép tavasszal, s kocogó samaragolás helyett hogyan nyargalja be a réteket tüzesvérű lován lángoló nyárban . . . De azt nem tudták, nem akarták tudni, hogy gyermeki hite is elfoszlott, mint nagy bűnösök szélbeszórt hamva, hogy fölégetett álmái helyén keserű hamu maradt, melyet a csalódásokban még meg nem edződött ifjú százszorta keserűbbnek érzett . . . Cézár megtanult gyanakodni emberekben és intézményekben és megtanult kételkedni öröknek hirdetett igazságokban. S boldogtalan volt, mert csak a fenntartás nélkül hívők s a maradék nélkül tagadók lehetnek boldogok, de a kételyrágta lélek mindhalálig boldogtalan . . .

*

A püspökvár alumnusai úri kényelemmel külön-külön szobában laknak, de szobájuk egymás mellett van s ha esténként kedvük szottyan kicsit elbeszélgetni, csak megkopogtatják a vastag erődfalakat, megbeszéljt jellel, mint a börtönlakók. Cézár, a középüjt lakó, ezen az estén sehogyan sem tud egyedül maradni: először a jobboldalt eső falat koppintja meg három rövid s két hosszú szünettel, majd ugyanezt a jeladást megismétli balfelől is. Ajtaja csakhamar megnyílik s Richárd lopakodó járású, sovány alakja mögött Péter dőcög be, avval a lomha, tempós mozgással, amely a déli verőben földjeit szemlélő gazdáéhoz hasonlatos.

— Áldás, békesség, — köszön be Péter szégyenlős és egyben csúfolkodó mosolyával. Richárd nem szól semmit, hanem végigdől a megvetett ágyon s karját feje alá hajlítja. Cézár ugyancsak szótlanul császkál föl-alá a tágas és néhány gyertyával rosszul megvilágított szobában, s hol eltűnik a sarkok homályában, hol ismét előkerül.

— Hogyan bírjátok ti ezt? — tör ki végül Cézárból a szó, bőségesen és zavarosan s megtelve a sokáig rejtgetett indulatok sóivaí, mint a szégyenkezve elnyomott s végül is visszafojthatatlanul kibuggyanó könnyek árja. — Gyermekkoromban arra tanítottak, hogy inkább harapjam el a nyelvem, semmint tudva valótlant állítsak: s most az egész életem egyetlen hazugság! S a ti életek! Nem szégyenlitek magatokat? Én nem tudok aludni a szégyentől! Éjjeleken át ülök az ágyamon és verem a fejem az ágy kemény fájához: hová sülyyedtem? ... Hát lehet ebben a hazugságban egy életet végigélni?

Senki sem mond igent vagy nemet s a hallgatás még izgatottabbá teszi a fiatalembert.

— Néhány év: és pappá szentelnek... Rajtam az egyházi rend eltörölhetetlen jellege... A character indelebiliis... Misézni fogok... Magamhoz veszem az Úr testét... És nem tudom Isten volt-e vagy csak ember... A szívem még hisz, de az eszem már nem... Ti hisztek? Miben hisztek? Egy Istenben? Három Istenben?

A mindenségben? A semmiben? Vajjon a püspök hisz-e Istenben? Hisz-e Krisztusban? S a sok vén zabáló, borozó kanonok? Papnak lenni hit nélkül... Hiszen ez irtózatos!

— Már megint rádjött a bolondóra... — nevet föl Richárd fektében. — Igazság... hazugság... hit... Más bajod nincs? Persze, te nagyúr vagy! Te megengedheted magadnak, hogy lelki válságaid legyenek... Nekem nincs lelkem... Én egy sikkasztó fia vagyok: örülök, hogy élek s hogy van egy pálya, amelyen senki nem olvassa fejemre az apám bűnét... Pálya: semmi több... Pap sok kell és papnak lenni jó... Igaz, a püspök szakácsának hétszáz forint fizetése van, egy káplánnak meg csak harminchat forint... De a káplánból plébános lesz idővel, a plébánosból esperes, az esperesből Isten segítségével kanonok s a kanonokból, ha az ördög is segít, püspök...

— Ejnye már... nem félsz, hogy elkárhozol? — csóválja fejét Péter szelid szemrehányással s két nagy tenyerét maga elé emeli, mintha a földézett ördög ellen védekezne.

— Mondom, hogy nekem nincs lelkem... — kacag újból Richárd s egyszerre elborult arccal fölül az ágyon. — A lelkemet eladtam az Istennek, az az övé, nem az enyém... De testem, az van! S azt nem adom el se Istennek, se ördögnek! Az az enyém! Én ezért nem tudok aludni... És ha elalszom, egy asszonyról álmodom, aki...

S a vallomás vágyától rekedten kérdi:

— Beszéljek róla nektek?...

Péter elfúltan s önmagával küzködve igyekszik védekezni a forró szavak ellen:

— Ne... ne... minek azt mások orrára kötni?

De Cézár izzó arccal s fölzaklatva lesi barátja szavát s odaül mellé az ágyra, egészen közel, mintha gyónását akarná fülébe fogadni. S Richárd sem tudja magába fojtani a titkot: ha nem volnának ott társai, tán lyukat fúrna a földbe, mint Midás király borbélyja, hogy belesusogja mondókáját.

— Egy gazdag kupec felesége . . . Az ura hol Pesten jár, hol Bécsben, hol a hajókon van dolga. . . . Csak a kisfiú van odahaza, akit hittanra tanítok . . . Az asszony puha, kicsi, kívánatos töltött galamb. Először csak rámnézett . . . Aztán elfordította a szemét . . . Aztán beszélni kezdett, össze-vissza . . . Aztán nem szólt többet hozzám . . . Aztán a kezemben hagyta a kezét . . . Aztán elkapta és kifutott a szobából . . . Aztán egy este az enyém lett . . . Behívott a hálószobába és egyszerre leesett a ruhája: semmi sem volt rajta . . . tyű, fiúk, micsoda este volt! Még most is melegem lesz, ha rágondolok . . .

Péter sápadtan járkál föl-alá, vacogó foggal a körmét rágva, Cézár pedig villogó szemmel néz barátja arcába s most igazi hősnek érzi, hősnek, aki nem viaszozta be fülét a szirének elől s aki el mert menni arra a szigetre, amelyről ő csak forgolódo éjszakákon álmodott . . . Ezerfélét szeretne kérdezni, csupa izgató, titkos, apró részletet, amelyeket mégsem lehet megkérdezni, nem, a legjobb baráttól sem . . . S ezerfélét szeretne mondani, amit nem lehet elmondani s amit, mert nem lehet elmondani, még égetőbbnek, fájdalmasabbnak, szégyenletesebbnek érez . . .

— Természetesen, amit mondtam: titok, — teszi szavaihoz Richárd, a titkok tudójának férfias fölényével és a tilosban járó siheder dicsekvő diszkréciójával.

— Természetesen . . . Most megyek és átnézem még egyszer az egyházjogot a Pehemből . . . — dadogja Péter, de nem mozdul: egy szék támláját szorongatja görcsösen, mintha nem tudna szabadulni a titkos esti beszélgetés búvköréből, — vagy csak a túlfűtött szobából húzódozik a hűvös folyosóra lépni?

— Csak azt mondd meg. . . — mondja ki nagynehezen végre, de mielőtt mondatát befejezhetné, a kemény karfa recsegve kettéhasad görcsösen szorongó hatalmas kezében. A nagy gyermek elpirul, szemüvege mögött szaporán kezd pislogni, s gyorsan az ajtó felé indul: — Nem, semmitse akarok . . . Megyek és átnézem az egyházjogot a Pehemből . . .

És a nehéz ajtó rosszaló csikorgással hajlik be a nagy fekete árnyék után.

— Ez most odakinn ugyancsak vetheti magára a keresztet... — csúfolódik Richárd s nedves, fehér fogai föl villannak ideges szájában. — De megyek én is... itt-hagylak küzködő lelkeddel, a lélek dolgaihoz én úgysem értek. Ha azonban hitvány porhüvelyed háborgatna, fordulj bizalommal hozzám, szívesen szolgállok tanáccsal. Jó éjszakát.

Am mielőtt elhagyná a szobát, hirtelen megfordul és szenvedélyesen megragadja Cézár kezét.

— Azért mi jóbarátok maradunk, akármi történik is? Igaz-e?

Cézár nem tud felelni, csak a szeméből csillog az igenlés. Egy perccel elébb talán még nem szerette ezt a különös fiút, de most egész testén-lelkén végigömlő melegséggel szereti. Ez a szeretet azonban csupa ellentétes érzésből van összeszöve, rikítón elütő színekből s egymásba gabalyodó, különirányú vonalakból, mint egy keleti kendő. Van benne egy lat áhitatos tisztelet a pokoljáró iránt, egy lat undor a szennybemerülő ellen, egy lat irgalmas szeretet az elbukotthoz, egy lat kelletlen viszolygás a szerencsefiától, egy lat titkos vágy azonosodni, testébe helyeződni s egy lat előreborzadás a félelmetes gyönyörűségtől. De Cézár nem elemzi most magában visszás érzéseit, hanem őszintén szégyelli lelkének csip-csup nyugtalanságait, melyek most egyszerre olyan törpéknek tűnnek föl a test irtózatossá, mindent eltipró nyugtalansága mellett.

*

Egy nap Richárd a püspöki levéltárosnál jár az irodában.

— Ugyan ne sajnáljon tőlem egy kis oxálsavat, fő-tisztelendő uram, — mondja neki mosolygósan, szaporán, szeleburdi mozdulatokkal, — pecsét esett a legszebb ruhámon, ki akarom venni...

— Ott az üveg, öcsém, vegyen, amennyi kell, — feleli a pápaszemes, gyulladtszemű, kopaszodó pap, akinek vedlett reverendája vállán deresen csillog a korpa, — mossa ki a pecsétet az ünneplőből... én már úgylis csak tintafoltot mosogatok vele ezekben a viseltes levelekben...

És himlőhelyes homlokára tolva pápaszemét, derüsen nézi a nyalka legénykét. Ahogy Richárd lesütött szemmel kifordul az ajtón, még egyszer utána szól:

— Aztán meg ne kóstolja valahogy, mert nagyon mérges... Aki ebből eszik, annak már fújják is a circumdederuntot...

Richárd vihogva csapja be az ajtót, mint aki érti a tréfát, az öregecske pap pedig sóhajtván üti a tintába a frissen faragott lúdtollat:

— Övék az élet...

Honnan is sejthetné a jó lélek, hogy a fiatalember derüs, szép arca, melyen csak az ő rövidlátó szeme nem látja az álmatlan éjszaka zöld nyomait, nyomban elkomorul, ahogy a méreggel kívülér, s hogy az elébb még fürgén handabandázó ifjú szinte összegörnyedve oszon zsákmányával szobájába.

— Meg kell halnom... meg kell halnom... — dobol fülében kétségbeesett pergéssel az önmaga felett mondott ítélet, s a vizespohárba, melyben láthatatlanul bomlik a sav, meredt szemmel suttogja bele: — Meg kell halnom... meg kell halnom...

Hát senki sincs, aki segítene? Aki ellentmondana? Hogy egy asszonyért, aki fél a botránytól és a veszélytől, vagy félti a lelke üdvösségét, vagy egyszerűen csak megúnta a túlságosan ifjú és túlságosan tüzes papocskát, nem érdemes itthagyni a világ valamennyi asszonyát!? S hogy az elveszett örömekért nem szabad itthagyni a világ minden rejtőző, várakozó örömét? S talán hiába is volna ez a sovány vigasz: mert neki épp az az asszony kell, akinek ölén férfi lett s éppen az a gyönyörűség kell, aminek ízét

ez az asszony ismertette meg vele . . . És mint a gyermek sír elgurult almája után, amelybe beleharapott s hiába kínálnak neki más, szebb almát, — akár aranyalmát a fanyar vadalma helyébe, — Richárdot is az első harapás emléke égeti, amelyet nem lehet megújírázni.

— Meg kell hálnom . . . — mereng a pohár felett konok daccal, de keze nem tudja ajkához emelni a halálos italt. Zűrzavaros képzelgéssel könyököl neki az asztalnak: látja magát kiterítve, holtan, fehérén, gyönyörűn, s az asszonyt, aki kétségbeesett, torkábanakadó sikollyal áll meg fölötte, — aztán látja magát foszló hússal, feketén, undorítón, nyüzsgő férgekkel üres koponyájában a föld alatt, a föltámadás reménye nélkül.

Hát senki sem segít? Hát nincs egy barátja, aki megfogja gyáván habozó kezét, amely előbb-utóbb mégis csak megragadja a poharat? Hát igazán meg kell halni? Hát nem fog fölébredni ebből a nehéz álomból? S zúgó feje koppanva esik az asztalra . . .

Számlálatlan percek telnek el, — talán csak egy-két perc, talán egy-két óra, — s föltolt vállára egyszerre nehéz kéz súlyosodik. Cézár keze. Miután sokáig kopogtatta a falat hiába, nyugtalanul átjött barátjához.

— Mi ez? — kérdi Cézár szárazon s fölemeli a gyanus folyadékkal telt poharat. Savanyú szagán elfintorítja orrát. — Mi baj?

— Meg kell hálnom . . . — mormolja szinte gépiesen Richárd. Most, hogy más füle hallatára is kimondta ezt a rettenetes mondatot, úgy érzi, elkötelezte magát a halál mellett s összeborzad a megsemmisüléstől való félelmében.

— Miért?

Richárd szorongva néz föl Cézárra: vajjon kiüti-e kezéből a poharat, vajjon ellentmond-e neki, megmenti-e a halál meredélyén? S a szakítás lefolyását még színezve, a csapás elviselhetetlenségét még túlozva, akadozó nyelvvél, életre-halálra kancsalító szemmél meséli el mindazt, ami közte és a csinos polgárasszony közt történt.

De Cézár keskenyre zárt ajakkal, nehéz szemhéjjal, komoran s szinte érzéketlenül hallgatja a hömpölygő szavakat, s csak nagysókára szólal meg:

— Igen... meg kell halnod... itt nincs más megoldás...

— De...

— Véget kell vetni ennek a hazug helyzetnek... Én sokat gondolkoztam ezen... Nem érdemes vergődni tovább... Meghalni: ez az élet célja és értelme... Hát haljunk meg együtt!

— Te?

— Én, igen, én! És te! És mindenki, akiben van bátorság megrövidíteni ennek a gyötrelmes postaállomásnak kínját és továbbbrohanni a halálba! Szól a kürt! Gyerünk!

— De hát mi van ott tovább? Mi van odaát? A semmi... semmi öröm... semmi szépség...

Cézár hirtelen visszazuhan a halál mágikus vonzásából a hiú pompával berendezett szobába.

— Szabad-e elvetni az életet egy csalódásért? Vagy egy kétségért? — veszi át gyorsan a szót Richárd s az asztal szélébe kapaszkodik, mint egy megmentő deszkaszálba. — Hiszen a halálban többé csalódní és kételkedni sem lehet! A halál a semmi! Az élet a minden! Én félek a semmitől!

S Cézár előtt hirtelen elfoszlik a hős, aki oly nagy volt az örömök rablásában s oly kicsi a keserű pohár elfogadásában. Hirtelen törpévé tőporodik az óriás, aki hódtója volt az életnek és nyomorult szőkevénye a halálnak. Hirtelen senki sincs előtte, csak ő maga áll egy véletlenül talált méregpohár előtt, amely a megsemmisülés, a megszabadulás édességét ígéri. S visszaparancsolva lelke sötétjébe a felszökő halálfélelmet, villámgyors mozdulattal kiissza a pohár tartalmát.

Richárd már csak az üres poharat csavarja ki barátja görcsös kezéből: a pohár széléről csendesesen csorog vissza-

felé a méreg fehér, szemcsés iszapja. Egy pillanatig verejtékes homlokkal, dagadt nyelvvel áll egyhelyben, aztán sikongva kirohan a szobából, ahol Cézár remegő szájjal, rángó végtagokkal, kapkodó, elakadó lélekzettel zuhan végig a padlón. A sikongó kiáltások fölverik a visszhangos folyosó csöndjét, aztán Richárd hangja elcsuklik, arcához kapja kezét, csaknem eszméletlenül támaszkodik a falnak s egész testén végigráng a föltörő, görcsös zokogás.

De már mindenfelől futó lépések közelednek. Elsőnek Péter fut be Cézárhoz.

— Cézár... mit tettél?... — dadogja s karjába kapva a nehéz testet, értetlen rémülettel s borzadó kíváncsisággal mered fakó, halottnak látszó arcába.

VI. FEJEZET.

A prágai Károly-híd hámlókövű, ősi ívein, mint egy türelmes, nagy ősállat hátán futkosnak a hitvány muslicák: úri hintók, söröskocsik, pecérkordék, szénásszeke-
rek, fehérfrakkos katonák, köcsögkalapos polgárok, sápi-
tozó árusok, mezitlábás barátok, bekötött szemű, man-
kón bicegő koldusok, zsákban sivalkodó malacot cipelő
parasztok, zsebetett kézzel lödörgő, bojtossapkás hajó-
sok, — s a nagy híd-állat lábai közt az emberi zsvajban
elfúló mormolással hullámszik a zöldszínű, üvegesfényű
Moldva.

A híd korlátfalának egy szögletében, Borgia Ferenc
bibornokkalapos szobra alatt, muzsikuskok szoronganak;
egy fakóarcú, halpénzszemű, hórihorgas férfi hárfát csíp-
ked, egy csempeszájú, piszkoskőrmű siheder elbúsultan
fuvolázik, s egy púpos, sértettképű emberke a hegedűt
bünteti meg a képzelt bántalmakért.

— Mennyi éhenkórász... mennyi haszontalan lé-
zengő... — dörmögi magában egy katonás járású, ko-

pottas, de tiszta öltözékű, szőke szakállas ifjú, aki mogorva szemöldökkel siet át a hídon. S mikor a púpos hegedűs hóna alá kapva hangszerét alázattal elébe tartja koszos sipkáját, bosszúsan ráfordul: — Menj az...!

A cseh muzsikus, aki kételkedő bizalommal nyújtotta ki kezét, most ismét sértettre savanyodik s egy pillanatig eltűnődik rajta, vajjon miféle istencsodája nyelven utasították vissza. A mogorva fiatalember pedig hosszú léptekkel siet tovább az Ó-város felé s a girbe-gurba, szűk, szemetes utcákon bosszúsan rázza fejét, mintha a szép őszi délután mindenütt nyitvalévő ablakokból áradó zongora-, hegedű-, hárfa-, gitár-, fuvola-, trombita-, szájharmonika- és énekhangok forgó zsváját akarná kirázni füléből.

— Mindenütt ez az átkozott kornyikálás... — szövi tovább monológját a szőke szakállas ifjú, — megbolondítják az embert... Egyetlen tiszta, józan gondolatot nem hagynak a fejemben, pedig... Valamit produkálni kell evvel a kókuszdió-olajjal... Az átkristályosítás megint nem sikerült... Mi az ördögöt kellene csinálni? ... Csak ezt a macskazenét ne hallanám már! ... Bizisten be kellene tiltani hatóságilag... Ámbátor: a hatóságok még a lélekzést is betiltanák, ha lehetne... Előbb-utóbb kell itt valaminek történnie... A szagztatott desztilláció fabatkát sem ér, az átkristályosítás sem sikerül... Hátha előbb a zsírsavak bárium-sóit állítanám elő? És ezeket kristályosítanám... Meg kellene próbálni... Jaj, micsoda klamperozás!

Így ér az ifjú ember a Galli-utcába, egy háromemeletes, csúf ház elé, amelynek sárga vakolatán itt-ott piros téglák ütnek át, mint vörös foltok a kanyarós gyermek testén. Minthogy a ház háromemeletes, természetesen a ház harmadik emeletén lakik, ahová fehérre meszelt, keskeny, hopórcsos lépcsőkön kell fölkapaszkodnia. A földszinti asztalosműhelyből enyvszag és egy harsány bariton danázása kíséri föl a magasba.

Mielőtt szobájába térne, bekopogtat szállásadónőihez: fontos és nem nagyon kellemes beszélőnivalója van velük.

— Szabad egy percre, hölgyeim, igénybe vennem drága idejüket?

A két ösztövér vénkisasszony pettyes lila kártonruhában üdögél az ablaknál s minthogy másként nem tudják agyonütni az időt, — az egyetlen, ami nem drága a mai nehéz világban, — a szemközti házban próbát tartó vonóskvartett élénk vitatkozásokkal meg-megszakított előadását hallgatják. A rendesen kevészavú, zárkózott szobaúr megjelenése valósággal izgalomba hozza őket.

— Tessék, tessék, Görgey úr, — szepegik kipirult arccal s nem tudják, hogy hamis frufriukat igazgassák-e meg előbb szikkadt homlokuk körül, vagy a zöldhuzatos székről fujják-e le azt a porszemet, ami netán az utolsó tisztogatás óta rászállt. A kalitkájában izgatottan fütyörésző kanárimadárra is rászólnak: — Ferdinánd, hallgass!

Görgey Artúr előveszi piros selyemzsebkendőjét és megtörölgeti hirtelen megizzadt homlokát: hát hogyan is kezdje? Egy percig szótlánul nézi a halványszínű falon az aranykeretes árnyképeket, amelyek bizonyára a két öreg kisasszonyt ábrázolják ifjú virulásuk éveiben, tele arccal, fitos orral, igazi loknikkal.

— Látogatásom célja, — vág neki végül huszárosan, — jelenleg albérletben bírt szobám fölmondása.

— Ah! . . . — rebben el a kiáltás a két vénkisasszony színtelen ajkáról s fejük és fejükön a kis csipkefőkötő reszketni kezd. S az idősebbik, Clara kisasszony, sértődött fennséggel megkérdezi: — Talán nincs megelégedve a szobával, Görgey úr?

— A legnagyobb mértékben meg vagyok elégedve, — igyekszik megnyugtatni őt Artúr, — ámbátor ez az örökös kornyikálás alulról, fölülről, oldalról, hátulról, elülről . . .

— A zenét gondolja? — szól közbe a másik kisasszony, Eliza. — Sajnálatos, hogy önnek nincs érzéke az emberi lélek e csodálatos virága iránt . . .

— Én inkább exaktumokkal foglalkozom, — feleli Artúr, szemét lesütve, s kissé szétnyitva két kezét, — s

éppen ebből kifolyólag történt viszonyaim változása... Mint méltóztatik tudni, Redtenbacher kémia-professzor mellett dolgozom s ő kísérleteim elősegítése végett volt szíves a laboratórium közvetlen közelében ingyen lakást följánlani...

— Ez esetben, — szól szigorúan Clara kisasszony, s fürkészve néz a szobaúrra, vajjon nem ürügy-e csupán az ingyen lakás, — kénytelenek vagyunk más lakó után nézni...

— Mégegyszer hangsúlyozni kívánom, hogy egyébként szobámmal a legnagyobb mértékben meg vagyok elégedve, de minthogy jelenleg a kókuszdióolaj kémiai összetételének vizsgálatával foglalkozom, tudományos vizsgálataim kívánatossá teszik, hogy állandóan minél közelebb lakjam a laboratóriumhoz...

— A tudomány nagyon szép dolog és igazi istenadománya, — mondja Eliza kisasszony, — s Görgey úr bizonyára szép hírnévre fog szert tenni a kókuszdióolaj vizsgálatával... Nem hallgatsz, Ferdinánd?...

— Ó, ezek rendkívül szerény vizsgálatok, — legyint Artúr, — mindössze azt akarnám kideríteni, hogy a vajban is előforduló capronsavon és caprylsavon kívül előfordul-e a caprinsav is a kókuszdióolajban, amint némelyek állítják...

— Ezek mind nagyon szép tudományos dolgok, — szúrja közbe hűvösen Clara, — de mi igazán nem tehetünk róla, ha Görgey úr egészen az ablakhoz tolja az ágyát, hogy az eső és a hó a fejére esik...

— Ez csak a friss levegőért van, minthogy a szoba-levegő nagyon fülledt... Így szoktam meg katonakoromban... De egyébként én teljesen meg vagyok elégedve... Csupán a tudományos kísérletek szólítanak el... Már nagyon szépen előrehaladtam, csak a kapott nem illékony zsírsavak elkülönítése szilárd és folyós savakra okoz nehézséget... Most azon gondolkozom, ha érdekli önöket, hogy a zsírsavak keverékéből előállítom a báriumsóikat...

Ezeket azután átkristályosítom és talán sikerül az egyes zsírsavakat . . .

— Ezek a zsírsavak bizonyára nagyon fontos és szép dolgok, — vág közbe ismét Clara kisasszony figyelmetlenül és ajka szögletében kesernyés mosoly jelenik meg. — De mi igazán nem tehetünk róla, ha Görgey úr kidobja a tollas dunyhát az ágyból és szalmazsákot tesz bele . . . Én meghalnék azon a kemény zsákon . . . Isten őrizz!

— A szalmazsákot mindenesetre magammal viszem . . . Világért nem tudnék aludni azon a lagymatag pihés dunyhán . . . Kész betegség . . .

— Reméljük, az új lakásban jobban fogja érezni magát. Mi mindent megtettünk a magunk részéről . . . A zenélésről persze nem tehetünk . . . A prágaiak nagyon is muzikálisak . . . Ferdinánd!

— Ó, hiszen magam is kedvelem a zenét . . . alkalomilag . . . S mégegyszer biztosíthatom önöket, hogy mindig szívesen emlékszem meg erről a lakályos és kedves szobáról és önökről . . .

— Mi is Görgey úrról, — csipegi Eliza, s szinte érzékenyülve kíséri ki a fiatalembert, mint egy kedves halottat. Hiszen olyan csöndes, tiszta, finom lakó volt: szinte a fiúknak érezték, aki most íme, hitvány álmokért, képzelgésekért, — holmi zsírsavakért! — szakít a szülői házzal.

Clara azonban engesztelhetetlen és fagyos, mint egy megcsalt menyasszony. Előveszi megbarnult hátú, kunkorodott sarkú kártyáit s föl húzott orral, kimért mozdulatokkal kezdi kirakosgatni őket a selyemkendővel letakart asztalon. Aztán süketen elmerül az özvegyembert, levelet, rablót, útibatárt, jegyespárt, pénzeszacskót, istenszemét s miegyebet ábrázoló kártyák szemlélésébe, ekként kiáltva világgá, hogy egyáltalában nem érdekli őt többé Görgey úr.

Artúr sárgahegyű ujjai kíváncsian emelik a világosság felé a kémlőcsöveket, melyekben piszkosbarna s ködfehér folyadékok lötyögnek. Rövidlátó szemét összehúzza a szemüveg mögött s félig megnyílt szájából kivillannak erős fogai.

— Valami csak lesz végtére ebből a sok kotyvasztásból... — gondolja bizalommal. — Csak akarni kell s még az elemek is engedelmeskednek...

S a csövet, gyors mozdulattal megszagolván tartalmát, visszaereszti a likacsos fatartóba, különböző folyadékokkal telt, foltosra mart oldalú társai mellé.

Az udvar kövein egyszerre ismerős lépések kopognak végig: nyugodt, egyenletes, okos léptek. Artúr szíve megdobbán s lecsapva a kis edényt, amelyet éppen a kékesen lobogó borszeszláng fölé emelt, elébesiet az érkezőnek. Az ajtó keretében, önkéntelenül kissé meghajtott fejjel, Redtenbacher professzor magas, testes alakja tűnik föl. Itt-ott sárgába játszó nagy barna szakállá finommosolyú száját vesz körül, bozontos, összenőtt szemöldöke alatt apró barna szem csillog rőtesen.

— Nos... haladunk? — kérdi a professzor, nagy testéhez képest vékony, de nem kellemetlen s kicsit éneklő hangon.

— Valamennyire... — felel a fiatal vegyész szerénykedve. — Annyi már bizonyos, hogy cocinsav nem fordul elő.

— No, ez mindenesetre haladás. Néha a negatívumok érnek annyit, mint a pozitívumok. Milyen nagy haladás például az a megismerésünk, hogy boszorkányok vagy kísértetek a természetben nem fordulnak elő. És milyen érdektelen ehhez képest, hogy cocinsav előfordul. De szerencsére a maga kókuszdíóolajában cocinsav sem fordul elő. No, ez derék.

Artúr kötelességének érzi az évődésen udvariasan és szerényen mosolyogni. S a finoman csörrenő lombikok, csövek és üvegek közt matatva, nagyon halkán és nagyon szerényen némi pozitívumról is beszámol.

— De az eddigi vizsgálatok alapján myritinsavat és palmitinsavat is gyanítok...

A professzor kételkedő mosollyal szaglássza az üvegeket.

— És miből gyanítja?

— Az átkristályosításnál...

— Nem ér semmit... — vág közbe a professzor még mindig jóindulattal mosolyogva, de határozottan. — Ha tisztán elő tudja állítani, elhiszem. Gyanítani mindent lehet. Ha az égitestek örök s változatlan mozgását nézem, tiszta matematikai alapon azt kell gyanítanom, hogy a perpetuum mobile lehetséges. A tapasztalat azonban ellentmond. A természettudománynak éppen az az erőssége, hogy tapasztalati tényekkel tudja alátámasztani elméleti ítéleteit. Föltevések a költőknek is lehetnek: de az ő érveik csak rímek. Az igazi kémikus első kötelessége mindaddig kételkedni föltevéseiben, amíg a kétségtelen tapasztalat meg nem erősíti a hipotézist. Sohase feledjen el kételkedni, édes barátom, mindenben kételkedni... S egy némely dologban bizonyossághoz fog jutni...

— Mennyire nem ismer... — gondolja Artúr. — Ki tud nálam jobban kételkedni?

A professzor pedig szakállába nyúlva halkán folytatja:

— Bizonyossághoz fog jutni... Már amennyire tökéletlen érzéceink megengedik... A végső bizonyosság: az persze megint ellenőrizhetetlen. Költészet. Egy rímpárral jobban kifejezhető, mint a mi ravasz képleteinkkel... Node...

S már megint mosolyog s fölemel egy kémlőcsövet:

— Arra ügyeljen, fiam, hogy az üvegedények feneke sohase legyen kormos... A korom távol legyen onnan, ahol tisztán akarunk látni... Adja csak ide azt a törlőrongyot...

És rálehelve az üvegcsőre, szorgalmasan és ügyesen megtörölgeti:

— Így...

Artúr áhítatosan kíséri szemmel minden mozdulát, de az eleven bálvány mögött tamáskodó tekintete önkéntelenül a rugóra járó bábót fürkészi:

— Nagy ember? Vagy csak komédiás? Szeret? Vagy csak használ, mint egy lombikot? Szeretem? Vagy csak rákapasztkodok jól haladó szekerére?...

És szeme előtt vékony drótfonalak jelennek meg, amelyek a magasból függve karba emelik a tanár karját s lomhán megrezegtetik ballábát. S amint lopva elnézi a nagyhírű tudós elégedett s fölényes mosolyú arcát, szinte bosszúságot érez, hogy valaki evvel a kétely nélküli arccal meri hirdetni a kételkedés vallását.

— Ez az ember akar engem kételkedni tanítani? — gondolja merev s látszólag hódolatteljes arckifejezéssel. — Ez az ember, aki csak a kétely gyönyörűségéért kételkedik?... S engem, aki a kétely kínján át akarok eljutni... Dehát hová akarok eljutni?... A természet végső titkainak megismeréséig?... Vagy csak egy tanszékig valami kis német egyetemen?

A professzor pedig sűrű szemöldöke rejtekéből tanítványát vizsgálgatja s pápaszeme mögött villogó hideg kék szemének áruló pillantását próbálja ellesni.

— Vajjon ki ez a különös magyar? Mi van a pápaszeme mögött? A vászon munkazubbonya mögött? A dühödt szorgalma, összeszorított fogú koplalása, félelmetes szerénysége mögött? Mit akar tőlem? Tanulni? Vagy letiporni? Vagy egy nap a lombikok és vegyszerek közé rúg és itthagya az egészséget, mint ahogy a tiszti kardját földhöz vágta?... Hogyan lássak belé?

S hirtelen megkérdi Artúrt:

— Mondja csak: miért hagyta maga ott úgy uk-muk-fuk a hadsereget?... Hiszen már régi főhadnagy volt... Ezredsegédtiszt... Szép karriért csinálhatott volna...

Artúr megrándítja vállát:

— A katona békében: varga, aki nem varr csizmát...
szánkó nyár idején...

— Szóval nem elégítette ki ambícióit...

— Útáltam ezt a rabszolga-pályát első nap, noha még nem ismertem, — ma azért utálok, mert ismerem...

— És a mi pályánk...

— Itt a vegyszerek közt nincs emberekkel dolgom... Szabadnak érzem magam... A rabszolga csúszva szolgál: a szabad ember uralkodik... Én uralkodni akarok: a tudós uralmával a természet erői fölött...

— A természet erői fölött Istené az uralom... Az ember csak...

— „Er kann nach dem Göttlichen streben!“

— Schiller?... Hm... No persze...

Egy ideig elmerülten állnak a laboratórium átható lúgszagában, a csillogó üvegek közt. A professzor végigfuttatja szemét a falon lógó acélmetszetű arcképeken: nagy kémikusok, természettudósok arcmásain. Mennyi élet, amely mind uralkodni akart, amely mind az isteni felé tört! Mennyi szellem, amely mind szabad akart lenni! S ez a nyakas fiatalember... Vajjon hová jut, mi lesz belőle?...

— Nem akarna megismerkedni a családommal? Szívesen látjuk akármelyik este...

— Kitüntetésnek veszem...

— Magunk leszünk, nem igen járnak hozzánk... Egy kicsit elzenélgetünk magunknak... Én csellózom... A feleségem zongorázik... A sógornőm hegedül... Remélem, szereti a zenét?

— Ó, hogyne... imádom...

— Egy fiatal barátom egészíti ki a kvartettet a brácsájával... A konzervatórium tanára... Majd valami nagyon szépet keresünk ki a műsorunkból a maga tiszteletére... Beethovent szereti?

— Ó...

— Fiatalkoromban még hallottam zongorázni... Nagy ember volt... De a feleségem jobb szereti Mendels-

sohnt... Nézze csak, azt a borszeszlángot ne égessük hiába... Úgy... Nos hát akkor estére várjuk... Viszontlátásra.

*

A régi egyetemi épület egyik csöndes udvarában, amelyre csak laboratóriumok, szertárak, tanári lakások ablakai nyílnak, néhány öreg vadgesztenyefa ingatja a melankólikus őszi fényben sűrű lombját. A gesztenyefák tüskés gyümölcse már rég összeszáradt, fölpattant s a barna gesztenyeszemek is megráncosodva hevernek szanaszét az udvar kövein, melyek közt itt-ott sápadt, égett fű ütökzik ki. A vegytani tanszék laboratóriumának ablakai szembe nyílnak Redtenbacher tanár lakásával s a nagylombú fák ingó koronája közt jól átlátni: Artúr, a laboratórium melletti kis szobájából, nem egyszer lát elsuhanó vagy kinézegető alakokat a tanári lakás ablakaiban.

Ismeri a nyúlánk, szőke, halványarcú hölgyet, aki néha sokáig néz alá a néptelen udvarba, a középen álló befedett kútra, vagy egy napfényben nyujtózó, fehér farkát csóváló macskára, vagy talán csak egy árva, elgurult vadgesztenyére — s amint szeme véletlenül összeakad Artúréval, gyorsan megfordul és eltűnik a belső helyiségek homályában. Ismeri a kissé idősebb, zömökebb aszszonyságot, aki mindig nagy sebbel-lobbal fut az ablakhoz, gyorsan kitarja, s alákiáltja az udvarban szatyorral haladó cselédnek kiegészítő utasításait a bevásárlásokra vonatkozólag. Azután ugyanolyan hevesen beteszi az ablakot, s már fut is, valahová, ismeretlen szobák mélyére. És ismer egy szívalakú, szelíd, barna fürtökkel körüllegyezett kis arcot is, amely sohasem áll meg, sohasem néz ki, csak elhalad odabenn, az ablakon túl, mint egy álombeli árnyék egy álombeli hídon.

Így a Redtenbacheréknál tett esti látogatás alkalmával, — vacsora után, nyolc órakor, — ismerősök közé lép be, akiknek csupán nevét és a családban elfoglalt állását kell megtudnia. A kövérkés, fürgé hölgy a professzor

felesége, Wilhelmina asszony, a nyúlánk, szőke lány Angelika, a professzorné huga s a szívalakú arc Adél kisasszonyé, aki francia társalkodónő Angelika mellett. Még két ijedtszemű, szösze kislány ül a lilapárnás székeken, ruhácskájuk alól mélyen alányúló, csipkészlélű fehér bugyogóban. A professzor nagyobb gyermekei; a három kisebbet, a fiúcskákat, most fektetik le éppen meseszóval egy távoli szobában. Minthogy egyik hölgy sem említi, hogy lopott pillantásokkal már fölfedezték a laboratórium lakóját, Artúr is bölcsen hallgat ablakbeli megfigyeléseiről. Egy ideig idegenkedve néz körül a rézveretes mahagóni bútorok közt: igyekszik hozzászokni a szoba hangulatához. A fiatal magyar, akit a professzor olyan lelkesedve emlegetett, különben kezdetben némi csalódást kelt. Vaternörderje merevvé teszi fejtartását, barna gérokja kissé bő, lilasávos mellénye meg nem nagyon illik öltönyéhez, — s így külseje után ítélve a hölgyek afféle unalmas ifjú szobatudókat sejtének a pápaszemes, szerény fiatalemberben. Az is föltűnik, hogy nemcsak arca, hanem keze is erősen barna, mintha sohasem viselne kesztyűt.

A társalgás meglehetősen nyikorogva indul, holott a professzor mindent megtesz, hogy tanítványát szóra bírja, s mint valami messze földről hozott ajándékot, lehetőleg kedvező színben mutassa meg a hölgyeknek. Artúrt azonban feszélyezi az új társaság, s megzavarja az ismerős arcok mögött megszólaló ismeretlen lélek, a már tudatába vésődött vonalak elkésett megelevenedése, — mint ahogy a villámlás után bizton várt és mégis szívrebbentő a késlekedő dörgés.

A professzorné szaporanyelvű szívélyességgel családi kérdéseket intéz a vendéghez, hogy élnek-e jó szülei, hány testvére van, mit csinálnak, milyen idősök és hol élnek ezek a testvérek, amelyik nős, kit vett el, s vannak-e gyermekeik, s ha vannak, fiúk-e, avagy lányok, — és még sok hasonló kérdést tesz, amelyekre Artúr csak vonakodva válaszol.

Angelika szép, s a közvetlen harmincelőtti évek tavaszutáni enyhe pirjával befutott arca most is mozdulatlan, mint ahogy Artúr az ablakban látta. Majdnem semmit sem szól, csak zöldes szeme jár révetegen a vele körülbelül egykorú fiatalember komoly s mereven figyelmes arcán, de csaknem avval a közönnyel, mint az udvar szabadon hagyott földjébe félig belefúródott, elaszott vadgesztenyeszemeken.

Adél, a társalkodónő, találja meg végül az obligát társalkodó-hangot, jelentéktelen s a családtagok előtt már úntig ismert apró históriákat adván elő a drezdai és lipcsei társaséletről, ahol tíz évig tartózkodott a báró Freiwald-családnál. Sorra kerül az altenburgi uralkodó herceg bálja, amelyre őt is meghívták, sőt amelyen a cotillonnál a herceg lányai — édes teremtések! — voltak szomszédnői; elmondja, hogyan ismerkedett meg egy raout-on Mendelssohn-Bartholdyval, aki zsidó ugyan, de elragadó ember . . .

— És elragadó muzsikus . . . — sóhajtja Redtenbacherné.

Erre aztán a vendég is fölelevenedik. A társalkodónő szavaiba kapcsolja mondókáját, de tekintete mindenfelé fordul, csak hozzá nem. Leírja a magyar gárda kapitányának, Vécsey grófnak, fényes báljait, a bál résztvevőit, a ragyogó bécsi testőr-életet, amelynek tündökléséből egyszerre az unalmas falusi garnizonok porába-sarába csöppent, előadja egy kalandját, amikor két kún huszárja, szigorúsága miatt, agyon akarta löni, kikap emlékezetéből egy másikat, amikor goromba századosával zördült össze keményen, s szarkasztikus humorában, amellyel embereit jellemzi, van valami pokolian vidám és egyben félelmetes, mintha végtelen messzeségből, egy idegen bolygóról nézne alá a földgolyóbis apró hangyáira, emberi komédiáira . . .

— Pompás fiú . . . — súgja a professzor feleségének, s két apró szeme villog az örömtől, hogy milyen mulatságos gyerek az ő fölfedezettje, a fránya magyar legény.

Angelika csak nézi-nézi Artúrt, s mikor az maró szavakkal a két kún huszár kivégzéséről beszél, alig észrevehetőn elvonja száját. Artúr pedig egyre groteszkebb fordulatokat, egyre ironikusabb hangú jellemzéseket keres, hogy ezt a ráfüggesztett két zöld szemet, ezt a mosolytalan vékony ajkat megmosolyogtassa s megszabaduljon attól a különös szorongástól, amellyel a lány közelsége fekszik mellére.

— Mi ez? — futkos agyában a kérdés, félig öntudatlanul. — Mit kérdeznek tőlem ezek a szemek, mit fürkésznek bennem? És mi ez a különös szorongás, itt, a mellemben, mintha rettegnék a felelettől?

Egyszerre csak, amint a társalgás kissé ellankad, azt veszi észre, hogy a két kis fehérbugyogós leányka a zongoránál ül, riadt szemük mereven függ a kottán s ujjacskáik lassú, lépegető, gyermeteg billentéssel vernek valami egyhangú zenedarabot. A felnőttek mindentudó mosollyal hallgatják a gyermekek játékát, még Angelika arcán is földereeng valami szórakozott és féligjelenlévő mosolygás.

— Istenem, milyen kedvesek, — suttog a szívalakú arcú társalkodónő, de Artúr, aki csak kötelességből csatlakozik a mosolygókhoz, nem tudja belátni, mi kedves van azon, ha két álmos és ijedt leányka ujjacskáival a billentyűket ütögeti és szívdobogva lesi, hogy a taktust valahogy el ne vétse.

A produkció után a gyermekek boldogan hagyják el a zongorát, szeliden túrik a szülők csókjait és komoran veszik tudomásul a szemüveges idegen elismerő bólogatását, aztán illedelmes köszöntéssel aludni mennek.

Artúrt kifárasztotta a monoton zene s egy pillanatra arra gondol, hogy legjobb volna, ha ő is aludni menne kis szobájába, a kemény szalmazsákra. De erre semmi remény: mintha igazi koncertteremben volnának, ahol egyik művész a másik után lép a dobogóra, az ajtó kitárul s egy fehérarcú, lobogó lenhajú ifjú ember lép be, sárga pofaszakállal, álmatag tekintettel s hóna alatt gyanus csomaggal: kétségkívül a megígért brácsás.

— Franz Theodor Florian Maria Ruziczka, — mutatkozik be Artúrnak a jövevény mély meghajlással s úgy tetszik, kissé fölényes mosollyal.

— John Waldemar Arthur Görgey de Görög et Toporc, — viszonozza Artúr a bemutatkozást s keményen belenéz a zenész mandulatejszínű arcába.

— Haha... pompás fiú, — kacag a professzor vékonycsengésű hangján, mely mintha valahonnan a feje fölül hangzana, s megcsapkodja a jó tréféért Artúr vállát. A többiek is nevetnek, még Angelika is — végrel — elmosolyodik, s nem is gyanítják, hogy Artúr valóban teljes nevét mondta csak el prédikátumostul.

— Akkor hát, ha mindnyájan együtt vagyunk... tán el is kezdhethetjük... — mondja a háziasszony szíves mosollyal, mintha asztalhoz hívná az éheseket.

A sarokból egy-kettőre kottaállványokat hoznak elő, a hangszerek barna teste fölvillog s a professzor megilletődött arccal bontja ki egy zöld zsákból csellóját. Míg vaskos vonóját gyantázza, fölteszi a kérdést:

— Beethovent vagy Mendelssohnt?

— Beethovent, — mondják Angelika és az új vendég egyszerre és értőn összenéznek.

— Mendelssohnt... — szól a professzorné szemrehányó és elnyújtott hangon, mint aki mindjárt sírásra kész akarataért.

A professzor idegesen lendíti meg vonóját.

— No, most melyiket?... Az asszonynép persze sohasem tud egyetérteni... Dehát ma Görgey úrnak játszunk... Legyen ő a Bölcs Salamon... Nos?

Artúr nehéz választás előtt áll. Ha egészen őszintén felelhetne, azt mondaná, hogy mennyiköbe mind a kettővel, csukják le a zongora fedelét, süllyesszék vissza a zsákba azt a brugót, s Angelika is tegye le hóna alól a hegedűjét... Tegye le a hegedűjét, adja kezébe fehér kis kezét, mosolyogjon mosolytalan ajkával, s csöndesen beszélgessenek el arról, hogy hát hogyan is lenne, ha ők ketten... Eh, ostobaság! Hiszen olyan messze van tőle

ez az idegennézésű lány, olyan messze ez a jövődő szerelem, mint az a másik, az elmúlt, az örökre elmerült . . . Csak tiszta fő! Csak semmi képzelgés! Semmi álmodozás! Mert az álmokból fölébredünk . . . De valamit kérdeztek tőle: mit is feleljen?

— Talán . . . mind a kettőt . . . — mondja fölrezenve.

— Remek ember! — kiáltja a professzor és szakállá megremeg az örömtől. — Akkor hát előbb Beethovent . . . A tizenhatost . . .

S nagy testével egy székre reccsenve lába közé kapja a csellót s a húrok fölé emeli vonóját. Mindnyájan leülnek s a kottalapok gyors zizegése, a pengetve hangolt húrok cincogása ünnepélyes várakozást parancsol a hallgatóknak.

— Hát ez az árva madár? Ez is csak hallgat? — gondolja Artúr s a francia lányra pislant. De megkérdezni már nincs idő, hogy játszik-e valamely hangszeren — ki nem játszik ebben az átkozott városban? — mert a zongora fölzendül, a vonósok belefúrnak a húrokba s egyszerre mind a négyen: a nagyszakállú, nagyhomlokú, megereszkedett hasú férj, a sok gyermek szülésében kissé elpuhult testű, meglágyult bőrű asszony, kerek hátán egy alig látható bibircsókkal, a lenhajú, bágyadt fiatalságú zenetanár, akinek álmos szemében különös fények villámlanak most, a titkos álmok közé merült karcsú lány, aki fölött észrevétlenül lebeg az elrohanó idő első szál ökörnnyála, — mind a négyen elrepülnek a lilahuzatos székekről, a rézveretes mahagónibútorok közül, az egyetem öreg, zegzúgos épületéből, a szűk prágai utcából, el e világról, ez ostobán pergő csillagról, messze, magasra, a hangok ragyogó és édes csobogásába, a zengő fényekkel tele ürbe, valami szédítőn távoli empyreumba.

Artúr fülében csak zűrzavaros nyivákolás, álmosító zsongás hallik, mely elbágyasztja, megzavarja, elszakítja önmagától. Szemhéja egyre nehezebb lesz, fejében sötét függöny vonódik lassan-lassan össze, s egyszerre minden

eltűnik szeme elől, s édes pihegéssel elalszik. Álmában a Károly-hídon jár, s egy piszkos sipka nyúlik elébe, s a piszkos sipkában pénzdarabokat lát. A sipka mögött egy púpos emberke áll, csúf vigyorgással, s az emberke mögött egy nagy hárfa látszik. Artúr egyszerre egy iszonyú dorongot szorongat kezében, s már-már fölemeli, hogy lecsapjon a púposra, s összezúzza a hárfát. De a híd alatt a Moldva lassan emelkedni kezd, mind magasabbra és magasabbra emelkedik, már fönn locsog a hídon, melléig ér, torkáig ér... és minden összezavarodik a piszkos hullámvásban...

*

A vörös nap, mint egy letiport rózsa, fájdalmasan és szögletesre törve hull le az alkonyati égről: szinte úgy érezni, mintha megsebzett, fanyar illata is ott lebegne a csípős őszi levegőben. A város napközben fölszállt pora, a magasságban fátyollá sűrűsödve, lassan lebeg vissza a Moldva két partjára. A nyugati szél oldalt hajlítja a kémények barna füstjét és elsodorja kelet felé, — a városvégi erdők rugalmas, vörösleveles ágai mintha a szétfosló füstgomolyok után kapdosnának az elérhetetlen messzeségben.

Görgey Artúr szürke köpenyébe burkolózva sétálgat a városon kívül, túl a félelmetesen piszkos ghetton, melynek utcáit kilenc órakor drótkötéllal zárják el, túl a magaspalánkos, silbakörizte löporgyáron is, a szikkadt mezőkön, ahol a Prága környékén állomásozó magyar huszárok szoktak gyakorlatozni. Avval a szándékkal jött ki a zajos városból, hogy majd a kókuszdióolajról szóló értekezésén gondolkodik, amelynek a Liebig-féle Annalenben kell megjelennie. De gondolatai nem engedelmeskednek, egyre csak Angelika halvány arcát ringatják elébe, elúzhatetlenül.

— Ő az, akiért tisztán megőriztem magam, mint egy lány? ... Ő, vagy más? ... Meg kell házasodnom ... Ha Lembergben megkaphatnám a tanársegédi állást, megél-

nénk... Vagyona is van... Idővel Redtenbacher tan-
széke megürül... Meg kell házasodnom: meddig gyötrőd-
jem még a kemény szalmazsákon?... Csak ne lenne olyan
nehéz megközelíteni... Mi van a lelkében?... És éppen
mert nehéz... Megmutatom, hogy különb vagyok an-
nál a tejförlarcúnál... Nekem jussom van a boldog-
ságra! Igen... Mi lesz velem?... Ha a feleségem lenne,
talán Prágában is maradhatnánk... Vagy megpróbál-
nám a pesti egyetemen... Ki van ott? Senki. Sarlatánok.
Az egyetlen Sabatini ér valamit... Én majd megmuta-
tom... És otthon lenni talán mégis... Ámbátor mi az,
hogy otthon?... Mi az, hogy Magyarország?... Mi az,
hogy magyarnak lenni?... Megfulni a porban, a sár-
ban...

Az országúton jár és csizmája fehér a portól, amelybe
minden lépésnél önkéntelenül belerúg. S egyszerre szem-
közt is porfelhő kavarodik s a fehér fellegből tompa do-
bogás s a távolságban el-elakadó nótaszó hallik. Artúr
bosszúsan áll meg az úton.

— Még itt se lehet nyugton az ember... Porral és
füsttel, zenével és énekkel van megfertőzve a levegő...
De hiszen... ezek a nádorhuszárok... Akkor hát...
Fölösleges, hogy meglássanak az egykori tisztársak...
Hiábavaló kérdezősködések... Locska beszéd... Mi kö-
zöm hozzájuk...

És az útfélen kikeres egy hatalmas öreg tölgyet és
annak vastag, ráncos, itt is, ott is fölpukkadt kérgű törzse
mögé húzódik az egyre közelebb gomolygó porfelhő,
egyre döngőbb lódobogás, egyre harsányabb énekszó elől.

Egy századnyi fáradságtól érdes, portól rekedt, de
mégis harsány, erős férfihang zúgja az egyszólamú, tem-
pós nótát:

Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Prágában nyolcvankettő látszik...

Artúrt különös, leküzdhetetlen szorongás fogja el: az
énekszó végigremeg a nyakán, a hátán. Igen, nyolcvankét

idegen torony, amelyek közt oly idegenül teng-leng, oly magányosan, oly kielégítetlenül... Haza kellene menni... Haza, Magyarországra, a porba, a sárba... és magával vinni azt az idegen lányt... Vajjon mindig idegen marad számára? És kinek nyílik meg?...

A katonák immár közvetlen előtte dobognak el... Az út lópatákverte porzása megvakítja, s az ezüstös porfátyolon át inkább csak sejt egy-egy ismerős arcot... Ott lovagol Piller... Ott Ivánka... kedves pajtások... s olyan messze vannak most tőle, túl a porfátyolon, mint valami mesebeli láthatatlanná tévő ködguba alatt... Az ének harsogva száll fülébe, de most nem bántja, inkább magával kapja, fölragadja, szívébe nyúl és különös fájdalommal gyönyörűséggel tölti el. Szomjában issza a csaknem elfeledett, dacos magyar szavakat, melyek a hátravetett fejekből kiáltanak:

Inkább nézem az abonyi kettőt,
Mint Prágában azt a nyolcvankettőt!

De hát hol van az az Abony? Nagyabony? Amelynek két tornya igézetesebb, mint egy hatalmas erejű mágus kétágú varázsvesszeje? Mitől van, hogy a világ minden tornyai összedőlnek bábeli átokkal, ha ebben a két fehérre meszelt toronyban megszólal a hazahívó, bűvöskongású harang? Miért kong most az ő lelkében is olyan fájdalommal az a harangozó érzés, amely a huszárok dalában bujkál?... Már ismét távolodik a nóta s még mindig ugyanaz:

Inkább nézem az abonyi kettőt,
Mint Prágában azt a nyolcvankettőt...

Görgey Artúr nekitámasztja homlokát a vastagtörzsű tölgynek, — olyan különös, megejtő, ismerős illata van ennek a durvakérgű fának, — s a keményen visszaparanccsolt könnyecseppek aláfutnak orrába... Vajjon miért hallja most úgy, mintha abban a két toronyban félrevernék a harangokat?...

VII. FEJEZET.

— Zsófi, a tejfölt! A rózsaszín köcsögben van, te mafla! Megkontyollak, ha nem ugrasz! . . . Mári, meddig kopasztod még azt a csirkét? Te álomszuszék! Sose lesz belőle rántott csirke! Ott rohad meg az ujjad közt! . . . Hát te mit bámulsz, gyerek? . . . Kérj kaprot a kertésztől, de ne azt a szárazat, amit tegnap adott, mert a fejéhez verem! Usgyi! Szaladj! . . .

Juli néni hónaljig fölgyúrt rékliben, láthatóan gözölgő fejjel, pirosra gyúlt vaskos karral áll a forró konyhában, a tűzhely előtt, s miközben egyszerre kavarja a léfélét három fazékban, szúrkálja a pecsenyét három sütőben, s szaggatja a pogácsát három formával, dörgő hangon osztja parancsait a riadt cselédeknek, akik azt se tudják, mihez fogjanak előbb. A Márinak nevezett cselédke egy egész baromfiudvart kopasztott már meg, s vékony, zilált varkocsba font szöszhajával, cingár, piros csuklójával maga is olyan, mint valami megtépázott csibe. Az elnyiszált nyakú, hályogos szemű, forró vízbe áztatott madarak néha kísértetiesen megvonaglanak a konyhalány szaporán tépő ujjai közt, sőt némelyik az egészen csupaszok közül is ver egyet tollatlan szárnyával, s Mári ilyenkor mindannyiszor rémülten fölsivalkodik. Zsófiból csak egy lebegő szoknya s egy vastag piros harisnya látszik, amint ide-oda futkos ezt hozni, azt hozni, s még a szobalányok is be vannak fogva almahámozásra, diótisztításra.

Már egy hete óta ontja a beckói konyhaház kéménye ünnepi vastagon a füstöt, egy hét óta fogyatkozik erősen a hátsó udvarban magasra rakott tüzelőfa, egy hét óta sírnak és hörögnek a libák, kacsák a szakácsné térde között, amint tollukat tépazza nyakukon, hogy a kés jobban fogjon, egy hét óta túrik a kamrában egyre lejjebb a liszteszák peremét, egy hét óta köpülik minden reggel szapora sulykolással a vaját, s a nagy nyári melegben egy hét óta

csorog a verejték patakokban a konyhanépe kipirosodott homlokán.

Holott csupán Ágnes néni jött meg talpig gyászba-borultan Veszéléről, ahol Alajos báró hirtelen halála óta sehogyan sem leli helyét, sehogyan sem tud megmaradni. A sok jólkötött, feszes glédában álló könyvből, a tokba dugott régi kéziratokból, amelyekkel tele van az egész ház, folytonosan a halott nyugodt, fegyelmezett, csak-nem udvarias arca bukkan elébe, — igen, még a koporsóban is úgy feküdt, mintha azt mondaná: kissé leheverek pihenni ebbe a ládába, ha a hölgyeknek nincs ellenére... kissé leheverek s elutazom benne valahová messzire... sürgős dolgaim szólítanak... halálosan fontos ügyek... hogy mikor jövök vissza, nem tudom... talán soha többé...

Ágnes néni különben a gyászeset óta kissé lefogyott és határozottan megszépült: a fekete ruhák is jól állanak neki. Ennélfogva most már harmadik éve jár mély gyászban s amint mondja: örökké gyászolni fogja a megboldogultat.

— Vagy legalább is addig, amíg a fekete szín divatos lesz, — gondolja a sógora, igazságtalan gúnnyal, mert Ágnes valóban olyan csonkának s megfosztottnak érzi magát, mintha valamelyik tagját vagy emlékezetének egy részét vesztette volna el. És különösmód a jelenre való emlékezés az, amit elveszettek, kiesettnek érez magából: valamiről tudnia kellene, valamit látnia, hallania kellene állandóan, amiről nem tud, amit nem lát, amit nem hall, — a férje megszokott tevés-vevése, mozgása, beszéde, ahogy egy pohár vizet iszík, vagy ahogy fölolvass egy szép sort valamelyik könyvből: ez, ez az, ami nincs, amiről nem tud, s amiről nem tudni olyan szívszorítón fájdalmas...

— Az utóbbi időben kissé túlságosan sovány volt, — mondja néha aggódalmasan s ez a gyöngéd s most már oly fölösleges aggodalom azonnal könnyekkel borítja el szemét s riadtan kérdi magát: talán ha többet pihent

volna . . . vagy egészen visszavonult volna . . . sétált volna a nagy parkban . . . akkor most . . . ?

Máskor meg váratlanul rászól a sógorára:

— Ő is így szokta a bajuszát lesimítani . . . így, két ujjal kétfelé . . .

S már kész is a jelenet, a halk pityergés, a nehéz sóhajok, könnyes szem, piros orr, szipogás, amit József báró olyan kevéssé szível.

Ágnes nénivel vannak gyermekei is. Nagyobb fia, Geiza, aki Cézárral egyidős, már komoly férfiszámba megy, apja halála óta nagykorúsítva van, és olyan divatos collier grec-szakállat visel, amelyet az a Kossuth. A kisebb fiú, Dénes, sem gyerek többé, jövőre a jogakadémiára kerül, vagy a selmeci bányász-akadémiára, mert a köveket nagyon szereti.

És aztán itt van Hedvig, aki még mindig nem ment férjhez, pedig idestova már huszonöt éves s eddig egy erdélyi mágnás, a bécsi svéd követ fia, egy görög herceg, s egy magyar katonabáró kérte meg a kezét. A görög herceggel félig-meddig már jegyben is járt, de aztán meg gondolta a dolgot s a herceg nagy komoran visszahajózott hazájába. Ez épp akkoriban történt, mikor Mednyánszky László feleségül vette Mailáth Máriát, — ennek már csaknem félesztendeje s mondják, hogy még mindig úgy élnek egy kis rutén faluban, a gácsi határon, mint az egynapos házások. Hedvig akkor igen rossz lelkiállapotban volt, titokban sírt, a herceggel gorombáskodott, öccseit szeszélyeivel gyötörte, egyik szobalánynak kitépte egy marok haját, semmi étel nem ízlett neki, a ruháival nem volt megelégedve, sokat, túlságosan is sokat zongorázott és még többet állt elmerengve a tükör előtt . . .

Az anyja végül is gyanut fogott s egy este, hosszú tépelődés után, mert közte és Hedvig közt nem volt meg az a fegyvertársi viszony, amely némely anya és lánya közt kifejlődik, nagykendőt dobott hálóköntöse fölé és benyitott a lányához, aki már ágyban feküdt. Hedviget nem lepte meg túlságosan a szokatlan látogatás.

— Csak nem volt köztetek valami? . . . — kérdezte az anya s nem is kellett Lászlót megneveznie.

— Nem volt, — felelte a lány és szeretete volna sírva megcsókolni az anyját, de ahelyett csukott szemmel befordult a falnak.

— Az igazat mondd . . .

— Nem volt, — ismételte Hedvig és az igazat mondta, mert hiszen nem történt köztük semmi más, mint annak a régi bécsi éjszakának el nem csókolt csókja . . . vagyis semmi . . . vagyis annyi, hogy ő nem kellett Lászlónak . . . hanem az a csúf liba . . . Mária . . .

Az persze nem számít, hogy álmaiban, vágyaiban, képzeletében mi történt köztük. Arról senki sem tud, csak önmaga. Vagy még ő sem. S a köpcös erdélyi mágnás, aki már ifjan kezdett hasat eresztetni, s a svéd követ fia, akinek gyér lenhaja halántékán kopaszodott, s a görög herceg, akinek arca zsíros volt és szeme fehérje barnás, mint a cigányoké, s a magyar báró, akinek hangja a sok ivástól és kiabálástól rekedtre kopott, mind nem tudták, hogy derekuk egy álmokban élő dali testőr karcsú derekával, fürtjeik gesztenyebarna, dús fürtjeivel, bőrük fehérpiros, tiszta bőrével, s hangjuk dallamosan zengő hangjával vetetik össze . . . S a pincér a pesti vendéglőben, s a kürtös a kolozsvári postakocsin, s a matróz a bécsi hajón, s a fiatal barát, aki a beckói ferencesek kertjében kapálta a gyomot, mind nem tudták, hogy van a képükben egy vonás, amire a bárókisasszony zavarbahozó, tág szemet mereszt s ami nem is az övék, hanem egy képzeletében őrzött, idegen valakié . . .

Az anya azon az éjjel avval a csüggedt érzéssel osont vissza hálószobájába, hogy a lányát nem ismeri és a lánya nem is akarja, hogy megismerje. Hajnalig nem tudott elaludni, össze-vissza forgatta párnáit és sehogyan sem volt jó. Úgy érezte, hogy egyszerre megöregedett és eltávolodott mindenkitől: a tulajdon gyermekeitől is. A fogaihoz nyúlt, hogy megvannak-e még, aztán az arcához, s ráncokat keresett az ujjaival. A fogai megvoltak, s

arca csaknem síma, — de az öregség elhagyatottságának sejtelve már megérintette szívét. Még Dénes is, aki különben sem volt anyás és közlékeny, inkább magában csatangolt a hegyek között vagy az apja könyveit bújta, még a félig gyermek Dénes is titkol valamit előle: legalább úgy érezte. A férje meghalt, a gyermekei megnőttek, a testvérei szerte élnek az országban, a nővére, akit legjobban szeretett közöttük, régesrég az angol-kisasszonyok fekete fátylát hordja St. Pöltenben, — azon az éjjel úgy elfacsarta szívét az elviselhetetlen magányosság érzése, hogy tönkregyűrt párnáit még agyon is áztatta könnyeivel.

Minthogy ekkoriban Hedvig is feltűnően ideges volt, s ő sem tudott egykönnyen uralkodni magán, gyakran kaptak össze s a sírás mindkét részről napirenden volt. Végül az özvegy kijelentette, hogy elviselhetetlen otthon az élet, s különben is a veszelei levegő nem jót tesz neki — s elkezdődött a vándorlás rokonról-rokonra, faluról-falura, városról-városra, míg félesztendő multán megérkeztek a poros útibatáron a beckói kastély udvarára.

*

Mikor a ferencesek csonka tornyában megszólal a hajnali harangszó s a park terebély fáinak lombjában hajnali csevetelésükbe kezdenek a madarak, a Mednyánszky-kastélyban még mindenki az igazak álmát alussza. A báró a hátán fekszik és horkol, a báróné jobbkezevel eltakarja szemét, mintha a reggeli fény elől sötétítené el álmát, Ágnes néni a sárga selyem baldachin alatt csöndesen köhécsel s néha panaszos nyöszörgést hallat. Geiza, nagyobbik fia, tenyerét füle alatt tartja s szája kissé megnyílik, mintha tüszentésre készülne, Dénes, a kisebbik, gombóccá kuporodva hever keresztben az ágyon s egyik karját földre lógatja, Hedvig összekulcsolt karjai közé dugja fejét s mitsem tud róla, hogy a könnyű nyári paplant lerúgta magáról, s hálóköntöse combig fölgyűrődött, — szerencsére senki sem lát be hozzá, csak az ablakpárkányon kopogó buta feketerigó.

De Cézárt fölriasztja a harangszó: úgy nyitja ki szemét önkéntelen az Úristen hívó harang-szavára, mint a katona a császár trombita-ébresztőjére. Fölül ágyában s még bódult fejjel, pirosat látó szemmel hallgatja a harang egyhangú, mély bongását. Nem gondol semmire: mióta nagy betegségéből, gyötrelmes kínok és hónapokig tartó vergődés árán fölépült, gyakran érzi a másvilágból megértetek, a pokoljárók nyugtalan idegenkedését a világ dolgaitól. Úgy halad jövődő sorsa felé, mintha egy végtelen folyosón járna, amelynek egyik oldalajtaján majd be kell lépnie valahová, — de amíg az az ajtó magától föl nem tárul, álmatag közönnyel csak ténfereg előre, önszántából nem is próbálva meg az elhagyott ajtók kilincsét.

A kánoni kort elérte, s tudja, hogy rövid idő multán fölszentelt pap lesz, — a diakonusi rendet már fölvette s kötelezte magát a nőtlenségre és a breviárium olvasására: vagyis, mint Richárd szokta volt mondani, arra, hogy egész életében egy zsidó király költeményeit tanulmányozza. A nádor halálakor tartott püspöki gyászmisén a segédkező papok között volt, fekete dalmatikában, nyakában stólával, — de első papi szereplése alkalmával semmiféle izgalmat vagy meghatottságot nem érzett, legföllebb a Cherubini-requiem komor zúgása rendítette meg kissé.

Hogy mi lesz a jövőben? talán néha megkérdi magát ő is, mint a fölszentelés előtt álló fiatal papok valamenynyien, akik a breviárium fölé hajtott fejjel, vagy nyugtalan léptekkel sétálgatva a szeminárium kertjében, vagy hirtelen, hideg éberséggel fölriadva éjféli álmukból mérlegelik életük eshetőségeit, — de feleletet nem keres. Talán egy magas hegyek közé dugott piciny tót faluban kereszteli a rúgkapáló, nyifegő újszülötteket s temeti az örökre elcsöndesült, felkötött állú holtakat, vagy talán főpapi rezidenciákban sűrögve-forogva, világfi-eleganciával és diplomata-ravaszsággal bogozza az egyházkormányzat rejtélyes fonalait, vagy talán poros könyvek között görnyedve

rontja szemét az egyházatyák fóliánsainak töméntelen be-tűjével, — ki tudja? Mert egy-kettőre a püspöki székbe ülni most már nem látszik olyan könnyűnek és egyszerű-nek s talán nem is látszik olyan kívánatosnak.

A különös az, hogy nemcsak a jövő áll ily sűrű köd-ben Cézár előtt, hanem a múlt is: néha úgy érzi, mintha eddigi életét csak álmodta volna. Olyan idegen az a vir-gonc, hosszúhajú kisfiú, aki fönn játszik a várfalak közt testvéreivel és búzavirágszemű tót parasztfiúkkal s rabló-lovagként kirohanva a romok közül, diadalmasan meg-cibálja az arra merészkedő zsidógyerekek tincseit. És olyan idegen az a kamaszodó, nyugtalan, tágszemű kö-lyök, aki figyelmetlenül ül a tanulószobában s a szobába tévedt poszméh részeg, céltalan röptét kíséri tekintetével, míg a mindig mogorva Konkoly Kelemen (vajjon hová vetődött a jó öreg, hol gyötri a nehézfejű úrfiakat?) har-sányan szónokolva böködi az asztalt mutatójával. És olyan idegen a kopaszra nyírt kispap, aki éjnek idején meztéláb oson ki a dormitóriumból, hogy a folyosón függő bizánci mosolyú, liliomos Mária előtt, a hideg kövön imádkozzék ájulásig, s a titkos álmokban és titkos beszélgetésekben fölka-vart lelkű seminarista, aki sut-togó terveket sző barátjával, hogyan lehetne a püspök-várból kilopakodni s észrevétlenül eljutni Győr város legrosszabb hírű utcájába. És idegen az a csonttáaszott beteg is, aki sápadt, hideg tagokkal, dagadt bokával reszket a takaró alatt s ügyetlen szájjal szürcsöli a csésze tejet, amit Juli néni vörös, repedezett körmű mancsa tart elébe, vagy nehéz szemhéja alól csodálkozva s emlé-kezetét erőltetve mered anyjára, aki megviselt arccal, örökösen szivárgó sírással törölgeti fia verejtékes homlo-kát . . .

Igen: hosszú és zavaros álom csak a múlt, amely, néha úgy rémlik, időtlen idők óta tart már, pedig talán egy pillanat alatt álmodta végig. Máskor meg úgy tűnik föl, hogy soha semmi se történt vele, semmi se történt, ami nevezetesebb volna a legegyszerűbb élet únt esemé-

nyeinél: hiszen egy pillanat alatt rengeteget lehet álmodni és hosszú évek alatt alig lehet valami keveset élni.

... Mikor odalenn a kertben a vesszőseprő kaparni kezdi a sercegő földet s a tűzifa-apritásra rendelt robotos jobbágyok kérges talpa végigropogtatja a kavicsos utakat, mikor az udvaros darvak nagy billegve, nyakuk tekerve sétálni indulnak, s egyszer-egyszer óvatos-halkan, hogy az úri alvókat föl ne ébresszék, bánatos krúgatást küldenek az ég felé, mikor a távolban megzördül az első szekér, olyan istentelen zörgéssel, mintha kerék, lócs, rúd, saroglya mindjárt szét akarna esni, Cézár már talpon van és sétára indul az elhagyott szobákban.

A gyerekszobában leemeli a kis vívókardot a falról: evvel püfölte egykor reggelenként Eduárdot, — szegény bátyó, hogy szétverte őket a sors: egyikük Budán körmöl a helytartótanács irodájában, másikat káplánnak készül valami istenhátamegetti faluba... És mindez a családi vagyon érdekében: hogy megmaradjon a birtok egy kézen, szét ne hulljon dirib-darabra, alá ne süllyedjenek a báró Mednyánszkyak a főúri sorból az egyszerű köznemesek állapotába...

A családi vagyon érdekében kell felöltenie a papi ruhát, a családi vagyon érdekében kell olvasnia naponta a zsidó király szépszavú költeményeit, a családi vagyon érdekében kell megfékeznie érzékei lázongását, a családi vagyon érdekében kell odaállnia az oltár elé és hazudni Istennek és hazudni a rábízott bárányoknak...

Hát nem jobb lett volna véget vetni ennek a hazugságnak? ... Véget vetni ennek a hazug életnek? ...

De Cézár keserősége csak a kis kard életébe kerül, amelyet olyan erősen talál meggörbíteni, hogy a hajlós acél nem bírja tovább s zengve kettévált. Cézár elhűlve nézi a kettévált pengét, s mint a gyerek a törött bicskát, próbálja összeilleszteni: hátha egybeforr, — mert ezekben a szobákban az anyai kegyelet őriz féltékenyen minden szöveget. Hanem csodát csak azok látnak, akik hisznek benne: nincs mit tenni, búsan akasztja a csonka kardot

helyére, a tört darabot meg óvatosan odahelyezi alája, mintha csak úgy magától esett volna le, mint a gyík farka.

Aztán tovább cselleng a szobákban: az ebédlőben, amelynek kopár asztala olyan furcsa így terítő nélkül, edények nélkül, a föltornyozott étkek kánaáni bősége nélkül, mint a kopasz fej, amelyről éjjelre leveszik a parókát; a nagy szalónban, amelynek vitrinjeiből ismerősen köszöntik a sokszor elnézegetett porcellánok, tarajos folyó fölé csüggő palmaágaikkal, óriás páfrányaikkal, karcsú canoeban sikló feketéikkel, tarka papagájaikkal; az apja dolgozószobájában, ahol a nagy íróasztal fölött ott lóg szépen kifestve a családi címer, közepében hármás halmon három keresztbetett aranynyíl, melyeket arany korona fog össze, s jobbról-balról egy-egy ágaskodó fehér orrszarvú táncol körül. Furcsa címer, gyermekkorában sokat törte a fejét rajta, hogy mit jelent, az apját is megkérdezte egyszer.

— A három aranynyíl ti vagytok: Laci, Edus, meg te... — mondta a báró tréfálkozva. — Az orrszarvúak meg örömben táncolnak, hogy olyan jó testvérek vagytok...

— De miért van az egyik nyílnak a feje letörve... a másiknak meg a szárnya?... —

— Hát... csak úgy... — mormogta a báró és maga is elgondolkodott rajta.

A dolgozószobából az udvar felé kis könyvtár nyílik, ahol rendszeren senki sem tartózkodik: a polcokon rézből való dohánysziták és erősszagú szivarosládák hevernek a gyér könyvsorok között; a nagy francia szótár háta mögül egy rozsólisos üveg karcsú nyaka néz ki okosan csillogva. A könyvtár kiugró ablakfülkéjéből belátni néhány udvari szobába, abba is, ahol Hedviget szállásolták el. Cézár pillantása, ahogy elmélázva kitekint az udvarra, beesik a nyitott ablakon és egy elnyujtott, karcsú lábfej fehérségébe ütődik. Csak beljebb kell húzódnia kissé az ablakmélyedés szögletébe, hogy a rózsaszín talpnál, a finom ujjaknál többet is lásson, — és Cézár megdobogó szívvel

és rossz lelkiismerettel húzódik beljebb. Úgy tapad a falnak, mintha odaszögezték volna, mint az elfogott denevért a szemöldökfához, s szeme nem tud elszakadni a fehér bokától, a fehér térdtől, a fehér combtól . . . Míg az alvó, szinte megérezve álmában a csillogó szemek tiltott legelését, megfordul s egy öntudatlan mozdulattal megigazítja fölgyüremlett ingét.

Cézárt a takarítani jövő cselédke zavarja meg, aki egyenesen a könyvtárszobának tart tollsöprőjével, poroló-rongyával. Fölinduktan s szinte gyermekes riadalommal lép el az ablaktól, a hajnali mosakodástól piros, tejszagú kis fehérchseléd pedig, meglátva a tisztelendő fiatalurat, ijedten esik a kezének, hogy cuppanós csókot nyomjon rá. De Cézár nem felel a dícsértessékre, agyát elfutja a vér, torkából valami állati hörgés tör föl, elkapja a lány derekát és magához rántja. Izgatott karja, mint az óriáskígyó a zsákmányára, ráfonódik a kis takarító lány testére, aki a szorító, erős karok közt elfúlt lélekzettel sikoltani sem tud . . . vagy talán nem is akar.

*

Mióta Hedvigék a házban vannak, Cézár még jobban érzi, hogy az idő csak látszat: perc és örökkévalóság mindenkinnek mást-mást jelent. Övele előrerohant, megnyujtotta gyermektagjait, kicserzette bőrét, szőrrel vont a testét, elsötétítette hangját, soha nem sejtett gondokkal és gondolatokkal népesítette be agyát: megöregítette. Hedvig pedig megmaradt fiatalon, üdén, hófehéren, — legföljebb bőrének fénye tompább egy árnyalattal, de a szeméé annál égetőbb. Csaknem tíz éve, hogy utoljára hosszabb időre együtt voltak, s a felnőtt hölgy, aki akkor alig vetett ügyet rá, s akit ő akkor megmérhetetlen távolságban érzett magától, kimondhatatlan fölényben maga fölött, most meghallgatja bókjait, — s ő ahelyett, hogy fuldokló vihogással megfutna előle, bókokat mond! — belenéz az arcába valami furcsa mosollyal, — s ő ahelyett, hogy titok-

ban nyelvet öltene rá, megzavarodik a cousine tekintete alatt! — egyszóval: az idő előreszaladt vele s ha most megkérdezné valaki éveik számát, még kisülne, hogy ő az öregebb.

Furcsa érzés így fölibe nőni valakinek, különösen, mikor az idegesen érzékeny lélek egy régi bánatalom emlékét kapcsolja ehhez a valakihez. Cézár még most se tudja legyőzni egészen régi sértettségét, — ha eszébe jut az a keservesen komikus jelenet a zongora mellett s aztán a megszegyenítő anyai lefektetés, még most is fülig pirulsszeretne elsüllyedni a föld alá. Ha meg homályosan fölmerülnek lelkében, — mint egy szétfoslott pókháló lebegő ezüstszájai, — a Hedviggel való régi álmok, álmodozások töredékei, még most is olyan különös zavar fogja el, mint a tilos olvasmányon kapott gyermeket.

Szeretne Hedvig elől elbújni a szobájába, vagy beteg jelentve ágyba feküdni, fülig betakarózni: de persze az illem, a szokás, a föltűnéstől való félelem, a köteles rokoni szeretet, a társadalmi együttélés e szigorú és kérlelhetetlen csőzei előhúzzák magányosságából üstökénél fogva. A Geizával való többórás séták is csak ideig-óráig ringatják a menekülés illúziójába. Geiza épp az a társaság, amilyenre Cézárnak most szüksége van. Termetre, arcra, hangra szakasztott az apja, kis bajuszát éppúgy fésüli az ajkára, haját éppúgy keféli halántékán előre: s órákig tud beszélni, anélkül, hogy egyetlen közbeszólást várna. Amikor Cézár mégis megpróbálkozik egy-egy ellenvetéssel, Geiza egy pillanatra megáll a beszédben, idegenül ránéz, mintha addig nem is tudott volna jelenlétéről, s aztán a közbeszólást válasz nélkül eleresztve füle mellett, folytatja ott, ahol elhagyta. Fejtegetései különben majdnem kizárólag politikai természetűek, s a körül forognak, hogy a rendi alkotmány bástyáit romboló ellenzéki urak önmaguk sírját ássák, mert amikor a középkort temetik, olyan új kort nyitnak, amiről most még csak könyvekben lehet olvasni: a szocializmus korát. Cézár fülében, amely Aquinói Tamás és Canterbury Anzelm, Damiáni Péter és

Clairvauxi Bernát, Salesi Ferenc és Liguori Alfonz nevéhez szokott, idegenül csengenek a Geiza emlegette nevek: Babeuf, Saint-Simon, Fourier, Owen, Louis Blanc; szinte el sem hiszi, hogy ezek a fantaszták valóban éltek vagy élnek, s kitalálták azt a sok badarságot, amiről Geiza kísértetlátó borzalommal beszél. De azért ugyanaz a kínos csüggedés fogja el, mint mikor a betegágyban Juli néni meséit hallgatta az elrepedt tányérról, amely vérezni kezdett s a fadarabról, amely sírva fakadt a baltacsapás alatt. Akkor is csak mosolygott, de valami különös kétely szállta meg: ki ismeri az élettelen tárgyak életét? s most: ki ismeri a mulandó ember messze jövőbe szálló álmait?

Ám a leghosszab sétának is vége szakad egyszer s Cézár nem kerülheti el, hogy Hedvig kutató, kíváncsi szemébe ne kelljen néznie. S azt sem kerülheti el, hogy a kerti padon felejtett kis könyvet utána ne vigye az unokanővérenek, s ujjaiik ilyenkor egy pillanatra össze ne érjenek. S azt sem, hogy mikor a park homokos útján, amelyre a lombokon át fehér pettyeket hullat a nap, valahogy egyedül maradnak, Hedvig szokott szabadszájúságával s a rokoni bizalmasság örve alatt meg ne kérdezze:

— Mondja, Cézár, maguk ott a . . . zárdában . . . vagy hogy is hívják?

— Szemináriumban . . .

— A szemináriumban sohasem gondoltak nőkre? . . .

Mit is lehet felelni erre? S ki feleljen a nehéz kérdésre? A pap? A férfi? A pajtás? Ha a feleletet el is lehet ütni egy félig szemérmes, félig hetyke mosollyal, az ilyen kérdezősködések veszedelmes területre visznek s veszedelmes gondolatokat ébresztenek.

Másnap aztán Hedvig szokatlanul hallgatag, sápadt, elmerült, templomba kívánczik, — s megkéri Cézárt, hogy kísérje el. Odamenet egyetlen szót se váltanak, a hűvös, homályos hajóban, ahol kívülük csak egy eszelős öregasszony veri szakadatlanul mellét, szótlánul térdelnek le, s miután Hedvig lehajtott fővel, sóhajoktól emelkedő

vállal térdepelt egy ideig, s Cézár feszengve ásított egy párat a tömjénszagú levegőben, ugyancsak szótlánul távoznak. De mielőtt belépnének a park hatalmas vaskapuján, a lány hirtelen, suttogva megkérdi:

— Mondja Cézár... szőrövet nem viselt maguk közül valaki?...

— Nem...

— Szőrövet szeretnék viselni... Vagy drótövet...

Harmadnap Hedvig ismét más hangulatban van. A kék szobában, amelyet a háziak suttogó szobának is neveznek. (hiszen a fakó kék falak sok elsuttogott szónak, sok elrebegett vallomásnak voltak már tanui), a sötétén ragyogó nagy kobalt-vázák közt, hirtelen elkapja Cézár cingulumának lefityegő végét.

— Elmondok magának egy nagy titkot... de senki-nek sem árulhatja el... gyónási titok...

— Egyelőre nincs jogom gyóntatni, de ha éppen gyónni akar...

Hedvig szórakozottan babrál a cingulum rojtjaival s lassan mondja:

— Tudja, egyszer egy kicsit szerelmes voltam a bátyjába...

— Úgy? Eduárdba?

— Csacsi. Lászlóba.

— Lacit mindig szerették a nők...

— Bolondokat felel. Én magamról beszélek. Én voltam szerelmes belé, — a többi nőhöz nincs közöm.

— Pardon.

— Régen volt, Bécsben. Bécsben az ember könnyen szerelmes lesz. És nehezen felejt... Maga most épp olyan, mint Laci volt akkor...

— Hm... Mindig hasonlítottunk egy kicsit...

— Megint bolondot felel... Ha én azt mondom, hogy maga most épp olyan... akkor...

Cézár arcán ideges remegés fut végig és fülig pirul. Régi álmok kísértenek: mintha álltak volna már valaha így egymás mellett, egymáshoz közeledve. Hedvig pedig még közelebb húzza őt a fekete övnél fogva, s arcát, amely Cézár mellével van egymagasságban, fölfelé fordítja. A fiú riadt szeme előtt pirosan s puhán remeg a kicsi száj s a kitágult szemekből parancsoló s könyörgő hívás száll föl szemébe.

Ha most ez a két száj egymásra hullna, a vágytól nedves, forró, telhetetlen, félig megnyílt női ajkak, s a habozó, száraz, fukar férfiszáj, amely mögött keményen feszülnek össze a kissé rendetlen fogak, ha most ez a két száj feledne minden korlátot és tilalmat s összecsapna avval a kéjes szemérmetlenséggel s önfelelt borzalommal, amely az állatok szerelmében olyan megrendítő, talán elfolyyna most lelkükről minden félszegség és hazugság, elmulna tőlük minden ellenkedés és idegenség, s életüket egybekapcsolná ez a csók, mint egy lángból született, s keményre hűlt pecsét.

De ahogy Cézár nyaka lassan megtörik s szemében kigyúl valami régről ismerős tűz: Hedvig megrezzen, s arca elé emeli kezét . . . A kék kobalt-vázák megmozdulnak s forogni kezdenek, mint szilajon táncoló párok, a falikarok Milly-gyertyáinak fénye megszázszorozódik s ünnepi világossággá gyúl, a vér zenélni kezd fülében: hegedűk vijjognak, trombiták süvítenek, egy régi Lanner-keringő bolondos muzsikája szól a vágvölgyi kastély csöndes, félreeső szobájában . . . S a keringő egyszerre megszakad, a fény kialszik s Hedvig könnyborította szemmel hull egy kékselymes, nagy karosszékre.

— Nem . . . nem . . . nem szabad . . . — didergi, de hangosan nem tudja ezt mondani: magát nem csalom meg . . . magát nem csókolom meg másvalaki helyett . . . a bátyja helyett . . . magát nem . . .

Csak nyöszörög, szúrós könnyeit a karosszék sötét sarkába csordítva, s remegő szájával összenyálazva a karfa selyemhuzatát. Cézár pedig földúltan áll még mindig:

szeretné karjába kapni s tetőtől talpig végigcsókolni, végigharapni Hedviget s szeretné nehéz csapásokkal megverni, összetörni, elpusztítani. Aztán nem látja többé a lányt s maga sem tudja, hogyan, egyszerre csak a sötét kertben van s combján kis ütést érez: az apja kedves agara ugrott föl hozzá s meleg nyelvvel hirtelen végignyalja kezefejét.

... Másnap félrerebbent szemmel, elnehezült szívvel kerülnek egymást, mint a cinkosok valami nagy bűn után.

Hedvig holmi kalapra való csináltvirág fölött összevész az anyjával s piros orrocskával jár-kekel a szobákban — s minthogy a báró nem tud elfojtani egy évődő-csipkelődő megjegyzést a piros orrocskára, ebéd közben sírva ígéri, hogy nyomban elutazik, akár egyedül is, vagy neki-vág a hegyeknek, akár gyalogszerrel is . . .

Cézár viszont szokatlanul nyugodtnak látszik; szótlannul sétál a park fái között, néha megáll, hogy megnézze körmeit, melyeken itt-ott egy-egy fehér folt van, Juli néni szerint szerencsét hozó jegyek, néha letép egy hársfa-levelet, hogy az erek mentén lassan szaggassa ronggyá, néha fölkap egy színes kavicsot, hogy megdobja az összesereglett darvakat, akik rekedt trombitálással futnak szét a virágágyak között, mint egy kerti ünnepély heroldjai . . . De éjszaka sokáig nem tud aludni, térdére fonva kezét s fejét lehajtva gubbaszt ágyában, s mikor hajnal felé nehéz, ólmos álommal elszunnyad, az első harangszó felriasztja . . . S a reggel sugarai ott lepik a könyvtárfülkében, amint lapulva, tolvajmódra leselkedik be Hedvig ablakán s szeme gyötrődve tapad a villogó, fehér hústra . . .

*

A kisgyerek legkedvesebb bábujával a legkegyetlenebb: úgy mutatja ki iránta való szeretetét, hogy kitekeri nyakát, kitepi karját, fölhasítja hasát és kirázza belőle a száraz fűrészpórt — de a bábu megtépve, megcsúfolva, elrongyolva csak annál kedvesebb lesz.

Cézár is így játszik képzeletben Hedviggel: elképzeli sok-sok évi együttélés után, csúf, öreg, barázdás fejjel, táskás, vizes, törtfényű szemmel, májfoltos, lógó, aszott mellel, szülésektől megrongált, megráncosodott hassal, — s elképzeli, amint ingerülten rikácsol durva szavakat, miközben apró nyálszilánkok fröcskölnek nyelvéről, vagy nyugósen, rosszkedvűen ül pipereasztalához, hogy kibodorítsa fürtjeit és megifjítsa elnyűtt vonásait, vagy valami cifra ficsúr nagy combján ül s lihegve harapdálja füle cimpáját . . .

De ezek a szörnyű képzelgések sem tudják megsemmisíteni és megúttatni Hedvigről való képét, mert a kép, amelyet úgy szeretne csúfosan elűzni magától, eleven, virágzó szépségével letiporja a képzelődés lázas dudvait.

És hát végeredményben mi célja van mindennek? Hiszen ő pap, akinek számára csak egy szerelem szabad: Krisztus szerelme! S akinek meg kell ölnie testét, hogy csak lélekben éljen! Hiszen annyiszor olvasta Szent Pál mogorva szavát: „Mert ha test szerint éltek, meghaltok, ha pedig a lélek által a test cselekedeteit megöldöklitek, élni fogtok.“ Szabad-e hát megtagadnia Isten törvényét a test törvényéért, amely olyan édes és éltető s olyan keserű és halálos? . . .

Aztán ezek az aggályok is szétfoszlanak, — lesz, ami lesz, — hogy egyetlen viszkető zsibongás s még érthetetlen szavú zajgás maradjon csak a lelkében: ami nem más, mint az öntudatlanul születő, tehetetlen, vak, tojásból bűvő verébfiókaként vergődő szerelem. Ilyenkor olyan nehéz és teli a lélek, s olyan fájdalmasak a félig világra-jött érzések, hogy bába kell, aki tudós kézzel s bölcs tapasztalattal segít a vajudó fiatal szívnek.

Cézár fájdalmas vánszorgással keresi a bábát és nem találja. Az apjával való gyöngéd és mindig tapintatos viszony hűvöskés távolságát nem meri áttörni nyers problémáival, anyjának legféltebb álmait rombolná szét durva kézzel, ha elárulja titkát. Testvérei elérhetetlenül messze vannak: László hosszúra nyúlt mézesheteit éli egy

távoli kis faluban, pislogó szemű, toprongyos oroszok közt, önző boldogságába temetkezve, Eduárd Budán szorgalmatoskodik a helytartótanács bodzatinta- és avítt papirosszagú irodáiban, éppoly kötelességtudó buzgósággal járva farsangi bálokra és nyárdélutáni gardenpartykra, mint a hivatalába.

A Geizához való baráti közeledés a tudós fiatalember makacs svádáján törik meg. Geiza rendkívül fontosnak tartja, hogy Cézárt megismertesse a vármegyei autonómia és a középponti kormányzati elv közötti ellentéttel s a centralisták nyugatos tanaival. A nevek, címek, politikai műszavak csak úgy röpködnek a levegőben, s hozzá tökéletesen hiába, mert mindez egyhangú darázsdöngéssé olvad Cézár befelé hallgatózó fülében. Egy alkalmas pillanatban meg is szakítja Geiza bőségesen áradó szavait.

— Nézd csak, engem a politika nem túlságosan érdekel, de volna valami más ügyem, amit közölni szeretnék veled . . .

Geiza magas szemöldökei alól fürkészve néz Cézárra, s arckifejezése udvarias készséget árul el, hogy ezt a más ügyet meghallgassa. De ez a várakozás alig egy pillanatig tart s szeme már ismét a sétaút kavicsai közt jár.

— A politika mindenkit kell, hogy érdekeljen: a politika fejleszti ki a közös társadalmi élet formáit, kerekeit, tehát végeredményben az egyén életébe is mélyen belenyúlik. És hogy . . .

Cézár szeretné a beszélgetést a maga utcájába terelni:

— Vannak dolgok, mint például a szerelem, amelyek az egyén életébe még mélyebben nyúlnak bele . . .

Geiza a szerelem szó hallatára olyan csodálkozó és gyanakvó pillantást vet Cézárra, mintha sohasem hallotta volna még ezt az egyéni életbe oly mélyen belenyúló műkifejezést. Nem is reflektál hát a különös közbeszólásra, hanem zavartalanul folytatja mondókáját.

— És hogy az államkormányzat mely osztályokat illet, a gazdasági erő mely csoportok kezében van, a jogi

és társadalmi viszony miként alakul a személyek közt: ez mind politika . . .

A tatárfejű, tatárszemű Dénes félig még gyermek és pedig különös gyermek: egyedül barangol naphosszat és egy vállán lógó nagy dobozba kavicsokat, sziklagöröngyöket, kődarabokat gyűjt, amelyekre esténként apró cédulákat ragaszt s aztán nagy gonddal rakja el őket különböző fiókokba. Ha az idő csúf, a fiú a kocsiszínbe vonul, krétával párhuzamos köröket rajzol a deszkafalra és magakészítette nyilaival reggeltől délig és déltől estig célbalő. Evvel a kis remetével nehéz szóba állni, mert egy barátságos, s titkon kissé csúfondáros mosolyon kívül másvalammal nem igen felel. S hogy is lehetne az ő magányos boldogságát megzavarni nem neki való, súlyos beszélgetésekkel?

Nanette-re nem is gondol Cézár, — mit tudhat az agg nő a fiatalság édes-kínos áradásairól, s ha tudott is valaha, hová porladt már a régi tudás pókhálós, vén szívében? De Nanette öreg szemén pápaszem van s a pápaszemen át jól látja a lilásbarna karikákat Cézár álmatlan szeme alatt, s az ideges mozdulatot, amellyel kissé meggörnyedve megragadja a széket, mielőtt asztalhoz ül, s a kínos, idegenszerű mosolyt, amellyel fogadja az elszórazott figyelmébe törő szavakat.

Nanette, akit Cézár mindig olyan öregnek ismert, hogy öregebb szinte már nem is lehetett, Nanette, aki télen két-három pár fehér harisnyát húz a hideg ellen, s naphosszat a perzselőtűzű kandalló előtt melengeti vértelen kezeit, Nanette, aki egyszer hirtelen elájult étkezés közben s feje a paradicsomszószos tányérba hanyatlott, Nanette, aki harminc év óta él magyar földön s csak ezt az egy fura magyar szót tanulta meg: „cinegemadár“, Nanette jól lát mindent s a kíváncsiság és részvét egyaránt arra indítja, hogy közbelépjen.

A parkban van egy elbarnult gerendákból tákolt pavillon, melynek belsejét a báró keserű humorral a századeleji devalvációkban elértéktelenedett bankókkal tapetáz-

tatta ki. A házikónak összefarigcsált pad és kecskelábú, bicegő asztal minden bútorzata, de olvasgatni, mélézgatni nagyon jól lehet benne. Nanette egy délután itt akad rá Cézárra, aki öklére támasztott fejjel böngészi breviáriumát, — vagy legalább is úgy látszik, mintha azt olvasná. De mikor Nanette apró napernyőjével megkocogtatja a gerendákat, összerezzen, mint akit messzejáró gondolatok közül riasztottak vissza.

— Qu'avez vous? Mi baj? — kérdi csipogó hangján a vénkisasszony, s minthogy tudja, mint lehet Cézárt megmosolyogtatni, előveszi egyetlen magyar szavát. — Mi baj, cinegemadár?

Úgy mondja: szinegemadár, s leül a pad végére elenyésző súlyával, mint ahogy a madarak merészkednek néha a pad végére, emberek közelébe rebbenni.

— Le mal vient à qui le cherche, — mire gondol folyton, amitől olyan hosszú lesz az orra? Azt gondolja, mi öregek vakok vagyunk? Azt gondolja, az édesanyja nem sírdogál maga miatt titokban? Szívecském, nekünk is voltak szívügyeink valamikor... még nekem is, akár hiszi, akár nem. Én is voltam fiatal... persze egy kicsit régen... Engedje meg, hogy kifújjam az orrom... az ilyen öregasszonyok könnyen elérzékenyülnek, mikor a fiatalágukra emlékeznek... Különösen, mikor már előre egy lépés, hátra egy mérföld... No se baj...

Cézárnak az az érzése, mintha egy beszélő vén madár szállt volna mellé, egy kicsit mulatságos, egy kicsit megható, nehézkes szárnyú, öreg szajkó. Talán még neki kellene őt vigasztalni, amint bizonytalan feketéjű, piros héjak közül pislogó szeme egyszerre megnedvesedik, s a hegyes orr belehajlik a nagy selyem zsebkendőbe.

— Déchargez votre coeur... — szipogja Nanette s hideg kis kezét ráteszi Cézár nagy, hosszúujjú férfikezére. — Valaki előtt csak ki kell öntenie a szívét... Bízék bennem... Én ott voltam a maga születésénél, karomon ringattam, míg a dada szárazat készített, édesgyökeret dugtam a szájába, mikor nagyon rítt... Mikor keresztel-

ték, én adtam magára az aranycsipkés kis ingecskét, amit Mária Teréziától kapott Antal báró . . . Én oltottam be magát himlő ellen, a Berényi-leánykákat is én oltottam, a Révay-gyerekeket is . . . És láttam fölcseperedni karonülőből nagyfiúvá, kamasszá, legénnyé, emberré; ma már szakálla is volna, ha nem beretválná . . . És maga egyre nagyobb lesz . . . én egyre kisebb . . . maga egyre erősebb . . . én egyre gyöngébb . . . maga egyre szebb . . . én egyre csúfabb . . .

— Nono öreg Nanette, ne pityeregjen itt, ki nem állhatom az asszonysírást, inkább elmondok szépen mindent . . .

Cézár mélyet sóhajt s hosszan eltünődik, hogy hát mi is az a minden, amit el kellene mondania. Sokáig nézi a magányos, ezüstmolyhos levelet, mely ott ingáz az ajtó előtt s valami láthatatlan ecetfához tartozik, addig nézi, amíg a szíve egészen elnehezedik s egyszerre Nanette ölébe ejtve fejét, mindent elmond:

— Szerelmes vagyok Hedvigbe . . .

S amint ezt kimondta, egy idegen nyelven, amely tulajdonkép az anyanyelve és mégis olyan távolian hangzik, s tompa lassúsággal, mintha egy ismeretlen valaki fölött mondana ítéletet, hirtelen olyan megkönnyebbülést érez, hogy szinte egészen kiürül a szíve, a feje, s szédülni kezd, mint a nagyon magas csúcsokat járó. Nanette szelíden símogatja az ölében nyugvó nagy fejet, s megerősödve, megfiatalodva s csaknem megszépülve a nagy föl adattól, hogy egy szenvedő férfit kell megnyugtatnia, szilárd s öntudatos hangon mondja:

— Nohát ez nem olyan nagy dolog szívecském . . . Majd szépen leveti a papi ruháját, frakkot ölt és feleségül veszi Hedviget . . . Persze nem szabad sietni . . . Csak szép lassan . . . nyugodtan . . . Még meg is változhatik ez a nagy szerelem . . .

— Nem . . . nem . . .

— No jó . . . Hát csak nyugodtan . . . froides mains.

chaudes amours... Egyszerű dolog ez nagyon... Oda-
nézzen...

S két kergetődző fehér lepkére mutat, amelyek kör-
ben szálldosnak a kis filagóriában s egyszer csak egy-
másra szállnak. Nanette illőnek érzi, hogy távozzék s
búcsúzóul még valami szépet akar mondani.

— Szeretnek és boldogok... boldogok és meghal-
nak...

Cézár mosolyogva nézi a lepkéket s most ő is úgy
érzi, hogy a dolog nagyon egyszerű. Szeretnek és boldo-
gok, boldogok és meghalnak. De a halál olyan messze van
s a szerelem oly örökkétartó! És közben minden csupa
boldogság, szépség és öröm — és minden olyan egyszerű!
Olyan egyszerű, hogy hangosan és boldogan nevetni kell
a dolog végtelen egyszerűségén: szinte nem is jó, hogy
minden ilyen egyszerű. Egy kis zavart, egy kis foltot ebbe
a nagy, nagy, fenyegető egyszerűségbe, egy kis kételyt,
egy kis keserűt ebbe a nagy, áradó boldogságba: mert
különben az egész olyan valószínűtlen, olyan álomszerű:
az ember attól fél, hogy egyszerre csak fölébred belőle.

*

Cézár, hogy kiönthette szívét valaki előtt, egészen
megkönnyült, mint a bővérű ember köpölyözés után. Most
már bizonyos, hogy szereti Hedviget: hiszen kimondta!
Megpróbálta gyűlölni — és nem tudta, megpróbálta el-
űzni — és nem tudta, megpróbált közömbös lenni iránta
— és nem tudott. Igen, most már bizonyos, hogy szereti
és szeretni olyan egyszerű!

És a szerelemnek ezer és ezer, soha nem sejtett apró
gyönyörűsége van. Imbolygó, varázsos fényében a csúf is
széppé változik, a kellemetlen is kellemessé, a gyötrelmes
is gyönyörűségessé. Például milyen titkos édessége van az
apró civódásoknak.

— Ez a zöldköves fülönfüggő nem jól áll magának...
Az a fonott arany sokkal szebb volt...

— Mit ért maga a fülönfüggőkhöz? . . . Mit ért maga női dolgokhoz? . . .

— Nono . . . a férfiak is értenek egy kicsit magukhoz . . .

— Hát maga férfi?

— Ejnye . . . mindjárt mérges leszek!

— Akkor miért jár szoknyában?

— Ez a szoknya az én egyenruhám. Van olyan tisztességes, mint a huszároké, vagy a . . . testőröké.

— Menjen. maga méregduda!

De a kis fulánkok, amelyeket egymás szívébe eresztenek, oda, ahol legjobban fáj, ahol viszkető emlékek, ahol sebes érzékenységek rejtőznek, az apró fulánkok édes mézzel vannak bevonva. Abban is van valami gyönyörűség, ha az, akit szeretünk, ránk üt: mégis az ő kezét érezzük és tudjuk, hogy egy kicsit neki is fáj a nekünk íájó ütés. S abban is van valami édesség, ha az, akit szeretünk, a legfájóbb helyre tapint; evvel is csak meghittebb közelségbe kerülünk, hiszen csak ő tudja, hol van bennünk az az érzékeny, rejtett pont.

Azután vannak más kínos-édes érzései is a szerelemnek, amely, úgy látszik, csupa egymással küzdő-marakvó érzéspárból áll. Milyen édes és milyen kínos például az az ideges, okatlan féltékenység, amely néha a legkülönösebb végletekbe csap.

Hedvignek van egy Cini nevű, szépszájú angoramacskája. A nagy, villogószőrű, hamuszürke cicát úrnője gyakran tartja az ölében, vagy a vállán, s gyakran cipeli a tátogó állatot mellső lábai alatt átfogva a hóna alatt. Azt is eltűri, hogy Cini rózsaszín, puha talpát nyujtózó, lusta léptekkel a mellére tegye, karcsú hátsó lábait lábának feszítse, s játszadozva átszökjön a vállán, miközben minden szál szőre reszket s szinte szikrát vet. Cézár nem szereti Cinit és ellenérzését nem is titkolja.

— Nem szeretem a macskákat. Alattomos, megbízhatatlan állatok. Nincs szívük, sem jellemük. Zsákban tart-

ják a körmüket és elfordítják a fejüket, ha szemükbe néz az ember.

— Nem is igaz... Cini nézz rám... Nézze, milyen szép kis arca van... Milyen gyönyörű nyelvecskéje...

— Cini undok... Sicc!

— Nem hallgat?... Maradj itt, Cinikém, aranyom, cicuskám, a te kis gazdádnál! Maradj itt gyönyörűségem!

— Fujj! Még meg is csókolja azt az elfajzott tigrist!

— Hallgasson, mert mindjárt megkarmoljuk! Cini, kapard ki a szemét!

Cini nem sokat kéreti magát, mérges prüsszentéssel villámgyorsan kiugrasztja „zsebben tartott“ körmét és végigkarmolja ellensége fölemelt kezét. S mint a gyerek, aki rossz fát tett a tűzre, mielőtt megbüntethetnék, nagy sebbel-lobbal elinal.

Cézár kezefején hosszú karmolás nyoma marad, mely nagyrészt csak horzsolás, de a végén véres csíkká mélyül.

Hedvig ijedten szisszen föl s bűnbánóan mosolyogva, zsebkendőjével hamar körülcavarja a sebet. És suttogva feddi Cézárt:

— Lássa, megbüntette az Isten... Mért olyan féltékeny?...

A macskakörmök csikja csíp és éget, — de Cézár nem érzi a fájdalmat s elsötétült arca szégyenlős boldogságra derül. A kis zsebkendő átfogja kezét, mint egy kedves, hűvös kéz szorítása s ím Hedvig azt suttogja: mért olyan féltékeny? Hát ki lehet féltékeny? Az, aki szeret, — aki annyira szeret, hogy nem tud osztozkodni senkivel. Hedvig tudja, hogy féltékeny rá, tehát tudja, hogy szereti. És mikor azt mondja: tudom, hogy féltékeny, ez majdnem annyit jelent: tudom, hogy szeret. Ez pedig ismét majdnem annyit, hogy: maga szeret engem és én szeretem magát. De persze ezt nem lehet így kimondani szavakkal, csak szemmel, mosollyal, a kis kéz gyöngéd és simogató szorításával. Milyen jó volna mosi két karjába kapni a

lányt, összecsókolni lábujjától homlokig és megállani vörös, lángvörös száján... Mért is kell annyit alakoskodni, rejtőzködni, fontoskodni, amíg tetté válhat az érzés? Amíg két ember le tudja rázni kétfélesége irtózatossá terhét és egygé lehet? ... Még az állat is színes tollakat ölt, nász-dalt bűg, kergetőzik, szaglászik, ha szerelmes ... Ceremóniák egész sorát találja ki, akárcsak az ember ... Mért ez a nagy köntörfalazás egyetlen hatalmas lobbanás helyett? ... Mért kell füstölőt lengetni, csengetyűzni, szent könyveket forgatni Isten imádatára, mért nem lehet leroskadni a földre és egyetlen vad kiáltást küldeni a messze ég felé? ...

*

De azután, hirtelen-váratlan, eljön a perc, amelynek villanásnyi tartama elég ahhoz, hogy a fekete égen világok zuhanjanak, a boglyák alatt párták omoljanak, a szüette parasztágyakban vén tótok szeme akadjon föl, s a szilvás zsidóéknál nyivákolva világra jöjjön a tizedik gyerek. Ritka és boldog perc: amelyben a nyelvek rátalálnak a valló, sorsdöntő szavakra, a lélek föllobban életeket bevilágító hirtelen fénnel, a külső világ pedig egyszerre elveszti valóságosságát s valami mesebeli, sohasem volt és soha vissza nem térő képet ölt. A sötétség puhább és melegebb, mint az előző és a következő percben, a messziről szálló szénailat édesebb, a tücskök bódult zenéje szívbe-markolóbb, a befüstözött lila ég villogása túlvilágibb. Senki se tudja, honnan és hogyan jön ez a perc: egyszerre csak itt van.

A fiatalok nyugtalanul barangolnak a park sötétjében. Nyelvük idegesen dobálja az apró szigony-szavakat, amelyek beleharapnak a másik lelkébe, de egyúttal közelebb is huzzák, kezük ártatlan leveleket tépdés s marcangol semmivé. Talán éppen csüggeteg, keserű érzések járnak bennük, a türelmetlen szerelem hamar kétségbeesése, de talán éppen annak a percnek nyomasztó közelítése feszíti idegeiket. S egyszerre mintha vakító fény lobbanna föl

körülöttük és bennük, lelkükben és vérükben, a világ megrázkódik s ők egymás felé szédülnek e különös ren-
gésben.

A sötétben nem látják egymás ajkának kínos-boldog vonaglását, egymás arcának fölindult sápadtságát, csak egymás testének gyöngé remegését érzik, s a nehéz, majd-
nem sóhajtó lélekzetvételt, amely átlengi hirtelen össze-
boruló csókjukat. Egy egész percig tart ez a csók és mire
fölébrednek belőle, a varázsnak vége. Szinte szégyenkez-
nek gyengeségükért. A sötét úton béka szökken lomha,
puha eséssel, a szélsodorta szénaillat édességébe új szag
vegyül a sertésólak felől.

— Hát igazán szeret? — kérdi Cézár, mintha attól
félne, hogy csak álmodta az előző percet.

— Mit gondol, azokkal szoktam csókolózni a söté-
tben, akiket ki nem állhatok?

Ó, ez a hang már nem az önkívületben karjába
hulló, vakmerő-gyáván reszkető lányé, — ez a min-
dennapok csipkelődő, évődő, fölényesmosolyú báró-
kisasszonyának hangja. A varázsnak vége, forró kezük
feszélyezetten engedi el a másik kezét: és mi lesz most?

Ezt Hedvig kérdi, okos nyugalommal:

— És mi lesz most?

— Levetem a reverendát, összecsomagolom és el-
küldöm a rektornak... vagy a nyitrai püspöknek...
vagy magának a primásnak...

— És azután?

— Mért kérdezi ezt? Azután elveszem magát fele-
ségül...

Hedvig, mintha váratlanul érné ez a felelet, kissé
összerezzen. Hát ez a fiú, ez az örök kamasz, aki álma-
tag közönyből robban tüzes táltossá, s aztán ismét visz-
zahull ernyedtségébe, hogy egy váratlan perc újból
lángolóra zavarja, ez a féligkész férfi, aki, mint a zong-
gora, hallgat, ha lecsapják a fedelét és sustorogni, zen-
geni, dörögni kezd, ha megérintik billentyűit, — ez lesz
a férje? Férje, ura, parancsolója, szeretője, pajtása; gyer-

mekei apja, élettársa beláthatatlan évek hosszú sorára? Milyen borzalmas adomány a képzelet, amely ilyen messzire lát! Milyen nagy szerelem kell ahhoz, hogy meg ne rettenjen a jövőtől a fiatal lélek! Milyen zajgása a fölindult, forró vérnek, hogy elnyomja a hideg értelem szavát! Hedvig szinte elernyed titkos gondolatának súlya alatt s halkan, hirtelen kiszikkadt torokkal kérdi tovább:

— És azután?

Cézárnak azonban nincs fantáziája: a jelen percet végtelennek érzi, halálíg változhatatlannak. Egy bölcsős gyermek mosolyával felel:

— És azután boldogan élünk, míg meg nem halunk...

— Miből?

— Ugyan, ne kérdezze ezt most... Mit tudom én?... Majd tisztázzuk ezt az apámmal és a maga anyjával...

Cézár szívéig csak most ér az a hűvös lehellet, amely Hedvig fejét már teljesen józanná tette. Arcán a kedvetlenség árnyéka küzd a boldogság fényével, amelyet oly nehéz elengedni. A varázsnak azonban alaposan vége. A félretottyánó békák megsokasodnak lépteik előtt. Valami csendes szomorúság illata leng körülöttük: s amint a világosablakú kastélyhoz közelednek, a sötét fák alatt újra és újra, ellassuló lábbal megállnak, s újra és újra megcsókolják egymást. De ezek a futó, szomorúság csókok már halaványak, mint az emlékezés egy visszahozhatatlan pillanatra...

*

József báró és a felesége csöndesen üldögélnek a kertbe hozatott nádkarosszékekben, egy magas glédicsia árnyékában. A sűrű lombok, amelyeken most érik a hosszú, vékony Krisztuskenyér, győzelmesen verik vissza a nap forró esőjét, csak itt-ott tud áttörni egy-egy vé-

kony sugár a leveleken, remegő fehér cseppekkel hintve be az árnybaborult földet s a báróné színes ruháját. A báró fanyar arccal szivarozik, — sehogysem izlik az új kincstári szivar, — s kisujjával időnként lomhán billenti le a szivar elhamvadt végét. Néha sárgás-ősz bajuszán át kifújja a füstöt s hosszan utána néz az elfoszló karikáknak, mintha titkos hieroglifek közé révedne. A báróné meg egy 1847-es német Almanach verseit olvasgatja, pápaszemmel, mert szép barna szeme gyöngül, s olvasásnál már segítségre van szükség. Csakhogy ő is többet néz a levegőbe, mint a könyvbe... vajjon mi lehet a majdnem láthatatlanul remegő üres légbe írva, ami úgy érdekli mindkettőjüket?

A fontos beszélgetéseket megelőző nehéz csönd kezd olyan fojtogató lenni, hogy a báró köhögni szeretne, mintha mellét nyomná ez a csönd, — de a torkát sem meri reszelni, mert a legkisebb zajjal vége a csöndnek és a fontos beszélgetés, amely nyilatkozással, állásfoglalással, sőt netalán cselekvéssel járhat, kikerülhetetlenül megkezdődik.

De az alkalom itt van: Ágnes, Nanette és az ifjúság, az örökösen nyüzsgő, mozgó, ficáncoló ifjúság Berényi grófék kastélyában szomszédol s ők kedvükre kibeszélgethetik maguk a szép nyárdélutánban. A báróné csakhamar be is csukja a könyvet, a lapok közé teszi a pápaszemet, s megsimítja haját, melynek ősz szálaait többé nem lehet a barna fonatok alá fésülni.

— Maga is bizonyosan észrevette, — mondja csöndesen, — hogy itt nincs minden rendjén a gyerekek körül.

A báró arca meglepett-re nyúlik, holott félig leeresztett pillái mögül maga is épp oly jól lát mindent, mint a felesége, akinek okos asszonyszeme fiuk egy mozdulatából olvassa ki a nap történetét. S maga is rég várja már rettegve a nagy beszélgetést.

— No? Mi baj van? Mi nincs rendjén?

— Cézár elvesztette a fejét.

— Ugyan, ugyan...

— Mondja, kedves, mért teteti magát vaknak? Mért van úgy meglepve? Hiszen maga is jól tudja...

— Jól van, jól van, szívem...

— Jól tudja, hogy ez a bolond lány megbolondította Cézárt is.

— Persze, persze...

— Ez komoly dolog. Veszedelmes játék. Ha itt búhosra üti valaki a homlokát, nem segít az anyai csók. Itt a fiúnk lelkiüdvössége forog kockán.

A báró búsan csüggeszti le fejét. Szeretne egyetérteni a feleségével, szeretne egyetérteni a fiával s szeretné, ha minden magától úgy történne, ahogy ő képzelem. Amíg lehetett, lehúnyta szemét, hogy ne lássa, mennyire másképp történik minden. De most látnia kell: feleségének erős akarata fölpeckeli húnyt szemét, s kényszeríti, hogy úgy lásson, ahogyan ő lát. S ő meg is teszi szívesen: hiszen ő egyszerű és józan megfontolásból ugyanazt a célt követi, amire a bárónénak exaltált és dogmatikusan mély indítékai vannak, — és érdemes-e vitázni az okokról, mikor a cél ugyanaz? A felesége azt akarja, amit ő akar, — jóllehet a fia akarata ellen sem tud szívből föllázadni. Mért is kell fölébredni az édes, bódult félálomból: milyen jó lenne még erősebben, még örökebben behunyni a szemét és semmiről sem tudni, semmit sem látni!

— A fiúnk lelkiüdvösségéről van szó, — ismétli keményen a báróné, s mutatójával erélyesen megkopogtatja a kis almanach hátát. — Cézárt papnak szántuk, Cézárt Krisztusnak adtuk s ez a fruska nem veheti őt vissza Isten kezéből... Különben is az egész bolondság... Hedvignek ma tetszik a fiú — és holnap már nem tetszik... Ma szereti — és holnap már únja... Ismerem Hedviget... Nekem elég egy mosolyát, egy mozdulatát, egy szemvillanását látnom, hogy megismerjem... Honnan is vette ezt a kacér, könnyelmű termé-

szetét ez a lány? Alajos és Ágnes lánya? ... Cézárnak persze könnyű elvenni az eszét! Neki mindig kell valami láng, ami után fusson ... De ezt a lángot nem olaj táplálja, csak szalma ... Az én eszem a helyén van ... Én majd véget vetek ennek a játéknak, beletaposok a párázsba!

— Attól tartok, hogy megégeti a talpát ... — veti közbe a báró. — Cézár makacs, önfejű ... Várni kellene talán, amíg magától ...

— Ez maga ... Várni, amíg magától rendbejön minden ... Vagy úgy elromlik, hogy nincs ember, aki többé rendbehozza ... Nem várunk.

— Hanem? Mit akar csinálni?

— Ágnesék holnap elutaznak.

— Úgy? Nem is tudtam róla.

— Még ő se tud róla. Majd este megbeszélem vele.

— És azt hiszi, hogy evvel mindent rendbehozott?

— Hedvig két hét múlva már másba lesz szerelmes. Udvarlókról majd gondoskodom. Itt van a Berényi Feri, épp ideje, hogy megnősüljön. Itt van szegény Lederer Móric, pár hónapig volt csak házas és már özvegy ... Hedvighez tapasztalt, meglett férj való ...

— És Cézár?

— Cézár nem fut olyan szekér után, ami nem veszi föl ... Az ő jegyese az Egyház ... Magának elég befolyása van: ha akarja, Cézárt holnap fölszentelik.

— És mit gondol: nem romboljuk szét a ... hogy is mondjam ...

— A boldogságát? Lehet, hogy egy ideig boldogtalan lesz. De megmentjük lelkét az örök boldogságra.

— Az örök boldogságra ... Szegény fiú ...

A báró ismét leejti fejét, olyan mélyen és csüggetően, hogy a báróné szinte megretten: talán nagyon is konok és kegyetlen az ő szeretete fia iránt s talán nagyon is idegen és igaztalanak látszó az ő igazsága a férje előtt. És azt gondolja: lehetséges, hogy van egy

más világrendszer, amelynek csillagai más törvények szerint forognak, mint a mieink, — s talán minden lélekben is más világ forog, férjében és nőében, anyáében és gyermekében, testvérében és testvérében, — s talán úgy van, hogy sehol, senki, soha nem értheti meg egészen egymást...

De ez csak filozófia — s itt az életről van szó — s az ő feje nem csüggedhet sohasem alá. A báróné ismét fölteszi a pápaszemet, fölemeli könyvét s úgy tesz, mintha könyvébe merülne. S mert a lombokon át apró fénycseppek hullnak a betűk közé, mint tollászkodó madarak sárga pelyhe, még magasabbra emeli a könyvet a fény elől, hogy még magasabbra emelhesse fejét.

*

Néha azonban a legbölcsebb tervek is elbotlanak egy tréfás kis kavicson: egy komikus szeszélyen.

Az utiládák, bőröndök, kalaptokok, kosarak már csaknem mind készen állnak az útra s Ágnes néni az utolsó nyitott bőrönd előtt parancsolgat szapora nyelvvel a szobalányoknak, hogy az alsószoknyákat hogyan hajtsák össze, a papucsokat hova dugják, Hedvig könyveinek hol lehet helyet szorítani...

S aztán egyszerre elfehéredve a szívéhez kap, egy kalaptokra csüccsen, amely nyomban palacsintává lapul alatta, s a sivalkodó fehérchselédek már viszik is az ágyba s futnak Juli néniért, aki vörösen, lihegve s bozontos bajusza alatt kurta szavakat dörmögve mássza a pirosszőnyeges lépcsőket... A beteg mellére szorított kézzel nyöszörgi:

— Jaj a szívem... csomagoljatok ki... maradunk...

VIII. FEJEZET.

A tej már rég megbőrösödött a két findzsában, a méz is hártját kapott, s az eperlekvárba darázs esett, aki megragadt lábakkal, tehetetlenül berregteti szárnyát s tekeri potrohát.

A hatalmas magyar komondor, aki a szerény kúria verandáján a reggelizőasztalt őrzi, lomhán elnyújtott elülső lábai közé szegi fejét, szemét félig lehúnyja s időnként nagyot ásít, hogy hosszú, rózsaszínű nyelve s hegyes fogai mind előtűnnek.

A veranda egyik fehérre meszelt oszlopának fején a napfényben ezüstösen csillogó pókháló feszül; a szorgalmas pók hosszú lábakkal sűrögve-forogva foltozza s bővíti hálóját, aztán gyorsan elrohan s lebegő, habos szálát hagy a levegőben.

A homályos szobákból, — a zöld zsaluk mind be vannak hajtva, — futkosás, kacagás, majd egy feldöntött szék zuhanásának lármája hallatszik ki a nagy csöndbe, amelyben egy árva rigófütty s a méz fölött bódultan keringő vadméh zsongása is zajszámba megy.

A komondor most hirtelen horkanva felszökik: felhőző fehér selymek lebhennek tova mellette s nyomban utána kemény, csizmás lépések dobognak el. Egy piros oroslánszájjal szegett ágyás szélén a csizmák utólérik a selyemtopánkákat: kis sikoly hangzik, mint egy madárka riadása, s csengő férfikacaj és kacagásba fúlva cuppognak az apró, szapora csókok . . .

Az új házások, László és Mária, hónapok óta élik idilli életüket a jablonkai kis birtokon, a csöpp urasági házban, amelynek alig van hat-hét szobája. De hiába is volna a „kastélynak“ ezer terme: akkor is szűk lenne nyugtalan jókedvüknek, ficánkoló fiatal vérüknek, — akkor is napestig szaladgálnának a kertben, mint a boldok, vagy mint a gyerekek, hintáznának az öreg diófa

ágára akasztott hintában szédülésig, s hemperegnének reszkető gyönyörűséggel a csipkés, friss, kelengyéből való, újdonszerű huzatú párnák között.

Valami különös láz, valami különös türelmetlenség szállta meg őket; hamar, hamar, élni, élvezni, örülni, boldognak lenni, mintha minden következő napot szám-lálva kapnának, vagy mintha gyermekek volnának a mezőn, akik hazafelé futván mohón és kapzsin ténnek le minden virágot, mikor feketedni kezd az ég, gyöngemora remeg a messzeségben s alacsonyan szálló, riadt fecskék úsznak a viharelőtti, komoran csillogó világosságban.

Minden csókjukban ott van a furcsa szorongás, hogy ez volt az utolsó, de aggodásukat aztán egy újabb csókba fojtják, s így vége-hossza nincs a szerelmeskedésnek. A cselédek előtt sem szégyellik magukat, az új szomszéd üdvözlésére beköszöntő falusi birtokosok előtt sem. Sőt amikor a kiszáradt patakok kavicsos, szárazgallyas medrében messze elkóborognak a hegvek között, s betérnek egy-egy sovány zabföld közepén lapuló kulipintyóba, hogy az alázatos rutén jobbágtól egy pohár kecsketejet kérjenek, a fiatal földesúr ott sem áll lopva belecsókolni a felesége nyakába a zavartan vigvorgó, s bizalmatlanul pislogó, fehérharisnyás paraszt előtt.

Végre a fiatalok libegve s éhesen reggelihez ülnek. László odahaza rosszul lett, ha nem szűrték meg eléggé a tejet: most mosolyogva emeli ki kanálával a vastag bőrt a findzsából s a veranda piros téglapadlójára lötytyenti. A komondor odasomfordál, megszagolja az étket és undorodva fordítja el busa fejét, — de nyomban két rózsaszín-orrú, fehérszőrű cicus hussan elő valahonnan, akik versengve s hangos lefetyeléssel nyalják föl az édes tejfölt.

— Már megint a földre piszkitsz, — házsártoskodik Mária és mosolyog síró kis mosolyával. Most nem is olyan csunya: fehér bőre vakítón világít ki a kivágott ruhából s fekete szeme meleg fényben ragyog. A sötét

pihék szabálytalan szája fölött szinte jól állanak neki — s szeme alatt a szerelem árnyéka fődözi el a duzzadt könnyzacskókat.

— Hadd jusson a cicáknak is, — mentegetődzik a férj, miközben erőszakot téve undorán, kortyingatja a félig kihűlt tejet. S hirtelen ravasz ötlettel a földre önti a csésze egész tartalmát. — Jertek, cicuskák, igyatok!

— Juj, mit csinálsz, útálatos! — rezzen meg az asszonyka s nagy szeme megtelik erélytelen szemrehányással, mint mikor a kisgyerek neveletlenségét feddi meg szívreható pillantással az édesanya.

— Talán haragszol?

— Haragszom . . .

— Nagyon?

— Egy kicsit . . .

— Milyen kicsit?

Mária egyik mutatóujjával kiméri a másikon, hogy milyen kicsit. Most a kibékülés csókja következnek, de az asszony hamar fölszökik az asztal mellől s befut a szobába. Fut, hogy kergessék, menekül, hogy elfogják. Adós marad a csókkal, hogy uzsorakamatot kelljen fizetnie. Földönt egy széket, — a Bécsből hozatott új bútorok már mind sebesültek, a szerelmi csaták áldozatai, — gátul vetve László üldöző lába elé, hogy annál erősebb, hevesebb, kízóbb legyen karja ölelése.

Aztán alélva rogy az ura mellére, széles nyakkendőjéhez dörzsölve fejét, s arcát megcsiklandozza az újonnan növesztett bajusz és a selymes kecskeszakáll, amelyet László francia divatlapok arcképeiről másolt. Csakhogy az elernyed, édes aléltság, amely csupán egy hosszú ölelés elteltéig tart, most átmegy egy másfajta aléltságba, — Mária teste egész súlyával dől László karjába, fehér arcára különös, tompa sápadtság ül, szája is elfehéredik s szeme nagy árnyékkal lecsukódik.

— Mi ez? — villan át a hideg rémület László szívéen. — Mária! Ne tréfálj! Hallod-e?

S dobogó szívvel fekteti feleségét egy kerevetre, hirtelen elrekedt hangon kiáltva a nőcselédek nevét. Ám tor-kát egészen összeszűkíti a döbbenet s a gyöngé kiáltást senki se hallja. A konyha felől érdes, mély női hang óbégat:

Kazut sto ne dadut
Mene za l'ubonka . . .

— Aniszja! Szofja! — üvölt ki az ablakon László, mire a danolászás hirtelen elnémul s helyette forró zsír sístergése hallatszik, — a kerten ingerlő, friss töpörtőszag száll végig.

László vörösen integet a hanyatt-homlok rohanó cselédeknek.

— Az istenfáját! Hol kujtorogtok? Ecetet! Gyorsan!

A tömzsi, sokszoknyás fehérszemélyek már talpálnak is az ecetesüveggel, hogy életre keltsék asszonyukat. László azonban jobbról-balról pofonlegyinti őket s maga tartja ecettel öntözött zsebkendőjét a felesége orra alá.

— Mária, Márka, Máriácska, — szólongatja az ájult nőt s az talán az erős szag ingerére, talán az ismerős hang bűgására kinyitja szemét. A fölnyílt szemek egy percig idegenül nézik a szepegő, pirosképű cselédek, aztán László dült arcára esnek. Mária keze megkeresi az ura kezét.

— Én azt hiszem . . . megmozdult.

— Mi moz . . . — dadogja László s egyszerre mindent megért. Ijedelme egyszeriben eloszlik s arcán boldog mosoly húzódik végig. — Azt mondd, megmozdult? Igazán megmozdult?

— Igen . . . határozottan éreztem.

— Istenem . . . látod, már rég mondom, hogy ilyen állapotban nem volna szabad folyton szaladgálni . . .

S a fiatal apa ragyogva fordul a megszeppent cselédek felé, akiknek arcán még ott piroslik öt ujja nyoma, s egy-egy ezüst forintot nyom a kötény mögül szégyenlősen előhúzott markokba.

Aztán odatérdel a felesége mellé s halavány kezét csókolgatva ezernyi becéző nevet keres számára az állat- és növényvilágból. Cicuskám, kutyuskám, mókusom, galambom, violám, gyöngyvirágom: az enyém, az enyém, mindenestől, a gyermekünkkel a méhedben, aki majd hozzánk hasonlít, egy kicsit hozzád, egy kicsit hozzám, s szép lesz, erős, okos, gazdag, tökéletes!

— Ha fiú lesz, Árpádnak kereszteljük ... jó?

— Jó ... De ha mégis lány lenne, Juditnak, a mamáról ... Mama ... a mamához szeretnék menni ...

— Ebben a meleg nyárban Budára? Azt nem engedem. Inkább haza, Beckóra. Még ma írok az anyámnak. Ő majd ellát tanáccsal.

Mária nem felel. E percben úgy vágyódik az anyja után, mint egy pityergő kislány, akinek szálfka ment a körme alá, s tudja, hogy csak a mama tudja a szálfkát túvel kivenni s fájdalmát szóval és csókkal enyhíteni. De ha a férje mást akar, — most először akar mást házasságuk alatt, — akkor őneki nincs szava, akkor engedelmeskedik a férfinak, aki gyermeket adott neki. Engedelmeskedik lesütött szemmel, megbénult nyelvvel, mint az anyja engedelmeskedett s mint a lánya fog engedelmeskedni, ha lány lesz ... Ó, bár inkább fiú lenne, akinek akarata van, aki parancsol és hódít, s akinek egy intésére eredő helyén dermed az ellenvetett, tétova női szó.

*

Zemplénből Trencsénbe az út a folyamvölgyekben is hosszadalmas és nehézkes: hintóval Kássára s onnan gyorskocsival Budára fele idő alatt utazhattak volna. A hegyi utakon itt-ott csak lépésben tudnak haladni a lovak, igaz, hogy a jólgondozott branyiszközi hágón meg úgy nekiiramodnak, hogy Mária halálra rémülve kapaszkodik Lászlóba. Szeretné megmondani neki, hogy mégis csak jobb lett volna Budára ... de csak egy félénk pillan-

tást mer vetni férje elmerült arcára, aki a szoros alakulata-t figyeli.

— Ha itt két ellenséges sereg összecsapna: mindkettő-nek el kellene pusztulnia... — mormolja László, régi tereptani órákra emlékezve. — Nem szeretnék akkor itt lenni... Biztos halál.

— Ne beszélj a halálról, úgysis félek, — rezzen össze Mária s behúnyva szemét, még erősebben kapaszkodik az ura fehér porköpenyegébe. — Beszélj valami vígat... Vagy énekelj...

Lászlónak szép hangja van s szeret énekelni. S nem is sokat kéreti magát, egy percig tünődik, hogy mit énekeljen, aztán rágyujt egy régi bécsi gassenhauerre.

Brüderlein fein, Brüderlein fein,
Musst nur ja nicht böse sein!

A négy fekete ló patkója csattog az úton s a kocsis, akiből csak zsíros posztókabátba bujtatott széles háta s rég nyiratlan, vörhenyes haja látszik, meg-megcserdíti ostorát. Magas fenyőfák közt visz az út, s az erős, balsamos fenyőillat elvegyül a fől szálló por száraz szagával. Néha megrebbe egy örökzöld ág: a kis fenyőrigó, aki okos szemével figyel a sűrűségből, a kerékszörgésre ijeden tovahessen. Messziről a Tátra havas, csonka ormai füstölögnek, — s amint lefelé futnak a szerpentin, hirtelen eltűnnek a szálkás csúcsok, mint ledőlő kémények. A nap is félig már alámerült a fák csipkés csúcsai mögött, mintha valami nagyváros kövirágos, égbenyúló tornyai takarnák.

Ó, régi szép bécsi délutánok! Bódító, gázfényes esték! Bátornézésű, karcsúra fűzött, selymes dámák! Bodrosszakállú, tarkamellényes, cilinderes gavallérok! Hangversenyek, színházak, mulatók, vendéglők, kávéházak, kirándulóhelyek, Apolló, Práter, Burgbástya, Kahlenberg! Hogy szédültek a külvárosi színházak művésznői, ha a kulisszák mögött feltűnt egy-egy ifjú gárdista mol-

nárszínű frakkja! Hogy rohant a pincér a pezsgősvödörrel, ha csörömpölő karddal, kart-karba fűzve lebotorkáltak holmi mulatóhely földalatti helyiségébe! Hogy neki-szilajodott a zenekar, ha a karmester észrevette a táncosok közt a vöröshajtókás, fehérgombos hadnagyocskákat! Mennyi szép délután! Mennyi szép este! Mennyi szép éjszaka! Vajjon Görgey mit csinál most? Hát Starhemberg Pista? Hát Piller Tomi? Az persze most István főherceg mellett raccsol, aki rövidesen nádor lesz, s akkor Tamás csillaga is főragyog. Ezt a nótát is ő szokta recsegtetni:

Brrrüderlein fein, Brrrüderlein fein,
Musst nurrr ja nicht böse sein!

Milyen szép, bolond, furcsa este volt az, amikor Alajos bácsiékkal találkoztak valahol, valami mulatóhelyen... szegény Alajos bácsi! Milyen szigorú és fegyelmezett volt akkor is, a mosolygó, gondtalan, könnyelmű mulatozók közt! A tekintete milyen hideg, a szava milyen szabatos... brrr! De ott volt Hedvig is... úgy hiszi, táncolt is vele... persze, hogy táncolt és mintha... vagy semmi se történt? László előtt egyszerre megint ott repdes a túlságosan piros, kicsi száj, bolondosan, kívánatosan, forrón és lágyan. Nem, nem csókolta meg... Kár, kár... és most már soha... kár, kár...

De hiszen itt van Mária, édes kis felesége, édes kis szeretője, — a gyermeke anyja. Csak le kell hajolnia egy kicsit, két ujjával fölemelni az állát és rátenni ajkát az asszony alázatos ajkára... A vidám nóta véghetetlen strófáinak egyikénél elakad, — csak a lópaták dobognak ütemes csattogással a csöndben, — de amint lehajol Máriához, nem az ő ismerős csókjának ízét érzi, hanem egy más csókét, amelyet soha el sem csókolt...

A beckói kastély konyhájában még jobban susorog a munka, mint ezideig: a kémény még feketébben és sűrűbben ontja a füstöt, a fazekakban és lábasokban még izgatottabban és hangosabban fortyognak, sercegnek, siseretegnek az étkek, a gyúrófa vad sietséggel hengereg a tésztákon, a mákot tompán dobogó famozsárban törik, a süvegcsukrot baltával verik szét, a tejföl egy fölborult ibrikből fehéren csorog a kőpadlóra, a Révay báróék kölcsönvett szakácsa zsíros lángoshoz hasonló hatalmas tenyerekkel épít egy csodálatos tortát, a konyhalányok fejevesztetten szaladgálnak, mintha égne a tető a fejük fölött, s Juli néni piros foltokkal az arcán és a karján, reszkető kebelrel dörgi parancsait.

László és Mária megérkeztek.

Ágnes néni egy órával azután, hogy a négy fehérre porozott fekete paripa fáradt trappban bedobogott a park kapuján, fölkelte és kijelentette, hogy teljesen egészségesnek érzi magát, de néhány napig még okvetlen együtt akar maradni a fiatalokkal.

Hedvig kétszer is megcsókolta a hintóból lankadtan kiszálló Máriát, — László csókjait csókolta le róla, — s magában nyomban megállapította, hogy az asszonyka csunyább, mint valaha; az arca duzzadt, a foga sárga, a nyaka vékony s a dereka vaskos.

József báró meghatottan ölelte keblére Lászlót és a menyét. Végre össze lehet ütni egy hatos ferbli-partit: László, Cézár, Geiza, Berényi Jankó, Révay Józsi — ez utóbbi kettő szomszéd földesúr — és ő... mert Dénest még nem lehet ilyen komoly dologba belevonni, a nők pedig egyáltalában nem valók a zöld asztalhoz.

A báróné egy pillantásra észrevette, hogy télre nagyanya lesz, — még mindig szép, töretlenfényű, fiatal szemét elborította a könny és azonnal bizalmas sugdolózásra vonult vissza Máriával.

Cézár a bátyja arcába nézett, mint valami tükörbe, s gyorsan végigkereste a hasonló vonásokat, de sem a sze-

mük, sem a hajuk, sem az arcőrük színe nem egyezett, legföllebb a fejforma, az orr hajlása, a mosolyuk . . . S titokban megszágyenülve érezte, hogy a bátyja szabályos, nyugodt, férfias és mégis lány szépségéhez képest az ő külseje zavaros és tökéletlen.

Így hát a fiatal pár váravárt megérkezésének elég különböző hatása volt.

És most mindnyájan titkos gondolatokkal, fojtott vágyakkal, lappangó félelmekkel, ijedt féltékenységekkel, szégyelt reményekkel, nyugtalan várakozásokkal járnak-kelelnek, esznek-isznak, mosolyognak és beszélgetnek, muzsikálnak és civakodnak, kártyáznak és pipáznak a tágas házban: mint egy maszkabálban, ahol az arcokat fekete lárva fedi és senki sem tudja bizonyosan a másikról, hogy kicsoda.

A megkezdett mondatok gyakran félbeszakadnak, a pillantások bizonytalanok, a mozdulatok kapkodók: valami van a különben oly békés ház levegőjében, ami ránehezedik mindnyájukra, úgyhogy csak nagy erőfeszítéssel tudják a mindennapi gyanutlan egykedvűség tátszatát fenntartani.

A magányos és párosan őrzött titkok kísértetiesen megdagadnak a lelkekben, szinte önálló lényekké válnak: szörnyekké, amelyek avval fenyegetnek, hogy a látszólagos szép nyugalmat, a külszínre jól elrendezett családi békét undok testükkel előhengeredve, bős fujtatással fölforgatják és megrontják. László nem mer Hedvig szemébe nézni, mintha valami rettenetes közös bűn emlékét őriznék. A bárónét idegessé teszi a lány minden szava s alig tud indulatain uralkodni, hogy hangosan az arcába ne kiáltson. Az öreg báró, szemét lehunyva, komoran fujja a pipafüstöt maga köré. Mária egyszerre úgy érzi, mintha az ura titkolna valamit előtte — s esténként, mikor visszavonulnak, nyűgösen vallatja Lászlót, míg az egy elharapott kiáltással ingerülten rá nem mordul, — erre szepegve s hunyászkodva elhallgat, de lelkében még csak keservesebben érzi, hogy az urának titka van előtte.

Cézárt különös szorongás betegíti, — napról-napra egyazon álma van: egy hosszú folyosón, ahol már járt valaha, de talán mégse járt, kerget valakit, aki Hedvig, de mégse Hedvig. Ő papi ruhában van, amely akadályozza különben is furcsán elnehezült lábát s az, akit üldöz, egyre messzebb kerül tőle a folyosó bizonytalan, zavaros csatornájában. S egyszerre nincs sehol. Ekkor látja saját magát, amint nyugtalanul benyit a folyosóról nyíló ajtókon, s határozatlan nagyságú termekbe jut. Egyik teremben Konkoly Kelemen magyaráz valamit latinul, — de előtte egyetlen tanítvány se ül. A másikon Szuppán főtisztelendő harmoniumozik s énekel, — hangja olyan ismerős és mégis olyan idegen, hogy megfagyasztja a szívben a vért. A harmadikban a győri püspök ebédel a kánokokkal s amint meglátja őt, széles intéssel invitálja az asztalhoz, — de amint az ételbe harap, semmi íze sincs a pompásnak látszó falatoknak... Egyszer itt, egyszer ott szakad meg az álom, néha még tovább is van, megjegyezhetetlen, kusza képekben folytatódik, — de mindannyiszor csüggedt, nehéz érzéssel, hideg szívvel ébred föl belőle, mintha valamit elvesztett volna s maga sem mer rá emlékezni, hogy mit.

Egyedül Hedvig az, aki ebben a nyomott, ideges levegőben megőrzi szokott fesztelenségét és temperamentumát, — de még az ő nyugodt nyugtalanságában is van valami erőszakolt. Fecseg, nevet, kacérkodik és zongorázik, — de hangulatai gyorsan változnak s néha kábítóan sokat fecseg, vitorán s kifogyhatatlanul, máskor meg órákhosszat zongorázik, tompa némaságba burkolózva. Anyja már jól tudja, mit jelent ez: érti a lány szeszélyeinek nyelvét, mint a bálozó bakfisok a legyező-nyelvet. Szeretné is kedvére meghányni-vetni vele a dolgokat, — egy este, közvetlenül lefekvés előtt, vagy kora reggel, mikor az ágy halk roppanásai jelentik, hogy Hedvig álmatlanul forgolódik a szomszéd szobában, — ha a lánya nem volna némely tekintetben olyan hozzáférhetetlen, olyan hénítón idegen.

Cézár pedig, mint a köszvényes láb az időjárást, megérzi Hedvig derűtsége mögött a közeledő vihart. S egy bizalmas percben nehezen szóra nyíló szájjal, de mégis csak megkérdezi:

— Maga egyszer azt mondta, hogy valamikor szerelmes volt Laciba?

— No és?

— És most?

— Mi van magával? Talán féltékeny?

— Nem tehetek róla: igen.

Hedvig sokáig hallgat, aztán egyszerre fölnevet.

— Nohát megnyugtatom. Ha az ember nyíltan bevallja valakinek, hogy szerelmes volt ebbe vagy abba, akkor az a szerelem már halott. Az élő szerelem néma, szégyeljük és takargatjuk, mint valami bűnt... Igen, amikor hangosan beszélünk elmult szerelmekről, akkor már...

— De ha a régi sebek fölhasadnak...

— Az én sebeim jól be vannak forrva... Nyomuk sincs... Nem engedem, hogy legyen...

— És... úgy-e, cseppet sem hasonlítunk egymáshoz?

— Elég volt ebből az ostobaságból...

— Hát szeret?

— Csacsi...

— Sose gondoltam, hogy a szerelem ennyi szenvedést okoz. Azt hittem, csupa önfeledt öröm...

— Vannak, akiknek az. De mi kicsit érzékenyebbek vagyunk a kelleténél: a mi számunkra az öröm is csak megfélelkezés a fájdalomról...

— Lássa, Laci meg Mária egészen más fából vannak faragva...

De Hedvig hirtelen eltorzult arccal fölkiált:

— Ne beszéljen róluk... Ne beszéljen...

— Nono, szivecském...

— Csókolj meg... Csókolj... Csókolj...

Cézárt mégsem nyugtatják meg egészen sem a szavak, sem a csókok. Ezeknek a szavaknak, ezeknek a

csókoknak mintha kettős értelme volna: a szavak igazságát meghazudtolja a hang elfogódott, leküzdhetetlen remegése s a csókok... a csókok vajjon kinek szólnak?

*

Egy langyos nyári estén kiviszik az asztalokat a parkba, hosszú sort raknak belőlük a sötétedő lombú fák alatt s leterítik vakító fehér abroszokkal, megrakják csillogó bécsi porcellánnal, szivárványos cseh üveggel, tompafényű angol ezüsttel s frissen szakasztott virággal, amely a magyar földből hajtott ki gyöngéd és izzó színekkel, fűszeres és lágy illatokkal.

A park útjain hangos, idegen beszéd, ismeretlen kacagás rebbenti szét az örökösen sétáló, billegő darvakat: a vacsorára hivatalos néhány szomszéd birtokos-család is, — persze csak az arisztokrata birtokosok. Itt vannak a Berényiek: a pocakos, kopasz János gróf, akinek csak a tarkóján csüng néhány szürke csimbók, száraz, nagyothalló feleségével, egy behemót, bajuszos, oroszánhangú kamasszal, továbbá három keszeg leányával, akik mind sápadtak és szeplősek, s a legnagyobbik vért köp; aztán az öreg, fehérszakállas Révay József báró, két keménymarkú, feketeállú, szúrónézésű fiával s a kisebbik fiú feleségével, egy piros, pelyhes, őszi-barackarcú mosolygó fiatal nővel.

Megjött Eduárd is Budáról s nagyban politizál Geizával, holott a három Berényi-lány folyvást ott settenkedik körülötte s szeretne valamit hallani az új, fiatal főherceg-helytartóról, aki most az országot járja, s talán Trencsénbe is ellátogat. Ágnes néni azonban csakhamar kárpótolja őket kimeríthetetlen pletykakészlete javával, — Ágnes néni mindent tud, amit az országban tudni lehet, még pedig titokzatos életű és sehol sem szívesen látott Józsi bátyja révén, aki a magasabb körök pletykáiról az udvart is informálja.

Hedviget sem az ismeretlen politika, sem az úntig ismert pletykák nem érdeklik, — éhesen megy a kony-

hára, hogy a késlekedő vacsora után tudakozódják. Ott reszketeg cukorvonalakkal éppen egy hatalmas tortára rajzolja a kölcsönkért szakács a Mednyánszkyak címerét, — az asztalon huszonhárom gyertya hever, sápadtan várva, hogy a tortába dugják s meggyujtsák őket. A torta Cézaré, — Cézár születésnapját ünnepli a díszes lársaság.

— Juli néni! Mi van avval a vacsorával? Éhen veszünk...

— Eszünk már, kezitcsókolom, eszünk mindjárt, csak a torta...

— Ez hát a torta? ... Remek...

A szakács büszkén és zsírosan ragyogó arccal, megelégedett, apró cickányszemekkel kanyarít művére egy utolsó cukorcikornyát. Hedvig azonban nem a tortát bámulja, hanem a huszonhárom gyertyát... Huszonhárom gyertya: huszonhárom év... Gyerekkor. Ő kettővel több. Milyen nagy különbség volt ez valamikor!... S milyen nagy különbség lesz valamikor!... Az ifjúság szédülete persze elsöpri az egykét év különbséget. De majd ha az első ráncsal, az első szál ősz hajjal ül a tükör előtt... S Cézár, még ragvogón és fiatalon, egy nap elfojtott döbbenettel ismeri föl felesége új, elváltozott, fonnyadni kezdő arcát. Fiatal férj, öreg feleség... Férj-feleség... Hát valósággal itt tartanak?... Nemcsak játék volt az egész?...

— Tálalunk, kezitcsókolom...

Az inas döngő ütésekkel, szaporán veri a bronztányért.

A fák között színes lampionok gyúlnak ki, evőszközök csörömpölnek, poharak csengenek, s néhány percig mindenki néma: az étkezés áhitatos ceremóniája kezdődik... Aztán valaki nem bírja tovább, suttogni kezd a szomszédjával, még valaki szól, s egyszerre halk morailás, kacagás váltia föl a némaságot. Már nem hallatszik, hogy a háziúr lábánál kedves agara hogyan ropogtatja a gyöngé csontot, nem hallatszik, hogy az izgatott

cselédek halkan civakodnak a tálalóasztalnál, s észre sem veszik, hogy pirosnadrágos cigányok lopakodnak elő a kastély felől s tisztes távolban az uraságotól hangolni kezdenek.

László a legnagyobbik Berényi-lány és Hedvig közt ül, sokat eszik, még többet iszik, s egyforma kedves mosollyal bókol jobbra és balra, a szeplős grófkisasszonynak és szép kis unokahugának. Hiszen úgymint mindegy! Céljai csak odáig terjednek, hogy mindketten elragadónak, vagy legalább is kedves fiúnak ítéljék, — a férfi-hiúságnak ennyi elég, — s tovább semmi! Mária szemközt ül vele a virágos asztalnál s néha egy-egy mosolyos pillantást, pillanatnyi mosolyt váltanak, — ő minden! Nem számítanak a szép szavak jobbra és a szép szavak balra, — legszebb szava, a szerelem szótlán dobogása Máriáé.

A torta az asztalon van, s benne a huszonhárom gyertya, pezsgő habja csorog a poharakba, az öregurak pirosak az italtól s kifogytak a szónoklatokból, — Cézárnak végre nem kell egyre-másra fölugrálnia és körbe járnai a poharával, hogy megköszönje a köszöntéseket.

— Huszonhárom gyertya... — réved Hedvig a pislogó lángocskákba, melyeknek egyberemegő sárgás, ködös fénye mégis nagy udvarral világít. — Mi az a két év?... De negyven meg kettő... ötven meg kettő?...

S hirtelen Lászlóhoz fordul, elkergetve a jövő fájdalmas képét egy ideges szájmozdulattal, hogy a multtal gyötörje meg magát.

— Emlékszik?... Bécsben egyszer... táncoltunk egy fordulót...

László arcán végigfut egy megütött rándulás.

— Igen, emlékszem... Az öcsémet dicsérte... hogy milyen szép kölyök...

— Úgy? Erre nem emlékszem.

— De. Cézáról álmodozott...

S már gondtalanul nevet, de közben egy önkéntelen szemvillanással végigkutatja a lány arcát, hogy az

vajjon hogyan emlékszik arra az estére s milyen érzést, milyen ízt hagyott benne? ... Ám Hedvig arca semmit sem mond, legfeljebb a hangjában van egy csöpp ingerültség.

— Úgy látom, maga még jobban emlékszik arra az estére, mint én ... Pedig én emlékszem ...

S nagy szemét ráveti Lászlóra, akit azonban e pillanatban a másik oldalra von a Berényi-kisasszony hangja, amely vékonyka és nyúlós, mint a rétestészta.

— Milyen pezsgő ez? Pozsonyi? Vagy francia?

— Francia, francia ...

— Akkor igyunk belőle!

— Egészségére!

S László kissé pityókos nevetéssel újból iszik s tölt a szomszédos poharakba is. Hedvig szeme még mindig rajta függ s ő visszanez ijedt-vakmerőn.

— A bécsi táncra! Eltáncoljuk még egyszer?

— Jó ...

A háziasszony már asztalt bontott, az urak parázsló szivarral a szájukban s ételtől-italtól elnehezdedve nézik a csillagos eget. Mária álmosan üldögél egy karosszékben és Nanette-tel suttog titokzatos dolgokról, — de szeme az ura után jár, aki fürgén s bizsergő fejjel rázza ujját a csöndesen zümmögő cigányok előtt.

— Ácsi! Valcert! Trallalla, trallalla ...

S egy kicsit divatjamult Lanner-kerिंगőt dudol, amely vagy nyolc évvel előbb járta ... A tenyeres-talpas Révayak már forognak is a sápadt Berényi-lányokkal, Cézár, aki papi civilben van, a piros kis Révay bárónét kéri táncra ... A legnagyobb Berényi-lány, zsebkendővel a szája előtt, Geizára marad, aki lihegve suttog fülébe a közeli választások esélyeiről ... Eduárd, miután a sógornője kosarat adott, izgatottan topog a majomszigeten, az egykedvű Dénes és a melák Berényi-fiú között, s azon gondolkodik, hogy fölkérje-e a süket, öreg Berényi grófnét. De az apja megelőzi s az öreg

pár hangos biztatások közt illegeti magát a jólábú, frissvérű fiatalok között...

László bódult fejfel fogja át Hedvig halcsontos derekát s száll-szédül vele valamerre, a szeszélyes irányú lépések végtelen iramában, maga sem tudja merre. Nem tudja, hogy ő vezeti-e a lányt, vagy a lány, akinek meleg lehellete ott imbolyog az álla alatt, őt, nem tudja, hogy a füstösképű, bozontosszakállú, hajlongó cigány zenéje kergeti-e lépteit, vagy a lázadó, öntudatlan, kormánytalan vér, nem tudja azt sem, vajjon az a Mednyánszky László szorítja-e magához Hedviget, akinek felesége sápadtan ül egy karosszékekben, bölcs asszonyok között, méhében születendő gyermekével, vagy az az ifjú, csupaszarcú gárdista, aki éli a szabad és felelőtlen ifjúság rabló-életét, aki előtt nyitva áll minden út, aki ifjúsága, szépsége, gazdagsága jogán eleve feloldozást nyert minden bűn alól.

A forgó tánc ritmusában lengő lába egyszerre megbotlik s megállni kényszerül: Hedvig is megállt s egészen hozzásimult melléhez. De hol is vannak? A zene zsongása mintha nagy messziről szűrődne felénk, a táncolók zibongása elhal, s az ünnepi lampionok fénye alig sejthetően csillog a távoli lombok között, — ott állnak a park egy sötét, elhagyott útján, s csak a tücsök ciripel titokzatos trilláival lábuknál.

— Nekem még jár magától... még jár valami... — mormolja László és karja keményen fonódik a lány teste köré. Mellén ott érzi Hedvig keblének kemény halmait, s tarkóján selymes, meztelen karját, s szája alatt forró lihegését.

— Laci... hát mért nem... mért nem akkor...

— Nem... nem szabad... — suhan át a férfi mámoros agyán egy tiltó gondolat, de csak annyi időre akasztja meg kiömlő vágyát, mint a zuhatag vizét egy útjába vetett kavics. — Nem szabad! Szabad! Mindent szabad! Nekem még jár akkorról, amikor minden szabad volt!...

S mire visszatáncolnak a többiek közé, már polkát húz a cigány, idegen, hideg zenét, amihez nincs közük, s ők kétségbeesett boldogsággal engedik el egymást.

— Menjen... menjen innen messzire... sohasem szabad látnunk többet egymást... — suttogja Hedvig lázasan. — Menjen vissza a feleségéhez... a gyermekéhez, aki meg fog születni... Menjen... és én is elmegyek... sohasem szabad látnunk többet egymást...

László fehéren s szédülten áll a táncoló párok közt, olyan megsemmisült érzéssel, mintha valahol elhibázta volna egész életét, — állkapcsa remeg a felindulástól, s vele a kis franciás kecskeszakáll is. Észre se veszi — s Hedvig nincs sehol... Elment már is?... És sohasem látják többet egymást?... Körülötte hetyke párok keringenek, sebesen, a cigány nyírettyűje gyorsan szalad a húrokon, a pikulás malachangon sivalkodik, s a cimbalmos szaporán veri üres hordóra állított cimbalmát... Bolondok ezek, hogy még mindig táncolnak?... S ezek, hogy még mindig muzsikálnak?... Ki mer itt vigadni, mikor őbenne üszkös máglyák roppannak össze?

— Ácsi! — kiáltja rekedt süvöltéssel. — Vége a táncnak!

A kondorhajú primás ijedt s bamba mosollyal merzsi csibor-szemét a részeg báróra, de mert a táncosok nem hagyják abba a táncot, reszkető kézzel szalajtja tovább vonóját a hegedűn.

— Nem hallottátok? Vége a táncnak!

— Ne bolondozz, Laci!

— Becsípett... Fektessék le...

— Mi az ördögöt csinálsz? Térj magadhoz!

László azonban kinyújtott karral félretolja a hozzá siető öreg bárót s a többieket, aztán egy ütéssel kiveri a primás kezéből a hegedűt, hogy a cigány állán kiserken a vér, s egy rúgással izzé-porrá zúzza a sötétsárgára sápadó brúgós hangszerét.

— Vége a táncnak . . . vége a táncnak . . . — motyogja hirtelen elcsöndesedve, s zihálva roskad egy székre, tenyerébe ejtve fejét. S tűri, hogy a bikaerős Révay-fiúk székestül fölemeljék és becipeljék a kastélyba, s nem bánja, hogy utánasiető felesége reszkető tagokkal, elfehéredett szájjal suttogja nevét és simogatja csapzott haját, s avval sem törődik, hogy odalenn a parkban most már valóban vége a táncnak, — a háziak s a vendégek egy ideig még próbálnak eltréfálkozni, elnevetgélni Laci felett, de szívükön valami nyomasztó érzés ül, amely tompává teszi nevetésüket és ízét veszi évődéseiknek.

*

Másnap reggel László és Mária elindulnak Budára. A háznépe, — kimerülve a tegnapi mulatságban, — még alszik, csak a báróné áll, a reggeli fényben nagyon is megviseltnek látszó arccal, s a kerekek gördülésének borús zajára kitörő könnyekkel a kastély előtt s Nanette tipeg szipákolva a keréknyom után a nagy kőcímerrel ékesített kertkapuig.

Ágnes néniék még maradnak egy napig, — de az ő szobáikban is sürgösen csomagolnak, készülődnek. Cézár egész nap izgatottan lesi az alkalmat, hogy Hedviggel beszélhessen, — végre is így nem válhatnak el, minden dolgot tisztázatlanul hagyva. Igaz, ő a hibás, hogy még nem csomagolta be a reverendát s nem küldötte el az esztergomi érseknek, s még a mamával se szólt, a saját szülei-vel se közölte szándékát. Annyi bizonyos, hogy édesanyjával nagy harca lesz, kegyetlen csalódást fog neki okozni; talán már sejt is valamit, szívét már szorongatja a féltés és kétségbeesés; hogy elsápad, ha esténként elébe lép, hogy jóéjszakát kívánjon s megcsókolja kezét, s hogy reszket ez a fehér kéz, mikor végigsimítja fia aranyszőke haját, melyből már kinyírták a pilis kicsiny, alig észrevehető karikáját.

De Hedvig csak csomagol, csomagol, fakó arccal, értetetlen sietséggel, s körülötte az anyja, a szobalányok, —

egész nap nem lehet hozzáférni. Gondosan, de öntudat nélkül hajtogatja össze selyem- és tafotaruháit, csipkekendőit, mantilláit, gyapjúalszoknyáit, hosszúujjú ingeit, fodros bugyogóit, — mindezek a holmik olyan ismerősek, csak aki viseli őket, azt nem ismeri, azt vesztette el a tudatából, — önmagát. Ha közben-közben fölrémlik előtte mindaz, amit az utolsó hetekben átélt, úgy érzi, hogy nem is vele történt: olvasta valahol, valami regényben, amelynek költött alakjai, most, hogy becsukta a könyvet, sápadtan távolodnak tőle. Igen, csak regény volt Cézárral való szerelme, eseménytelen napok szórakozása, amelynek végére ért s most ráhajtja a fedelet s a sarokba hajítja... De László más! Lászlóra gondolni még ebben a bódult öntudatlanságban is fáj, mint ahogy valósággal fáj, ha rossz álomban saját karunkba harapunk. Úgy fáj az elrontott multra, a vigasztalan jövőre gondolni, — legalább most, az elszakadás csuromvéres óráiban, — hogy Hedvig akarata ellen fölszisszen a fájdalomtól.

— Mi az? Mi történt? — sikolt föl az anyja, s riadtan emeli föl fejét egy utazóláda mélyéről.

— Semmi, mama... megszűrt egy tű... megkarcolta az ujjam hegyét...

— Úgy megijesztettél! Úgyis beteg vagyok, még csak az kell az én szívemnek, hogy minden karcolásnál halálra ijessz...

— Majd jobban vigyázok, mama...

S az úti készülődések folynak tovább és Hedvig még jobban vigyáz, hogy remegő száját senki se lássa, s néma sírását senki meg ne hallja.

Az étkezések mégis lekényszerítik az ebédlőbe, ahol egy sor elmosódó, halvány arcot lát maga körül, s mintha ezekből az arcokból villogó szemek néznének a lelkébe, gúnyosan s kíváncsian. De senki se szól hozzá egyenesen, senki se kérdi meg, mi bántja, — esznek, isznak, fecsegnek, önzőn, hidegen, kegyetlenül.

Vacsora után, amint a pirosszönyeges lépcsőn macska-

léptekkel siet vissza szobájába, Cézár végül türelmét vesztve utána fut.

— Mi ez? Mondja? Elmegy? Elhagy? Csak így?

Hedvig kelletlenül áll meg, a karfába fogózva, arcát a bosszúság és szánakozás felemás vonása torzítja el. Talán azt képzelte, hogy Cézár, különös érzékenységgel, magától is megérzi azt, ami övele és őbenne történt, s nem lesz szükség mindkettőjüknek gyötrelmes magyarázatokra. Vagy talán azt hitte, hogy Cézárnak is csak regény volt szerelmük, s a könyvre ő is közönnyel hajtja a fedelet, visszatéve a polcra, mintha semmi sem történt volna. De nem: Cézár indulattól reszketve s fehéren áll előtte, s szemében fény villog, amely félig még csak bizonytalan s könyörgő kérdés, de félig már kitörő harag. Hedvig, mintha a szavakat iszonyú mélységből kellene felgördítenie, előre rettenetes fáradságot, szinte restséget érez, — de tudja, hogy beszélni kell. Beszélni kell, mindegy akármit, csak az igazat nem...

— Nézze, Cézár... nem gondoltuk végig a mi dolgunkat... Maga álmok közt él, mint egy kisgyerek... Azt hiszi, hogy csak úgy nekiindulhatunk az életnek, mint a mesebeli kislány, meg a mesebeli kisfiú a mesebeli erdőnek, aztán majd elérünk valami kacsalábon forgó várba... Holott ránk nem vár még csak egy szerény kúria sem... Magának sincs anyyija, nekem sincs anynyim, amiből rangunkhoz méltón megélhetnénk... A maga szülei semmi szín alatt nem támogatják a házasságunkat s maga csak annyi vagyont fog kapni, amennyi törvény szerint megilleti... A mi vagyonunk meg a fiúké... Nekem csak...

— Lári-fári! Nem szeret! Hazudott! — vág közbe Cézár türelmetlenül és hangja remeg az izgalomtól. — Azt hiszi, elhiszem ezeket a kifogásokat? Ha elhinném, akkor... akkor egy szavára se volnék tovább kíváncsi! De itt történt valami...

— Jöjjön föl a szobámba... vagy nem... menjünk le a kertbe... itt a lépcsőházban ne csináljon jelenetet...

Hedvig elereszti a karfát, amelybe eddig görcsösen kapaszkodott, s fut le a vörös lépcsőkön, mintha izzó parázson úznék. S már kinn is vannak a langyos nyári éjszakában, amelynek puha feketeségét csak ködös derengéssel tudják átítatni a mennyei gyertyák milliárdjai. Lábuk öntudatlan emlékezéssel viszi őket ugyanarra az útra, amelyen nemrég még szédülten s vágyakozva ért testük egymáshoz, fölperzselve minden aggályt és idegenséget, s amelynek alacsony sövényéből nemrég még láthatatlan kezek nyúltak ki, hogy egymás felé lökjék, taszítsák a bódult fiatalokat.

Az emlékezés Cézár lelkéig csap s ingerültsége kétségbeesett megindulássá olvad.

— De hát mi történt? — kérdi szinte könyörögve s könnyesen. — Egyik napról a másikra? ... Az igazat mondja meg! ... Mi kifogása van ellenem? ... Hibáztam valahol? ... Kevés vagyok magának? ... Tettem valamit, ami ...

Hedvig sem tud erős maradni, — e gyermekes kétségbeesés megborzongatja s maga is hirtelen olyan sötét kétségbeeséssel látja sorsát, hogy a könny előnti szemét. Mit is tett? Megcsalta ezt a fiút és megcsalta önmagát — és nincs lelke folytatni a csalást. Bűnt követett el: összetört egy emberi lelket, s most riadtan áll előtte, mint a kis cseléd az összetört bögre cserepei előtt ... Vagy nem is ő a bűnös? ... Hiszen ő nincs is, eltűnt, meghalt, hogy lehetne hát bűnös? ... Igen, Cézár tett valami rosszat, valami nagyon rosszat ... de mit? Csak azt, amit a pincér a pesti vendéglőben, a kürtös a kolozsvári postakocsin, a matróz a bécsi hajón, a kapáló barát a beckói kolostorkertben ... Hogy László vonásait viselte ... Hogy merte?

A lány szinte háborodott mozdulattal simítja végig halántékát, — s elvesztve hatalmát a kimerült idegek felett, s a rejtegetett gondolatok s álorcás érzések felett, hirtelen rekedten s majdnem gyűlölettel kiált föl:

— Mit tett velem? Hiszen maga nem az, akinek hittem ...

És ez az ijesztő, örült kiáltás olyan lázas, beteg fény-nyel világítja be lelke homályos, kusza síkjait, hogy a fiatalember kénytelen mindent megérteni. Egy pillanatra úgy érzi, mintha irtózatossal ökölcsapással szíven vágták volna: szinte megszedül az elrebbent szavak kemény, mászás ütésétől.

— Értem . . . — dadogja kábán s az agyán fekete vérhullámok csapnak át. De a lány szavai zöldes, komor fényvel sütnek a sötét függönyökön keresztül. Igen, ezt meg kell érteni, hiszen mindig is gyanította. László, csak László. S ő csupán játékbábú volt. A hangja kemény s rekedt, mikor megismétli: — Igenis. Megértettem.

Fejét lehajtja s érzi, hogy az arca tűz és láng. Hedvig zúgó füllel is hallja nehéz lélegzését s lassacskán ő is megérti, mi megy végbe Cézárban. Tompa lelki zsidbadtsága riadt nyilalással enged s hirtelen jeges ijedtséggel retten föl kábulatából.

— Istenem, mit tettem? — verdes végig benne hideg szárnyalással az önvád. S már készen a macska-hízelkedésre, a doromboló menekvésre a büntudat elől, megragadja Cézár mindkét kezét és fojtottan rebegi: — Én nem akartam semmi rosszat . . . Én nem tehetek róla . . . Nem szabad haragudnia . . . Úgy-e, nem haragszik? . . .

— Nem, — feleli Cézár titkolt, szenvedő haraggal. Lelke hideg és meleg egyszerre: hideg a megkínzott, ágaszkodó gögtől és meleg a megalázottság, a megvesszőzöttség krisztusi szomorúságától. Kezét idegesen kihúzza Hedvig kezéből s nem bírja elfojtani a szemrehányást. — De mire való volt ez a játék? Ezt előbb is megmondhatta volna . . .

Hedvig nem tud felelni. Leül az útféli kőpadra, kezét, amelyet Cézár úgy fejtett le a magáéről, mintha ellökte volna, ölébe ereszti. Csak ül, lecsüggedt fővel, kimerülten, megfélekedve mindenkiről, Cézárról is, — hiszen ő is szenved, őbenne is tört és zúzott az ismeretlen ököl, amely azért formálta meg az ember finom alakját s azért alkotta remekbe érzékeny belső gépezetét, hogy aztán egy csapással pusztítson el lelkeket és életeket.

Nyomasztó, nehéz, sötét percek telnek el, — s e néhány perc épp elég arra, hogy a két kavargó fiatal lélek, mintha a föld kétfelé indulna talpuk alatt, évtizednyit távolodjék egymástól. Fájdalmuk zsibbadozik s nagy, kietlen szomorúság lopózik helyébe, — nem is az fáj már, hogy elvesztettek valakit, akit nagyon szerettek, hanem az egyedülvalóság fáj, önmaguk csüggesztő s e pillanatban örökösnek érzett magányossága.

Végül is Cézár valósággal tesz egy lépést hátrafelé, mintha ebbe a lépésbe sürítené össze a távolodás sivár, hólepte, hosszú útját.

— Tehát... én megyek vissza az oltárhoz... Isten velem...

De Hedvig nem akar így búcsúzni, nem akarja, hogy a drámának Cézár legyen a hőse, holott a maga sorsa is érdemel egy tragikus gesztust.

— Nem, Cézár... Esküdjünk meg, hogy hívek maradjunk egymáshoz... maga sohasem szeret többé más nőt... és én sohasem szeretek többé más férfit...

Cézárt kínosan üti meg a szavak túlságos regényesége s fanyalogva húzza el száját.

— Más férfit, mint Lászlót... — gondolja. — És mirevaló egyáltalában ez a komédia?... Minek ez az új Heloise és Abelard-történet?... Eskü — ördögbe!

De sorsdöntő percekben még a hamis pátosznak is van némi magávalragadó ereje, — s a legmélyebb, kimondhatatlan érzések nem egyszer törnek ki egy színpadias frázis szavaival. Cézár sem tud sokáig ellenállni a pillanat erejének, szinte szégyenkezve ridegségéért e fájdalmasan szép éjszakában: esetlen mozdulattal ajkához emeli Hedvig kezét, — nemrég még úgy bukott a szájára, mint egy éhes diák, és úgy ragadta karjába, mint egy elszánt szegénylegény, — s a zöldes csillagok természetellenes fényében megesküsznek egymásnak, hogy mindörökké lemondanak a földi szerelemről...

IX. FEJEZET.

Az esztergomi presbitérium bolthajtásos, széles folyosóra nagy arany téglákat vet a magas ablakokon át beeső nyári napvilág. A kőpadozaton elmerült fiatal papok járnak nagy léptekkel, lobogó szoknyával föl-alá; vagy a fal mentén végigvonuló barna padra roskadva temetik tenyerükbe arcukat; vagy a nyitott ablakból révednek a szomszédos katonai élelmiszerraktár udvarára, ahová Einczinger péktől épp most szállítják szekérrel a friss, vöröshéjú kenyeret; vagy lassan, iránytalanul ténferegnek s egy-egy ponton hirtelen megállva, mereven bámulják a színes kőből összerakott padozat valamelyik kockáját.

A hosszú, visszliangos folyosón csak az esetlen cipőkbe bujtatott lábak kongása hallatszik, — különben csönd van, szigorú szilencium; a fölszentelendő papok háromnapos lelkigyakorlata az előző esti Veni Sancte-vel megkezdődött, s most a nehezen gyeplőzhető fiatal agyak az elmélkedésre föladott tárgyat rágják-forgatják küszködve.

Tulajdonkép csak Mednyánszky Cézárt éri a szerencse, hogy néhány nap mulva áldozópappá avatják, — Péter, a derék, kövér Bucsánszky Péter, aki izzadó markában gyömöszölve kék zsebkendőjét s reménytelenül lógatva busa fejét, cammog a többiek közt, most még csak diakonus lesz, hasonlókép a nyurga, hegyesorrú, szemüveges Gotthárd Flórián, akit Cézár még a nagyszombati évekből ismer, s akihez néhány kapott s egyetlen, de annál kiadósabb adott pofon mult-szépítette, keserédes emléke fűzi. A többiek, a szemináriumból frissen kikerült gyerekemberek, most csak az alsóbb rendeket veszik föl.

A homlokok mögött nehézkes, félszeg szárnyalással, meg-megbotolva, földre csapódva kínlódik a gondolat, hogy az előírt kérdésre feletet találjon: mi az ember végcélja? Mi a teremtmények célja? A verejték beharmatozza orcájukat a nagy gondolkodásban, a szemek elfátyolozódnak a tompa elrévedésben és suttozó fohászok száll-

nak a magasba segítségért. Holott a felelet is elő van írva: Istent szeretni, a teremtésből fölemelkedni a teremtőig. De ezt az utat átélni, átérezni . . . szédítő s küzdelmes feladat!

Egy sápadtképű, fehérszőke hajú, cingár fiatalember a sarokban térdre ereszkedik, mellén keresztbefonja karját s behúnyt szemmel mellére kókasztja fejét: evvel az oltárképen látott gesztussal igyekszik megindítani lelke szárazságában a belső ima langy esőjét.

Cézár is ott üldögél a fehérremeszelt s jámbor képekkel teleaggatott fal tövében, a megkopott, kiült fapadon, két térde között összekulcsolt kézzel, de fölemelt fejjel, mint egy imádkozó világtalan. Aki ránéz, azt hihetné, hogy neki sikerült az a belső elmerülés, a léleknek az a rögtöl-elszabadult, repdeső, tiszta imája, amiért olyan reménytelenül küzdenek mindannyian. S valóban, Cézár most csak befelé lát, befelé hall, — de a lelkében röpködő ima nem magasságokban, hanem mélységekben verdes, bús földi sarat kavarról szárnyával.

— Mi az ember végcélja? . . . Hát van célja az embernek? . . . Nem ott van-e a cél, ahová a véletlen sodor? . . . Ahová vakon ténfergünk szenvedések és gyönyörúségek tétova ösvényein, újjászüdő szerelmek és halálos árvaságok útvesztőin? . . . Mi az ember végcélja? . . . Ahová mindnyájan elérünk: a halál . . . a Semmi . . . vagy az Isten . . . Isten megteremtette a világot és az embert, hogy szeresse őt . . . S mi szeretjük a virágokat és állatokat, a füveket és a csillagokat, szeretjük egymást, egymást . . . mindent szeretünk, amit Isten megteremtett, csak őt nem . . . Őt csak keserű panasszal ostromoljuk, amiért egy életen át fáj a szeretet . . . Fáj szeretni . . . De őt szeretni talán édes volna? . . . S mit jelent őt szeretni? Meghalni: megtérni hozzá . . . Mi hát az ember végcélja? A halál . . .

Csaknem elmosolyodik gondolatai furcsa csavargásán, amely olyan ellentétes irányba viszi az illő, kiszabott úttól.

S egy percre nagy nyugalom önti el, mintha valósággal meghalt volna s a lélek nyugtalan vergődését legyőzte

volna benne a megszűnő test anyagtalán csöndje... De aztán erővel fölrázza magát ebből a csöndből, amely megremíti végtelenségével s kényszeríti agyát, hogy tovább gyötrődjék a föladdott tézissel. S gyötrődik, míg le nem telik az elmélkedésre kiszabott óra, s akkor egyszerre, mintha valami jeges érintésű olló elvágta volna kízó gondolatait, egészen kiürül az agya és a szíve, csak az a fájdalmas bog marad meg benne, amelyben kusza gondolatai összefutottak. S hirtelen tenyerébe ejtve homlokát, öntudatlan kiáltással, kízzottan fölkiált:

— Hedvig!

A folyosót nagy léptekkel mérő ifjú papok döbben-ten állanak meg s a padon üldögélő töprengők mind Cézár felé fordulnak. Egyik-másik arcon elfojtott mosoly játszik, némelyiket megbotránkozás húzza szigorúra, s vannak, akiknek szíve fájdalmasan megrándul a kiáltásra. Gotthárd Flórián fölkapott orral, pislogva mered a bűnösre, aki ily illetlenül töri meg a szilenciumot. Lelkében holt napok támadnak föl fakó képpel, Lázárként, s amint elér egy jól eltemetett naphoz, elvörösödik, s arcát végigbizergeti a régi szégyen emléke. Hirtelen megfordul s nyakábahúzott fejjel elsomfordál, hogy a botránnyról jelentést tegyen. Csak a sarokban térdeplő sápadt ifjú nem hall semmit s nem vesz részt a megmozdulásban: karját változatlanul mellére szorítva, s fejét aláéjtve, az álmatlan éjszaka után édesen elaludt.

*

Harmadnap kora reggel, nyomban szentmise után, a presbitérium nagytestű, vörösképő rektora maga elé hivhatja Cézárt.

— Ügyét a hercegprimás úr őeminenciája elé terjesztettük, aki maga akarja kihallgatni. Reggeli után jelentkezék a palotában. A lelkigyakorlat folytatása alól ezidőre fölmentem.

— Ügyemet? Miféle ügyem van nekem, ami felől a

mindentlátó Úristenen kívül más kérdőre vonhatna? — gondolja Cézár fölkapott szemöldökkel.

De különben meglehetősen könnyen fogadja a hírt s a kedvetlenül elfogyasztott sovány reggeli után kíváncsiság nélkül indul a macskaugrásnyira lévő primáslakba. Csak egy szabálytalan kis térséget kell átszelnie, elhaladni az elkergetett jézustársaságiak temploma előtt, mely most a primás ideiglenes székesegyháza, — az új, hatalmas dómot fenn építik a hegyen évtizedek óta, de a meredek falakat még most is állványok hálózják körül s messziről hozatott festők pingálják a roppant kupolát, melynek vadonatúj, öles keresztje messze ragyog a hegy lábához omló alázatos város felett, — aztán ott áll a dísztelen, ósdi „palota“ előtt, amelyet valamikor Loyola papjai laktak.

A régi rendháznak azonban több szobája, folyosója és lépcsője van, mint amennyit kívülről sejteni lehet, — Cézár szinte elszédül, miközben kézről-kézre adják, szobáról-szobára viszik, míg végül ott áll a primás dolgozószobájában. Egy pillanatra egyedül marad a nagy teremben, melynek falairól pirossapkás idegenek néznek rá hidegen s bizalmatlanul, s hirtelen szorongató aggodalom s ellenséges indulat fogja el:

— Mért jöttem én ide? Mit akarnak tőlem?

Nincs sok ideje tépelődni, — az ajtó már meg is nyílik s egyszerű, majdnem kopottas reverendában egy közép-termetű, sovány, finomarcú öregember lép be: Kopácsy primás. Szinte inkább öregasszonynak látszik: ráncbálóztá arcát gyengéd pir futja be, mélyenülő, világos, vizes szemére rózsaszín, petyhüdt szemhéj borul. Füle is átlátszóan rózsaszínű s vértelen száján imádságos agg nők elmerült félmosolya. A hófehér, ritkás haj finom ködléssel omlik vállára s az ablakon beeső napfényben csillog, mint fehér glória. A kopottas reverenda fölött dupla aranylanccon nagy, drágaköves kereszt világít.

Cézár ráemeli szemét az aggastyánra s szívéből önkéntelenül eltisztul a szorongás és ellenséges érzés, mint

mikor a napsugár rásüt a vékony hóra. Inkább valami áhitat-féle fogja el: féltérdre ereszkedve alázattal megcsókolja a felényujtott pergamenbőrű, májfoltos, erőtlen kezét, s egy félpercre úgy marad, a hűvös kéz fölé borulva. A primás hosszan nézi az ifjú pap fölmagasló alakját, mielőtt kissé reszketeg, gyenge hangján megszólítaná.

— Kedves fiam . . . sajnálatos híreket hallok rólad . . . Igen sajnálatos híreket, amelyek, mondhatom, elcsüggesztenek . . .

S e néhány szó után már meg is áll, mintha lélekezete fogyna, vagy fáradsággal keresné a folytatást.

— Elcsüggesztenek . . . — ismétli egy kis szünet után halkán, mintegy magának. Aztán hirtelen kemény feddésel fölemeli hangját. — A lelkigyakorlatok első napján, amint jelentik, egy női nevet kiáltottál a presbitérium folyosóján . . .

— Ah! Hát ez? . . . — csap Cézár szívére a szó s érzi, hogy bőre alatt kipirosodik a vér.

— . . . Számos fölavatandó társad jelenlétében, — tagolja az agg főpap, mintegy szemrehányásként az önuralom s az önmaga iránt való diszkréció hiányáért. — Evvel a dologgal magam akartam foglalkozni, tekintettel arra, hogy az ország főrendi családainak egyike adott az Egyháznak s hogy e család minden tagját a katolika egyház igaz fiának-lányának ismerem . . .

Cézár sápadtan hallgatja a vádat s szívét lassú hidegség kezdi dermedteni: most ellöki az Egyház is? Miután a Világ már kilökte fiai sorából? Itt sem akarják befogadni? Istentől is eltiltják szerelmét? Minden gondolat hideg pallos suhintásaként metszi át a szívét, az agyát, a testét, — szája, nyelve száraz és szóra képtelen.

A primás fáradtan ül le íróasztalához és ismét ellankadva, megszeliidülve folytatja:

— Édes fiam . . . Ismered a Megváltó szavát: „ha ki utánam akar jöni, tagadja meg önmagát és vegye föl keresztjét és kövessen engem“. És: „ha ki hozzám jő és nein gyűlöli atyját és anyját, feleségét és fiait, atyjafiait és nő-

véreit...“ — és itt elakad, kihagyó emlékezetében kutatva, majd megtalálja a folytatást s fölemeli száraz ujját: — ...„sőt még önnön lelkét is, nem lehet az én tanítványom“. Látod: a világot és a világ érzéseit magad mögött kell hagynod, amikor az Egyház szolgájává lész... Mert ha ezeket az érzéseket, ezeket a kísértéseket magaddal viszed az oltár elé... gondold el azt a keserű életet...

Cézár csak hallgat nehezedő, dagadó szívvel: hiszen éppen ezek az ő érzései, az ő kétségei, az ő kísértései! Hogyan lát szívébe, szíve legörzöttebb zugába ez az öregember, akit megköhögtet a kis beszéd, s akit attól kell féltetni, hogy egyszerre csak ráereszti szép öreg szemére rózsaszínű szemháját s föl sem vonja többé?

A főpásztort valóban kínozza a beszéd, de azért igyekszik megkeményíteni hangját:

— Mint férfi férfivel beszélek veled... Mint egyik pap a másikkal... Mint főpásztor kedves bojtárjával... Hallgass ide: én jól látom, hogy a mi szomorú, erkölcstelen, hanyatló világunkban már-már az Egyház sem az a kőszál, amelyet ne fenyegetnének a Pokol kapui... A papság is emberekből áll, noha hivatalukat a Szent Lélektől nyerték s Krisztusnak, az apostol szava szerint legfőbb püspökünknek, helyettesei... S az ember lényege szerint tökéletlen... Júdástól kezdve mindmáig akadnak hamis apostolok, méltatlan papok, s ma inkább, mint valaha... Minthogy pedig sok papra van szükség, nagyon sok papra: az Egyház szemet húny a személy gyöngesége felett, mert hiszen a hivatal a méltatlan személyben is szent marad, az ige, amelyet mocskos szájával hirdet, Isten ígéje, s a szentségek, melyeket bűnös kezével kiszolgált, Istentől eredő szentségek... S most, a sír széléről visszaneézve elfolyt éveimre, megvallom neked, fiam, keveset láttam Isten titkainak sáfárjai között, aki mindenkép méltó lett volna tisztére... És ki tudja, — esendő emberek vagyunk, — mindig méltó voltam-e magam is?...

Hangja egészen eltikkadt s elapadt, száraz kis köhögések rázzák agg mellét, s ősz hajának glóriája szokatla-

nul ragyog lecsüggesztett feje körül. De Cézár egyre magasabbra emeli fejét, szeme arany tűzben ég, szinte issza a halk szavakat, melyeknek őszintesége és közvetlensége lelke mélyéig megrázza. A primás most föláll és egészen közzellépve a fiatalemberhez, vállára emeli kezét.

— Én úgy sejtem, — s a halálhoz közelállók sejtelmek ritkán csalnak, — hogy tebenned, fiam, különb szív lakik, semhogy ezek közé a szükség-szentek, farizeusok közé keveredj. Úgy érzem, az Egyház vétene ellened, ha ezek közé a kétarcúak közé engedne . . . Te születésednél, összeköttetéseidnél, s úgy hallom, tehetségeidnél fogva is, magasra emelkedhetsz közöttünk . . . ki tudja, milyen magasra! De én veled szemben mégis követem az apostol intését: kezed senkire hamar ne tedd! Egy egész napod van még az elmélkedésre: menj és vedd fontolóra az utolsó lépést. Az utolsó napi elmélkedésre én jelölöm ki a tárgyat: elmélkedj a papi hivatásról és Krisztus örök papságáról. S ha úgy érzed, hogy nem tudsz egész szívvel pap lenni, fordulj vissza . . . Ha pedig másként határoznál . . . legyen akaratom szerint . . .

S színtelen ajka mosolyra húzódik, miközben csókra nyújtja kezét:

— Egyetértünk?

Cézár ismét letérdel és megcsókolja a gyűrűs, sápadt kezét. És nehéz nyelvvel dadogja:

— Követem eminenciád atyai tanácsát . . .

— Huszonnégy óra mulva tehát látni akarlak . . . és hallani elhatározásodat . . .

Cézár előtt ajtók nyílnak meg és ajtók csapódnak. be mögötte, folyosókon halad végig s lépcsőfokokon botorkál lefele: de csak a test megszokott mozgásai viszik, mert lelke tele van boldog szorongással s öntudata kábult a reménytől: talán még nem csukódott be minden kapu, amely egy más élet felé tárul, még történhet valami csoda, még minden megváltozhatik . . .

Huszonnégy óra! . . . Milyen végtelensége a megváltó pillanatoknak! . . .

Aztán letörik reménysége s még kábább lesz: nem, annak a más életnek örökre vége! hiszen megfogadta Hedvignek! megfogadták egymásnak! s mért is nem tudja megölni szívében emlékét? mért kell halálíg cipelni kísértéseit?

És megint riadt dobolás hangzik föl agyában: vissza! vissza! fordulj meg! menekülj a szükség-szentek, a fari-zeusok közül! a kétarcúak közül! az isteni titkok hamis sáfárjai közül!

Vajjon elég lesz-e huszonnégy óra, huszonnégy elrohanó, elfoszló óra, hogy kitisztuljon lelkének szörnyű zavara?

A kis úton, amely a presbitériumig visz, majdnem elgázolja egy meszes-kocsi, amely a Dunáról jön s a magasban épülő dóm felé igyekszik. Boldog templom, milyen kételytelenül nyújtja két torony-karját az ég felé! Milyen büszkén s öntudatosan ragyogtatja Isten arany napsugarai közt Isten arany keresztjét! Az apró emberkéek fölhordják a hegyekre kőből épült himnuszait, de maguk görnyedve, csüggedten és keserűn botorkálnak a mélyben. S ők elmúlnak kétkedő értelmükkel, de a kőhymusz évezredekig megmarad. Mert a templom az Istené, és az Isten változatlan és örök, és az ő dicsősége változatlan és örök . . . Az ember pedig önmagát tépi szét lelke hánykódásaiban . . .

Két bevásárolni siető apáca, zizegőre keményített főkötővel a fején s egy-egy nagy szatyorral a karján, rántja el Cézárt a robogó kordé elől. S ő köszönetet se mond, mintegy álomban járva lép be a komor papiház kapuján.

*

De mikor másnap, — a nyitott szemmel töltött éjszaka után még mindig határozatlanul s avval a szándékkal, hogy egy nagy életgyónásban egész lelkét kiönti a primás előtt, — kihallgatásra jelentkezik, csak az oldalpüspök fogadja. A palotában nyugtalan sürgés-forgás, idegesség és kapkodás, amely az ajtónállókra

éppúgy elragad, mint a mogorva arccal érkező vén kanonokokra.

— Nos, mit kíván? . . . — kérdi barátságtalanul az alig deresedő, sasfejú püspök s arca elkeseredett, mert reggel borotválkozni sem volt ideje s most borostásan járhat egész nap, holott egyre-másra érkeznek az előkelő látogatók. S mert a fiatal pap zavarában nem tud hirtelen felelni, panaszosan folytatja: — Ő eminenciája állapota aggasztó . . . szó sem lehet róla, hogy bárkit is fogadjon . . . magamnak is ezer dolgom van . . . azt sem tudom hol áll a fejem . . . kérem tehát röviden . . .

Cézár dermedten áll s a vallomás, amelynek egy-egy foszlányát magában már szavakba öntötte, torkán akad. Nem, ezek a szavak a fehérglóriás öreg embernek szóltak, hogyan mondhatná hát el őket ennek a száraz, kemény vonalakból összerótt fekete papnak? Ezeket a szavakat a primás öreg, áttetsző, atyai fülébe szánta gyónásul, hogyan adhatná hát elő instanciakép ennek a türelmetlen idegennek szőrös, kövércimpájú fülébe? Nem, nem! Ha odaeresztenék a haldoklóhoz, ha leroskadhatna ágya előtt, ha odaborulhatna takarójára, milyen buzogva törne elő belőle mindaz, ami csak rágjamarja belülről, mint a spártai gyermek keblét a rókafiú, — de így csak hallgat, mereven, fehéren, kínosan, s egy perc dermedt csöndben hengerül el.

— Tehát? . . . — dobol az asztalon ideges ujjakkal a püspök. — Úgy látom nincs semmi különös mondani-
valója . . . Sietnem kell . . . Az áldozását elvégezte?

Cézár valahogy ki tudja mondani:

— Nem.

— Miért nem? Az avatást holnap megtartjuk. Ő eminenciáját én fogom helyettesíteni . . . El van készülve, nem? Akkor hát Isten vele . . .

S csókra se nyújtva kezét, suhogva, sietve, csattogó lakkcipőkkel kiront a szobából, magára hagyva az elfojtódott fiatalembert.

Cézár csak áll, egyedül a tágas, fülledt szobában, egyedül az izzó nyári reggelben, amelyben félmeztenre vetkőznek a dunai rakodómunkások s a kis házak zsaluit sietve húzzák be csupasz női karok, — és a lelke olyan hideg, hogy vacogni kezd a foga belé. Úgy érzi, hogy végtelen, kopár pusztaságban áll, ahová csak a halál keserű illata ér el s amelyben csak az Isten érthetetlen szava zsong, mint a Memnon-ének. Ilyen egyedül nem volt soha még, mint ebben a szobában, mint ebben a házban, — s szinte menekülve, riadtan kap a kilincs után.

S amint a folyosóra ér, kissé kijózanodva, nevetni volna kedve. Hiszen holnap pap lesz! Mert most már nemcsak az Isten akarja így, hanem a Halál is! Aki rátette kezét az agg szájra, amelyből az utolsó szabadító szó jöhetett volna.

Komédia! Isteni komédia! S micsoda színészek: az Isten és a Halál!

Elfojtott, ideges kacagással botorkál le a lépcsőn, — s íme, a népes kapualj félhomályában egyszerre meghajolnak a térdek s megcsuklik az ő térde is: a kapu felől halk csöngetyűszó hallatszik, lobogó gyertyák tűnek föl, s a székesegyház plébánosa mellén szelencével s kezében szentelővel közeledik, hogy föladja a primásnak az utolsó kenetet.

*

Ünnepi harangok zengnek-bongnak, harsányan, diadalmasan, megittasodva saját zengésüktől s elhőmpölyögve a messzeségbe láthatatlan áradással. A harangkötelet rángató suhancok majd megsiketülnek, fejüket is nyakukba húzzák a harsogó hangok súlya alatt, a Nyárád-szigeti halászok már csak valami tündéri, elhaló zsongást hallanak, — de a szent harangszó mindenütt ott van a levegőben, mint a fény s mint a napmeleg.

A kékre, zöldre, sárgára meszelt házakból vasárnapi áhitattal előrehajolva sietnek a templomba a hívek, kezükben öregbetűs imakönyv, rózsafüzér.

Egy öreg nénike valamelyik polgárházban sehogyszem találja a pápaszemét, szipogva kutat a vén fiókoszekrény kacatai közt és siránkozik, hogy elkésik a nagy látványosságról. Anyák izgatott kézzel igazítják meg nagylányuk kalapján a szalagot, egy félkegyelmű cseléd azon szutykosan, borzasan szökik meg a konyhából az asszonya elől, a sánta felcserné már a szenteltvíztartónál kezdi a tülekedést, hogy jó előre jusson.

A vizivárosi templom csakhamar zsúfolásig megtelik selyemszoknyás úrihölgyekkel, tafotás polgárszonyokkal, vászonréklis parasztlányokkal, akik elvegyülnek az áhitat szent egyenlőségében. Az asszonyok szoknyájába kapaszkodva bámész gyermekek ácsorognak, várva a papszentelés ceremóniáját; férfi aránylag kevés akad, az is inkább az öregebbekből.

Az orgona egyszerre vékony, sipító hangot ad, majd viharosan megzendül. A templomajtóban mozgás támad, a hívek nyakukat nyujtogatják: a püspök aranyhímzéses cipőjében kényesen lépkedve, ünnepi s kegyes mosollyal az ajkán megérkezett s papjai és a felszentelendők kíséretében, aranyban csillogva s tömjéntől fátyolosan az oltárhoz vonul.

— Hát nem a primás avat? — suttogja egy reszketőfejű öregasszony csalódottan.

— Hát nem tudja, hogy halálán van? — felelik mások.

— A primás? ... Uram Jézus ... — s az izgalmas hír szinte elhalaványítja szemében az érdekes szertartást.

Fönn az oltárnál valami hosszú fölolvasás van: a főesperes mély, pöszmögő szava inti az ifjakat, hogy ha netalán köztük kitiltott, törvényszerűtlen, korcs, becstelen, meg nem vizsgált, vagy helybe nem hagyott, vagy

más megyéhez tartozó volna, az a rendek fölvételéhez járulni ne merészeljen...

Azután a püspök méltóságosan fölkel székéről s valamit mond, majd miközben lehúzzák ragyogó selyemkesztyűjét, a kóruson megdördül a tizenötödik zsoltár:

Conserva me Domine, quoniam speravi in te...

Ő pedig kis ollóval csipked az elébetérdelők üstökéből, agyáról, füle mellől s feje tetejéről egy-egy hajfürtöt, mondván különös magas hangon:

Dominus pars hereditatis meae et calicis mei...

S a többi mormolásba vész s egy asszony fölcukló zokogásába, akinek fia, a fehérszőke, sápadt, ifjú pap most válik el a világ hiúságaitól, hogy új emberré legyen egy másik világban. Mire az anya eltakarítja könnyeit kivörösödött szeméből, s ismét látni tud, a fiú már társaival együtt fehér karingben térdel, lehajtott fővel hallgatva a püspök halk szavait.

— Istenem, milyen szépek... mint az angyalok...

— motyogja a „glória“ éneklése közben ugyanaz a néni, aki elébb a beteg primást siratta.

Azután ismét nagy mozgalom támad a szentélyben: a fiatalemberek, akik az alsóbb rendeket veszik föl, hol letérdelnek, hol fölállnak, hol kimennek, hol bejönnek, hol sötét könyveket vesznek kezükbe, hol sápadt viaszgyertyákat, s a püspök szép mozdulatokkal adja rájuk áldását, és behúnyt szemmel imádkozik fölöttük: — s a nagy járás-keelésben mégis mindenki a helyén van, s minden a legnagyobb rendben történik.

— Amott van a patikárius kisebbik fia is... a Tóni...

— suttogja egy kövér, virágoskalapú asszonyság a szomszédjának, kerek könyökével megtaszítván egy kicsit a másikat a padban.

— Egy báró is van közöttük... Mednyánszky báró... — súgja vissza a szomszédasszony, hosszú ó-ra csücsörített szájjal, s most mindketten izgatottan emelik föl fejüket, hogy mindent pontosan lássanak.

Cézár valóban ot áll, magasan és sápadtan, mint a húsvéti gyertya, s lesütött szemmel, mint a holt Krisztus, társai közt. Úgy látszik, mintha minden figyelme a szertartáson volna: a főesperes hívására merev nyugalommal lép elő, aztán a többiekkel együtt arcra borúl, mialatt a püspök kissé nehézkesen letérdelve fennhangon mondja a mindenszentek litániáját.

De homloka mögött, mely az érdes oltárszőnyeget érinti, egyhangú, tompa zúgásba fúl minden szó, az orgona szava, a püspök szava, a papok szava, és az a szó is, amely a szertartás kezdete óta makacsul verdes s csapkod benne, mint egy sötét szobába tévedt madár: segítség! És noha látszólag minden körülötte forog, senki sem törődik vele: hagyják sülyedni, elnyúlt testtel, előrebukott fejjel, kitért karral elsülyedni e világból, míg feje fölött szent férfiak és nők neve záporozik, akik oly távol vannak, hogy segítségükre maga a segítségükért könyörgő sem számít.

Aztán, mikor a többiek fölállnak, ő is föláll s eryedten, tompa aggyal követi a főesperes és a püspök párbeszédét a diakonusok érdemessége felől.

A templom áhítatos csöndjében egyre sokasodnak a nyugtalanság és a fáradság neszei: halk csoszogások, mintha az álldogálók igyekeznének helyet változtatni, vagy legalább is a másik lábukra nehezedeni, apró nyögések, amiket a nagy melegben ugyancsak izzadó testeiből hallatnak, fojtott köhécselések, melyek a kiszáradt torkokból törnek elő. Maga a püspök is fáradt s egyre gyorsabban hadarja a latin szavakat s a főesperes időnként keblébe túr, nehéz ruhái közé, hogy előhúzza nagy zsebkendőjét s megtörölgesse vörös homlokát. Csak a menyezet festett angyalkái lebegnek vígan, tavaszi, szellős könnyűséggel, mintegy idegenül a test gyöngeségeinek világában.

S megint latin imák s áldások hangzanak az oltár előtt, a püspök kiterjeszti jobbját s ráteszi Bucsánszky Péter busa fejére, akiből az áhítat s a hőség sugarai

áradnak, aztán Gotthárd Flórián szűrőshajzatú, szögletes koponyájára, aki alázattal pislog föl pápaszeme mögül a méltóságos kézre, aztán még egy fejre, ez az esztergomi patikus fiáé . . . s most megint ruhák suhogása, nehéz, hímzett köntösök zizegése, amint a diakonusok felöltik a stólát, majd a dalmatikát — és végül Cézaron a sor.

„Sacerdotem oportet offerre, benedicere, praeesse et baptisare . . .“

Szavak, szavak! Valamikor szent és nagy pillanatnak képzelte, mikor a püspök mindkét kezét feje fölé terjesztve átadja neki az áldás és áldozás, tanítás és keresztelés hatalmát, s nyaka köré helyezve a stólát, összefonja mellén keresztbe, mondván:

„Vedd az Úr igáját, mert az Úr igája édes és az ő terhe könnyű.“

Valamikor tán ettől a pillanattól várta, hogy egyszerre összeomlik benne az az önmaga előtt is ismeretlen fantom, aki ő, akinek ő látszik, s fölemelkedik egy új ember, akit mégis régtől fogva ismerősnek fog érezni akkor. S aki boldogan veszi föl majd az Úr igáját, mert számára édes és könnyű lesz az iga . . . De ez a csoda nem következett be, az az új ember nem emelkedett föl lelke homályos mélyeiből, s a szertartás alatt csak azt érezte, hogy idegen kezek motoznak testén, idegen szavak susstorognak fölötte, s a miseruha, melyet nyakába tesznek, olyan súlyos, hogy csaknem összeroppan terhe alatt . . .

Miért nem remegteti meg lelkét a „Veni creator spiritus“ zengése, amelyet komoran, mint egy temetési dalt, énekelnek körülötte; miért nem csordul ki szíve, mikor a bort és ostyát, az Úr testét és véré, a püspök odanyújtja, hogy olajjal kent ujjáival megérinthesse; miért látja mindebben valami érthetetlenül magas, titok csúfondáros, szentségét-vesztett karikatúráját; miért örül, hogy nincsenek jelen hozzátartozói s nem kell elsüllyednie szégyenletében?

Lám Péter, az Istennel virágzó csipkebokor tüzében lobogva, égő gyertyával a kezében, s égő szemmel és égő füllel olvassa az evangéliumot, olyan hangon, mely nem is az övé, hanem a testi porhüvelyében titkon hordott láthatatlan árnyé; lám, az ő számára itt minden szónak és minden gesztusnak van értelme, az érzés és cselekvés nem hull benne koppanva kétfelé, mint a dióhéj, amelyben kiszáradt s megfeketedett a kukacos bél. Ó, hol is van most a kövér, izzadómarkú, nyálgyöngyösmosolyú Péter, — csak ő, csak ő nem tud megválni önmagától!

Valaki szipogva sír a hívek közt, de nem érte, hanem talán önmagáért, vagy talán csak azért, mert jól esik sirdogálnia.

S most, — immáron új pap, — a püspökkel együtt mondani kezdi a szent misét, de a szavak lélektelenül peregnek le nyelvéről, mint a kukoricaszemek a morzsolókés alól. Agyában és szívében teljes a csönd és hidegség: még arra is van figyelme, hogy olvasás közben a püspöknek elébe ne vágjon. Azután Péterrel együtt ölelésre járul a püspökhöz, és sorban továbbadja az oltár körül sereg-lőknek a békeölelést, mondván kinek-kinek egyformán: „Pax tecum“, de azok hiába felelik: „Et cum spiritu tuo...“ Flóriánt is átöleli, kissé eltartott karral, de nem érez iránta sem gyűlöletet, sem szeretetet, s a többiek iránt sem, talán csak a hirtelenszőke, sápadt fiút tartja egy pillanatnyival hosszabban karjában.

Mikor az áldozás és credo után a püspök leereszti ruhájának nyakába gyűrt szárnyát, s száraz ajkával felületesen megcsókolja, majd áldást ad rá, Cézár nagy föl-szabadulást érez: nem kell tovább megfeszítenie figyelmét, nem kell tovább szerepelnie, nem kell játszania a komédiát. Már csak homályosan hallja a püspök imáit, intelmeit, homályosan szűrődik hozzá egy elnyújtott hang, amely az „ite, missa est“-et éneкли, homályosan sejti a megmozdult hívek topogását, csoszogását, fojtott moráját, homályosan látja, hogy a püspök egy utolsó elegáns föl-

lendüléssel ünnepélyes áldást oszt, s aztán harsogó énekeszó és dörgő orgonahangok mellett a többiekkel együtt a hívős sekrestyébe vonul levetni a nehéz miseruhákat.

Egy ideig kábultan s gondolat nélkül térdepel az ima-zsámolyon, s még mindig csak valami tompa, öntudatlan öröm reszket benne, hogy túl van mindenen.

De mikor sápadt arccal, tétova szemmel fölemelkedik, a kócoszakállú, törpe sekrestyés hirtelen térdreborul előtte s pislogó vörös pillákkal az új pap áldását kéri. Cézár megdöbbenet néz alá a térdrecsuklott emberkére, s egyszerre áthatít tudatán, hogy néhány perccel előbb valami roppant nagy esemény történt vele. hogy amire esztendőök óta készült és mégse hitt beteljesülésében, íme betelt: pap lett.

S miközben kiterjeszti áldó karját, szinte idegennek érzi az előrenyúló két fehér kezét s míg fogai közt az áldás hirtelensugallt szavait mormolja, kételkedni kezd tulajdon valóságában: jobban esik azt hinnie, hogy ő maga elmerült egy bizonytalan világba, s aki helyette itt áll, az csupán valami belőle sarjadt titokzatos árnykép.

Vége az első kötetnek.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HUNGÁRIA R. T.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

